

Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a
za borbu protiv trgovine ljudima

Tech Against Trafficking

Korišćenje prednosti inovacija u borbi protiv trgovine ljudima: Sveobuhvatna analiza tehnoloških alata

ISBN: 978-92-9234-471-9

Izdavači: Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima i Tech Against Trafficking

Wallnerstraße 6, 1010 Beč, Austrija

Tel.: + 43 1 51436 6664

Faks: + 43 1 51436 6299

email: info-cthb@osce.org

© 2020 OSCE/Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a
za borbu protiv trgovine ljudima

Autorska prava: „Sva prava zadržana. Sadržaj ove publikacije se može slobodno koristiti i umnožavati za obrazovne i druge nekomercijalne potrebe, pod uslovom da se pri svakom umnožavanju navede OSCE / Ured specijalnog predstavnika i koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima kao izvor.“

Dizajn: Sebastian Traxl

Citirati na sljedeći način: Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima i Tech Against Trafficking, Korištenje prednosti inovacija u borbi protiv trgovine ljudima: Sveobuhvatna analiza tehnoloških alata (Beč, maj 2020. godine)

Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) je panevropska organizacija za sigurnost sa 57 država članica na geografskom području koje se prostire od Vankuvera do Vladivostoka. U svojstvu organizacije regionalnog karaktera u skladu sa Poglavljem VIII Povelje Ujedinjenih nacija, OSCE je jedan od primarnih instrumenata za rano upozoravanje, sprečavanje sukoba, upravljanje krizama i postkonfliktnu rehabilitaciju u svom području. Njegov pristup sigurnosti je jedinstven u tome što je i sveobuhvatan i kooperativan: sveobuhvatan po tome što se bavi trima dimenzijama sigurnosti - ljudskom, vojno-političkom i ekonomskom/ekološkom. Prema tome, bavi se širokim spektrom sigurnosnih pitanja, uključujući ljudska prava, kontrolu naoružanja, mjere izgradnje povjerenja i sigurnosti, nacionalne manjine, demokratizaciju, strategije rada policije, borbu protiv terorizma i ekonomske i ekološke aktivnosti.

DRŽAVE ČLANICE: Albanija | Andora | Armenija | Austrija | Azerbejdžan | Bjelorusija | Belgija | Bosna i Hercegovina | Bugarska | Kanada | Hrvatska | Kipar | Češka Republika | Danska | Estonija | Finska | Francuska | Gruzija | Njemačka | Grčka | Sveta Stolica | Mađarska | Island | Irska | Italija | Kazahstan | Kirgistan | Latvija | Lihtenštajn | Litvanija | Luksemburg | Malta | Moldavija | Monako | Mongolija | Crna Gora | Nizozemska | Sjeverna Makedonija | Norveška | Poljska | Portugal | Rumunija | Ruska Federacija | San Marino | Srbija | Slovačka | Slovenija | Španija | Švedska | Švicarska | Tadžikistan | Turska | Turkmenistan | Ukrajina | Ujedinjeno Kraljevstvo | Sjedinjene Američke Države | Uzbekistan

AZIJSKI PARTNERI ZA SARADNJU: Afganistan | Australija | Japan | Republika Koreja | Tajland

MEDITERANSKI PARTNERI ZA SARADNJU: Alžir | Egipat | Izrael | Jordan | Maroko | Tunis

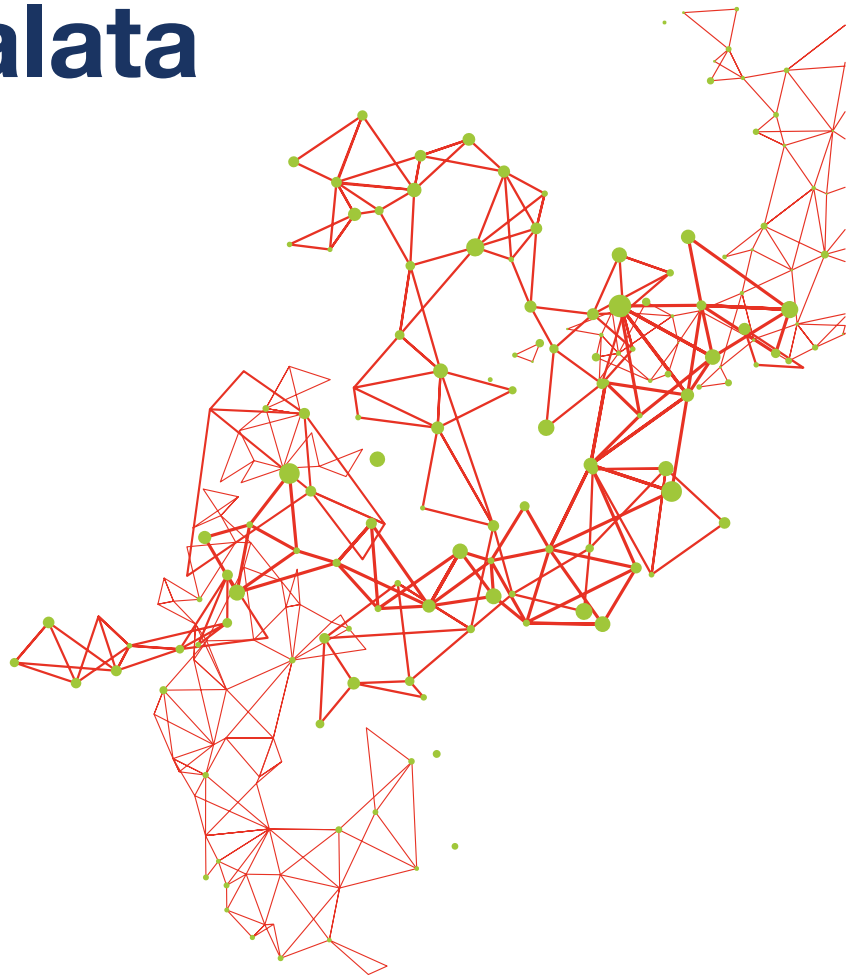
Materijali u ovoj publikaciji su namijenjeni samo za potrebe općeg informiranja i predstavljani su u prikazanom stanju, bez garancija bilo koje vrste, uključujući i prikladnost za bilo koju namjenu. OSCE naročito ne daje nikakve garancije u pogledu tačnosti ili potpunosti informacija sadržanih u ovoj publikaciji. Stavovi, nalazi, tumačenja i zaključci izraženi u ovoj publikaciji pripadaju autoru ili autorima i ne predstavljaju nužno zvanični stav OSCE-a i/ili njegovih država članica. U mjeri u kojoj to dozvoljava zakon, OSCE ne prihvata nikakvu odgovornost za bilo kakve nastale ili pretrpljene gubitke, štete, odgovornosti ili troškove, koji mogu da nastanu kao rezultat korištenja informacija sadržanih u ovoj publikaciji ili u vezi s tim.

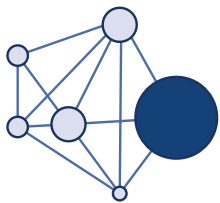
Ured specijalnog predstavnika i koordinatora za
borbu protiv trgovine ljudima

Tech Against Trafficking

Korištenje prednosti inovacija u borbi protiv trgovine ljudima:

Sveobuhvatna analiza tehnoloških alata

Predgovor

Borba protiv trgovine ljudima (TLJ) je složen i težak zadatak, koji je još izazovniji zbog stalnog evoluiranja modela poslovanja koje koriste trgovci. Države članice Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE) – i agencije, organizacije i osobe u tim državama – suočavaju se s brojnim preprekama u borbi protiv trgovine ljudima. Međutim, mnogim akterima u borbi protiv trgovine je jasno da razmjere TLJ s procijenjenih 24,9 miliona žrtava na globalnom nivou predstavljaju jedan od najvećih izazova u ovoj oblasti. Ukratko, ne možemo uspješno prekinuti trgovinu ljudima ako ne pronađemo način da se pozabavimo ogromnim razmjerama ovog problema.

Za efikasna i efektivna rješenja u borbi protiv trgovine ljudima, imajući u vidu njene razmjere, potrebna je kombinacija različitih faktora koji bi zajedno mogli ostvariti željeni učinak. OSCE i Tech Against Trafficking, kao autori ove publikacije, vjeruju da tehnologija predstavlja ključni faktor za naš kolektivni uspjeh te da treba biti temeljna komponenta svake strategije za rješavanje pitanja trgovine ljudima.

„Korištenje prednosti inovacija u borbi protiv trgovine ljudima: Sveobuhvatna analiza tehnoloških alata“ predstavlja pionirski napor na razmatranju i popisivanju postojećih tehnoloških alata koji se koriste u borbi protiv TLJ u području OSCE-a i izvan njega, uključujući njihovu svrhu, namjenu i publiku. Smatramo da će ovo pomoći akterima u borbi protiv trgovine ljudima i državama članicama OSCE-a da zauzmu strateški pristup tehnologiji, podignu svijest o alatima koji će im pomoći u njihovom radu te da će ih inspirirati da prate buduće inovacije.

Ova publikacija je rezultat prvog partnerstva Ureda specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima (OSR-CTHB) sa inicijativom iz privatnog sektora, u okviru kojeg su proveli istraživanje na temu trgovine ljudima. To partnerstvo je koristilo i OSCE-u i organizaciji Tech Against Trafficking, koji su uzajamno koristili svoje znanje i ekspertizu kako bi multiplicirali svoje napore na borbi protiv trgovine ljudima. Druge organizacije bi trebale poticati i usvojiti ovaj kolaborativni pristup, naročito u oblasti tehnologije za borbu protiv trgovine ljudima, koji omogućava širenje znanja i ekspertize među sektorima.

Trgovina ljudima je krivično djelo čije implikacije pogađaju cijelo društvo, uključujući javni i privatni sektor, kao i civilno društvo. Uviđajući sve veće razmjere uticaja trgovine ljudima, ova publikacija je namijenjena širokom nizu aktera, uključujući policijske agencije, kreatore politika, tijela koja pružaju javne usluge, NVO, privatne firme, zajednice preživjelih i širu javnost. Publikacija sadrži informacije o različitim tehničkim rješenjima koja akteri mogu koristiti za borbu protiv trgovine ljudima u različitim situacijama. Na primjer, policijske agencije mogu saznati za tehnološke alate koji im mogu pomoći u identificiranju žrtava i trgovaca. Kreatori politika mogu saznati koje tehnologije za grupiranje i analizu podataka se koriste u analizi tržišta trgovine ljudima i uticaja zakonodavstva. Preživjeli mogu pribaviti informacije o alatima za traženje podrške i dobiti pristup uslugama.

Nadamo se da će se ova publikacija pokazati naročito korisnom u ovim izazovnim vremenima kada se čitava globalna zajednica bori protiv virusa SARS-CoV-2. Većina vlada širom svijeta, uključujući i one na području OSCE-a, poduzimaju mjere socijalnog distanciranja, što je dovelo do ograničavanja kretanja stotina miliona ljudi. U situaciji kada odrasli ostaju kod kuće, u potrazi za novim mogućnostima zarade, trgovci imaju priliku da povećaju nezakoniti profit od seksualnog zlostavljanja žrtava trgovine putem interneta, naročito djece. Isto tako, djeca koja ne idu u školu provode više vremena online, odnosno djeca čiji roditelji možda ne poznaju internetske resurse koje koriste njihova djeca i nemaju vremena da prate njihove aktivnosti na internetu. Taj izostanak nadzora i znanja stvara priliku bez presedana za intenzivnije vrbovanje i mamljenje putem interneta. Osim toga, žrtve domaćeg ropstva su tokom *lockdown*-a uhvaćene u zamku sa svojim zlostavljačima i tehnologija je možda jedino sredstvo za prijavljivanje takvih slučajeva. U tom smislu, ova publikacija pruža informacije o tehnološkim alatima koji mogu biti korisni u prevenciji i borbi protiv slučajeva trgovine ljudima koju omogućava internet.

Trgovina ljudima i tehnologija se neprestano mijenjaju i evoluiraju. Trgovci stalno unapređuju svoj *modus operandi* i traže nove prilike za uvećanje imovine stečene kriminalnim aktivnostima. Tehnološki sektor je jedna od najinovativnijih

djelatnosti koja se razvija nevjerojatnom brzinom. Stoga OSCE i Tech Against Trafficking u potpunosti shvaćaju da će neki od ishoda istraživanja koji su istaknuti u ovoj publikaciji možda biti zastarjeli u bliskoj budućnosti. Zato je jedan od ciljeva i da se potakne pažljivo praćenje načina na koji trgovci zloupotrebljavaju tehnologiju za vlastite interese, kao i novih inicijativa za korištenje prednosti tehnologije za borbu protiv trgovine ljudima.

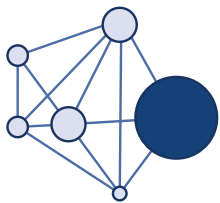
Nadamo se da će čitatelji uživati u ovoj publikaciji i prihvatiti tehnologiju kao jednu od najvažnijih prednosti u našim zajedničkim nastojanjima da dobijemo bitku protiv trgovine ljudima.

Valiant Richey

Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima

Koalicija s organizacijom Tech Against Trafficking

Zahvalnice

Ovu publikaciju su priredili Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima i Tech Against Trafficking, a proces je vodio Radu Cucos, saradnik za borbu protiv trgovine ljudima (OSCE) uz podršku Hannah Darnton, pomoćnice direktora za etiku, tehnologiju i ljudska prava u BSR-u, Sekretarijat organizacije Tech Against Trafficking.

OSCE i Tech Against Trafficking iskreno se zahvaljuju Thi Hoang, analitičarki, i Liviji Wagner, koordinatorici Global Initiative Network-a i višoj ekspertici organizacije Globalne inicijative za borbu protiv prekograničnog organiziranog kriminala, koje su napisale drugo poglavlje ove publikacije i davale komentare i inpute za ostala poglavlja. Zahvaljujemo se i Anne-Lise Robin, Evan Karr i Maisie Biggs iz Ureda specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima na kolegijalnom pregledu ove publikacije i doprinosu značajnom unapređenju kvaliteta njenog sadržaja.

OSCE i Tech Against Trafficking (TAT) zahvaljuju se i Samiru Goswamiju i Philu Marshallu, vanjskim konsultantima koji su svojom stručnošću i znanjem doprinijeli izradi prvog nacrta publikacije.

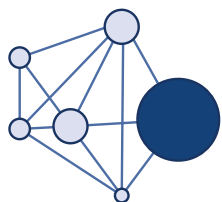
Cynthia Peck-Kubaczek je marljivo uredila i lektorirala tekst publikacije, te joj se OSCE i TAT iskreno zahvaljuju.

Valiant Richey

Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima

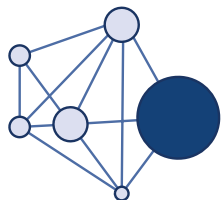
Hannah Darnton

Sekretarijat organizacije Tech Against Trafficking

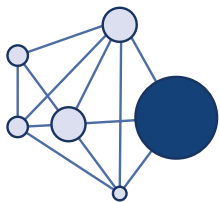
Sadržaj

Akronimi	6
Informativni sažetak	7
Uvod	10
1. Zloupotreba tehnologije za omogućavanje trgovine ljudima	11
2. Mapiranje tehnoloških alata koji se koriste u području OSCE-a i šire za borbu protiv trgovine ljudima: nalazi istraživanja	22
a. Pregled tehnoloških alata	22
i. Opći pregled	22
ii. Regionalni / globalni obuhvat	23
iii. Vrste alata	24
iv. Korisničke grupe i korisnici	25
v. Održavanje i prilagodljivost	26
b. Programeri koji su razvili alate	27
c. Poslovni model i sektorski fokus	28
d. Tehnologije i korisničke grupe	28
e. Vrste trgovine, geografski obuhvat i presjek	29
f. Vrste alata za borbu protiv trgovine i ciljani korisnici	31
g. Grupe aktera i specifični alati koje koriste	32
h. Nedostaci u korištenju alata kod različitih grupa aktera	33
i. Pristup usmjeren na žrtvu - putovanja žrtava	36
j. Istaknuti dijelovi analize postojećih tehnologija	36
3. Preokretanje plime: korištenje tehnologije u borbi protiv TLJ	39
a. Educiranje o prepoznavanju i ublažavanju rizika od TLJ, traženju pomoći i prijavljivanju potencijalnih slučajeva	39
b. Uklanjanje mogućnosti za iskorištavanje: korištenje tehnologije za prevenciju, ometanje i nadmudrivanje trgovaca	42
c. Identifikacija žrtava: novi načini prijavljivanja za žrtve trgovine i druga lica	44
d. Prikupljanje javno dostupnih informacija za borbu protiv trgovine ljudima	46
e. Procjena rizika: identificiranje područja rizika koja zahtijevaju veći oprez, na primjer u lancima snabdijevanja u privatnom sektoru	46
f. Praćenje i usklađenost: proaktivno praćenje situacija u kojima osobe mogu biti pod rizikom od iskorištavanja	47
g. Identificiranje i rad na osnovu tipologija - pretrage „velikih podataka“ i analiza obrazaca	49
4. Etička razmatranja i zaštita podataka	50
5. Zaključci	52
a. Tehnologija za „dobro“ i „loše“	52
b. Važnost međuresorne saradnje	52
c. Uloga vlade	52
d. Iskorak iz faze pilot projekata	53
e. Znanje ili prisustvo na terenu nemaju zamjenu	53
f. Razumijevanje efekta izmještanja	53
6. Preporuke	55
Aneks 1 - Lista tehnoloških alata koje su identificirali Tech Against Trafficking i Ured specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima u decembru 2019.	60
Aneks 2 - Definicije tehnologije	65
Bibliografija	66

Akronimi

VI	vještačka inteligencija
CDM	Centro de los Derechos del Migrante
KSID	komercijalno seksualno iskorištavanje djece
BPTLJ	borba protiv trgovine ljudima
DARPA	Američka agencija za napredne istraživačke projekte u odbrani
DRK	Demokratska Republika Kongo
ESG	okolišni, društveni i upravljački
GPS	<i>Global Positioning System</i>
ICAT	Međuagencijska grupa za koordinaciju borbe protiv trgovine osobama
IKT	informaciona i komunikacijska tehnologija
MVO	međuvladina organizacija
ILO	Međunarodna organizacija rada
IOM	Međunarodna organizacija za migracije
ITUC	Međunarodni savez sindikata
IVR	interaktivni glasovni odgovor
MENA	Bliski Istok i Sjeverna Afrika
NCMEC	Nacionalni centar za nestalu i iskorištavanu djecu
NVO	nevladina organizacija
NORC	Nacionalni centar za istraživanje javnog mnijenja
OSCE	Organizacija za sigurnost i saradnju u Evropi
OSINT	otvoreni izvor (<i>Open source intelligence</i>)
OSR-CTHB	Ured Specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima
SMS	usluga kratkih poruka
STOP	Portal za borbu protiv trgovine u svrhe seksualnog iskorištavanja
TAT	Tech Against Trafficking
TO	trgovina osobama
TLJ	trgovina ljudima
UN	Ujedinjene nacije
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj
UNGC	Globalni sporazum Ujedinjenih nacija
UN.GIFT	Globalna inicijativa Ujedinjenih nacija za borbu protiv trgovine ljudima
UNODC	Ured Ujedinjenih nacija za droge i kriminal
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj

Informativni sažetak

Trgovina ljudima je rašireno i veoma profitabilno krivično djelo. Prema nekim izvještajima, trgovina ljudima je treća najveća kriminalna aktivnost u svijetu, poslije trgovine drogom i krivotvorenja. Uz niske troškove i značajnu dobit, trgovci imaju snažan poticaj da nastave činiti ovo gnusno krivično djelo.

Istovremeno, vrlo je mali rizik od identificiranja, procesuiranja i kažnjavanja trgovaca ljudima. Zapravo, u periodu između 2015. i 2018. godine, globalna stopa procesuiranja trgovaca smanjena je za 42%; u Evropi je opala zapanjujućih 52%.² Po svojoj prilici, trgovci ljudima prolaze nekažnjeno, a postojeći sistemi se tome slabo opiru da bi ih priveli pred lice pravde.

Veliki jaz između visoke profitabilnosti trgovine ljudima i nekažnjavanja kriminalaca dodatno se povećao zato što trgovci ljudima zloupotrebljavaju tehnologiju. Počinioci i njihovi saradnici koriste tehnologiju u mnogim fazama krivičnog djela trgovine ljudima, uključujući vrbovanje, kretanje, kontrolu, oglašavanje³ i iskorištavanje žrtava. Počinioci koriste brojne prednosti tehnologije, od trenutne i sigurne komunikacije među članovima lanca trgovine do kontroliranja žrtava na daljinu upotrebom GPS aplikacija ili primanja i prebacivanja novca stečenog krivičnim djelom korištenjem kriptovalute.

Dok trgovci ljudima postaju sve vješiji s tehnologijom i uspješno je koriste u svoju korist, to se nužno ne odnosi na aktere zadužene za borbu protiv trgovine ljudima. Određena pažnja se posvećuje načinu vođenja istraga kod trgovine ljudima omogućene upotrebom tehnologije kao cyber kriminala, a posebno pribavljanju digitalnih dokaza. Međutim, mnogo manje pažnje se posvećuje – i mnogo manje resursa izdvaja – da bi se razmotrilo kako tehnologija može poslužiti kao multiplikator snaga i koristiti se na pozitivne načine za borbu protiv trgovine ljudima, naročito u kontekstu prevencije i zaštite.

Iako u regiji OSCE-a i šire postoje neki dobri primjeri upotrebe tehnologije u policijskim agencijama, civilnom društvu i privatnom sektoru za borbu protiv trgovine ljudima, broj i obim tehnoloških inicijativa i alata nažalost ne odgovaraju ozbiljnosti problema.

Osim toga, postoji ograničena svijest o postojećim inicijativama za korištenje tehnologija u oblasti borbe protiv trgovine, čime se povećava rizik od rascjepkanog i nepovezanog razvoja i korištenja tehnoloških alata. Pošto razvoj tehnoloških rješenja može biti dugotrajan proces i zahtijeva izdvajanje značajnih finansijskih i ljudskih resursa, izuzetno je važno da akteri znaju za postojeće tehnološke alate u oblasti borbe protiv trgovine ljudima kako bi se izbjeglo dupliranje aktivnosti.

Države članice OSCE-a su više puta izrazile snažnu opredijeljenost za korištenje tehnologije u borbi protiv trgovine ljudima. Na primjer, u Dodatku Akcionom planu OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima iz 2013. preporučuje se „[p]oduzimanje mjera, kada je primjereno, na jačanju kapaciteta za praćenje, otkrivanje, istraživanje i ometanje svih vidova trgovine ljudima koje omogućavaju IKT, a posebno internet, uključujući trgovinu radi seksualnog iskorištavanja.“ Osim toga, u Odluci Ministarskog vijeća OSCE-a 7/17 iz 2017. „[d]ržave članice se ohrabruju da pozovu kompanije koje se bave informacionim i komunikacijskim tehnologijama i društvenim medijima da spriječe distribuciju i skinu sadržaje o seksualnom zlostavljanju djece s interneta, te da zaštite djecu tako što će se boriti protiv vrbovanja koje trgovci ljudima vrše na internetu za sve oblike trgovine djece i druge vidove seksualnog iskorištavanja djece, između ostalog i kroz razvoj novih alata i tehnologija.“

U skladu s navedenim izjavama, ova publikacija se nastoji baviti postojećim nedostatkom informacija u regiji OSCE-a i šire o korištenju tehnologije za borbu protiv trgovine ljudima i snabdjeti aktere u borbi protiv trgovine ljudima znanjem i informacijama koje bi mogle biti korisne u upotrebi moći tehnologije u borbi protiv iskorištavanja ljudi.

Publikacija proučava tehnološke alate i inicijative koje su razvijene u borbi protiv različitih vidova trgovine ljudima u regiji OSCE-a i šire. To je prva poznata publikacija u kojoj se vrši globalna analiza načina na koji različiti akteri, uključujući policijska tijela, civilno društvo, firme i akademsku zajednicu, mogu iskoristiti prednosti tehnologije u borbi protiv krivičnog djela

¹ Prema procjeni UN-a, ukupna vrijednost trgovine ljudima iznosi 150 milijardi dolara (Vidi: ILO, Profits and Poverty: The Economics of Forced Labour (Ženeva: ILO, 20. maj 2014.), s. 13). Usporedive procjene trgovine drogom kreću se od oko 426 milijardi do 652 milijarde (Vidi: Channing May, „Transnational crime and the developing world“, Global Financial Integrity (Washington D.C., mart 2017.)). Procjena za krivotvorenje iznosi 250 milijardi dolara (Vidi: Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj, *Magnitude of counterfeiting and piracy of tangible products: an update* (novembar 2009.)). Vidi i: U.S. DOJ, „Assistant Attorney General Williams Delivers Remarks on the Department’s Efforts to Fight Human Trafficking“ [web stranica] (U.S. DOJ, 23. mart 2018.). Dostupno na: www.justice.gov/olp/speech/assistant-attorney-general-williams-delivers-remarks-department-s-efforts-fight-human (posjećeno 8. maja 2020.).

² Prema podacima iz Izvještaja SAD-a o trgovini osobama iz 2019.

³ Pojam „oglašavanje žrtava trgovine ljudima“ koji se koristi u ovoj publikaciji odnosi se na postavljanje informacija na javnim ili privatnim online platformama o određenim uslugama koje se pružaju za novac, kao što su eskort i seksualne usluge, masaža, ples itd. Trgovci obično ne oglašavaju žrtve trgovine ljudima per se, ali stvaraju privid da žrtva svojevrijem pruža usluge.

trgovine ljudima. U njoj su date i preporuke vladama i organizacijama koje financiraju tehnološke projekte kako da maksimalno uvećaju vrijednost rješenja baziranih na tehnologijama.

Izveštaj ima šest poglavlja. **U prvom poglavlju** je ukratko opisano kako trgovci ljudima zloupotrebljavaju tehnologiju u svoju korist. U analizi je istaknuto da zloupotreba tehnologije omogućava počiniocima da povećaju obim i profitabilnost tržišta za trgovinu ljudima; ranjive osobe pretvaraju u žrtve; vrše kontrolu i utiču na žrtve i omogućavaju nezakonite finansijske tokove.

Posebna pažnja je posvećena ulozi tehnologije u povećanju obima i profitabilnosti tržišta za trgovinu ljudima, što se može desiti na mnoštvo načina. Tehnologija stvara nove „poslovne prilike“ tako što omogućava pružanje novih vrsta „usluga“ kao što je prijenos seksualnog iskorištavanja uživo, uključujući seksualno zlostavljanje djece, za publiku širom svijeta. Time se povećava pristup trgovaca većem tržištu i smanjuje rizik da će ih policija identificirati i uhvatiti.

Poglavlje 2 fokusira se na mapiranje postojećih tehnoloških alata koje koriste različiti akteri u borbi protiv trgovine ljudima. Konkretnije, u ovom poglavlju je analizirano 305 alata i inicijativa identificiranih u okviru ove publikacije, a fokusiraju se na borbu protiv TLJ. Tehnološki alati opisani u ovom poglavlju svrstani su u sljedeće oblasti:

1. Identifikacija žrtava/trgovaca
2. Podizanje svijesti, edukacija, saradnja
3. Upravljanje lancima snabdijevanja
4. Trendovi i mapiranje podataka
5. Identifikacija korporativnog rizika
6. Angažiranje i osnaživanje radnika
7. Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama
8. Etička kupovina
9. Privatnost/Lični identitet
10. Sigurnost plaćanja
11. Ostalo

Rezultati istraživanja pokazuju da je većina alata namijenjena borbi protiv trgovine ljudima u svrhe radne i seksualne eksploatacije. Engleski jezik se i dalje - najšire koristi – skoro polovina alata dostupna je samo na engleskom. Neki alati su dostupni i na španskom, francuskom i kineskom jeziku. Većina identificiranih alata (56%) je po prirodi globalna, a 44% su regionalni.

Među identificiranim alatima, više od četvrtine se koristi za identificiranje žrtava trgovine ili počinitelja. Dvije trećine alata razvijeno je za različite preventivne i druge svrhe, kao što su podizanje svijesti, upravljanje lancem snabdijevanja ili angažiranje i osnaživanje radnika. Međutim, alati poput onih koji se fokusiraju na

upravljanje slučajevima i pružanje podrške žrtvama, i koji pomažu žrtvama u fazi reintegracije nakon što su bile izložene iskorištavanju čine samo 6% svih alata.

Firme čine petinu svih ciljanih korisnika alata; NVO i policijska tijela čine još četvrtinu korisnika, kao i žrtve i potencijalne žrtve.⁴ Od 305 identificiranih tehnoloških alata, skoro polovina je dostupna besplatno, a trećina zahtijeva pretplatu.

Važan zaključak ovog poglavlja je da privatne firme i NVO predvode razvoj tehnoloških alata za borbu protiv trgovine, te da na njih otpada 40%, odnosno 33% razvoja. Vlade su razvile tek 9% tehnoloških alata i inicijativa identificiranih u ovoj publikaciji. Poglavlje završava listom ključnih stvari koje treba zapamtiti iz analize 305 tehnoloških alata.

Nadovezujući se na zaključke iz drugog poglavlja, **Poglavlje 3** publikacije detaljnije razmatra jedanaest kategorija alata i ispituje šta se nastoji postići takvim alatima u spomenutim oblastima, analiziraju se ciljevi koji se nastoje ostvariti i kategoriziraju na sljedeći način:

- ✓ Educiranje o rizicima od TLJ, traženju pomoći i prijavljivanju potencijalnih slučajeva
- ✓ Uklanjanje mogućnosti za iskorištavanje
- ✓ Identifikacija žrtava
- ✓ Prikupljanje javno dostupnih informacija za borbu protiv trgovine ljudima
- ✓ Procjena rizika od trgovine
- ✓ Praćenje i usklađenost
- ✓ Identificiranje i rad na osnovu tipologija

U ovom poglavlju se navode i primjeri kako razne organizacije koje se bore protiv trgovine ljudima koriste tehnološke alate u svakodnevnom radu.

U Poglavlju 4 se govori o etičkim razmatranjima i zaštiti podataka. Organizacije koje se bore protiv trgovine ljudima mogu posjedovati ili imati pristup osjetljivim informacijama i podacima. Na primjer, policijski organi prikupljaju lične podatke o žrtvama trgovine ljudima, počiniocima i drugim osobama koje su od značaja za istrage; NVO posjeduju podatke o žrtvama ili navodnim žrtvama TLJ i o okolnostima u kojima su iskorištavane. U Poglavlju 4 se naglašava velika važnost zaštite podataka i informacija od neovlaštenog pristupa, jer to može ugroziti sigurnost žrtve i pojačati psihološku traumu.

Zalaže se i za uspostavljanje protokola za davanje pristanka sa preživjelima i žrtvama trgovine koje dijele svoje podatke s istraživačima. Moraju se uvesti mehanizmi zaštite da bi se osiguralo sigurno pohranjivanje podataka, a posebno informacija koje omogućavaju identifikaciju osobe, tako da pristup ima isključivo

⁴ Pojam „potencijalne žrtve“ označava osobe iz ugroženih grupa koje mogu postati žrtve trgovine ljudima.

ovlašteno osoblje. U ovom poglavlju je naglašena potreba za sprječavanjem korištenja tehnoloških alata za prikupljanje podataka od žrtava i ranjivih osoba koje je samo sebi svrha, i da se umjesto toga treba posvetiti žalbama i pritužbama osoba podložnih trgovini ljudima. Osim toga, u ovom poglavlju je istaknuta potreba da se tehnološki alati koriste u kontekstu šireg okvira ljudskih prava, kako bi se osiguralo da se navedeni alati ne koriste za aktivnosti kojima bi se kršila ljudska prava, kao što je masovno praćenje stanovništva ili prikupljanje ličnih podataka, posebno od ranjivih grupa, uključujući nedokumentovane radnike migrante.

U **Poglavlju 5** se govori o zaključcima koji su proizašli iz analize u ovoj publikaciji. Na primjer, jedan od zaključaka koji je primjenjiv na različite oblasti i ne odnosi se isključivo na trgovinu ljudima je da tehnologija predstavlja mač s dvije oštrice. Trgovci mogu koristiti tehnološki napredak u svoju korist, a policijska tijela, civilno društvo i firme istovremeno mogu koristiti njegove prednosti za borbu protiv trgovine ljudima.

U ovom poglavlju se naglašava važnost međusektorske saradnje koja pruža optimalan okvir za korištenje prednosti više različitih izvora ekspertize, a istovremeno se potvrđuje važnost vlada koje mogu usvojiti potrebne politike kako bi stvorile povoljno okruženje za korištenje tehnologije u borbi protiv trgovine ljudima.

Konačno, poglavlje se bavi potrebom da se prevaziđu pilot projekti i shvati efekat izmještanja: akteri koji su angažirani u ovoj oblasti moraju izaći iz kruga osmišljavanja i testiranja novih inicijativa kroz pilot projekte i raditi na širenju obuhvata postojećih inicijativa koje pokazuju rezultate. Međutim, oni moraju uzeti u obzir i to da kriminalci reagiraju na pokušaje ograničavanja njihovog djelovanja tako što promijene lokaciju i/ili *modus operandi*; čim policija pronade načine da se bori protiv trgovine ljudima, trgovci potraže nove načine da joj izmaknu. To se odnosi i na kontekst tehnologije i trgovine ljudima.

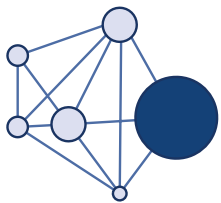
Konačno, u **Poglavlju 6** je dat skup općih preporuka za sve aktere uključene u upotrebu tehnologije za borbu protiv trgovine ljudima, kao i nekoliko preporuka koje se specifično odnose na vlade.

Naglašava da postoje granice u onome što tehnologija može uraditi i da praktičari trebaju obuzdati svoja očekivanja od tehnologije u „rješavanju“ problema. U općim preporukama se govori o potrebi da se jasno utvrdi svrha tehnoloških rješenja i zašto su takva rješenja bolja od alternativa, kao i potrebi da se osigura da ta rješenja odgovaraju svojoj namjeni, uzimajući u obzir pitanja pristupa, obuhvata i sposobnosti njihovog korištenja. Pri izradi tehnoloških rješenja, organizacije ih trebaju uskladiti s drugim inicijativama i ispitati da li je odgovarajuća aplikacija već dostupna prije nego što pristupe izradi nove. Tehnološki alati za borbu protiv TLJ trebaju pratiti trendove u tehnologiji i kontekstu

trgovine ljudima. Najvažnije je da developeri testiraju pretpostavke i izmjere ishode da bi osigurali ostvarivanje željenog uticaja.

Preporuke za vlade uključuju potrebu da se donesu politike i zakoni kojima bi se suzbila zloupotreba tehnologije i stimiliralo pozitivno korištenje tehnoloških alata u borbi protiv trgovine ljudima. Osim toga, vlade trebaju povećati resurse za subjekte kojima je povjeren zadatak da identificiraju slučajeve trgovine kako bi uložile u rješenja zasnovana na tehnologiji koja predviđaju bolju podršku žrtvama i prekid trgovine ljudima. Vladama se također savjetuje da prošire partnerstva sa kompanijama i firmama koje se bave tehnologijom, kako bi ulagale u istraživanje i razvoj i stimilirale tehnološke alate u ovoj oblasti.

Lista 305 tehnoloških alata i inicijativa u oblasti trgovine ljudima, koji su identificirani kroz ovo istraživanje, data je u Aneksu 1 ove publikacije. Iako većina ovdje nabrojanih tehnoloških alata i inicijativa potiču iz Sjeverne Amerike i Evrope gdje su organizacije najaktivnije, ova publikacija se namjerava fokusirati na regiju OSCE-a u cjelini.

Uvod

Naslov na CNN World-u iz novembra 2018. glasi, „Dijete-nevjestu prodavali na aukciji na Facebooku u „barbarskoj upotrebi tehnologije““. U članku je opisano kako je porodica u Južnom Sudanu organizirala aukciju na platformi društvenih medija za svoju 16-godišnju kćerku, tražeći miraz za „njenu ruku.“ Iako je Facebook na kraju izbrisao objavu, djevojčica je već bila stavljena na aukciju. U članku se citira NVO Plan International koja je izjavila da „[t]o barbarsko korištenje tehnologije podsjeća na moderna tržišta robljem.“⁵

S druge strane, platforma Rights Lab Univerziteta u Nottinghamu koristi tehnologiju da bi identificirala lokacije mogućeg porobljavanja radnika i usmjerila intervencije na terenu. Rights Lab je uspostavio partnerstvo s kompanijom Planet Labs,⁶ koja svakodnevno koristi satelite za snimanje cijele planete. Zajedno su identificirali 55.000 ciglana u Južnoj Aziji, lokacija poznatih po radnoj eksploataciji žrtava trgovine.⁷ NVO Thorn sa sjedištem u SAD-u također koristi inovativnu tehnologiju za identificiranje žrtava trgovine, posebno djece. Korištenjem alata Spotlight, Thorn je u posljednje četiri godine pomogao u identificiranju preko 14.874 djece žrtava trgovine koja su oglašavana za pružanje seksualnih usluga na web stranicama za eskort, i pomogao policijskim službenicima u SAD i Kanadi da identificiraju skoro 17.000 trgovaca. To znači da je svakodnevno identificirano desetero djece žrtava trgovine ljudima radi pružanja seksualnih usluga.⁸

Kao što ovi primjeri pokazuju, tehnologija se s jedne strane koristi za omogućavanje krivičnog djela trgovine ljudima; s druge strane, omogućava intervencije na rješavanju tog problema koje prije kratkog vremena nisu bile moguće. Dakle, iako trgovci ljudima redovno koriste i podešavaju tehnologiju da bi omogućili ili prikrili svoj kriminal, ona ima i veliki potencijal da poveća sposobnost aktera, vlada i policijskih agencija da otkrivaju i procesuiraju takva krivična djela.

Međuagencijska grupa Ujedinjenih nacija za koordinaciju borbe protiv trgovine osobama (ICAT) ovako je rezimirala dvojnju prirodu tehnologije: „Razvoj tehnologije je imao važan uticaj na krivično djelo trgovine osobama, noseći sa sobom i izazove i mogućnosti. Iako se tehnologija često zloupotrebljava da bi se olakšala

trgovina osobama, njena pozitivno korištenje može pomoći i praktičarima u borbi protiv trgovine, npr. kroz pomaganje u istragama, jačanje tužilaštava, podizanje svijesti, pružanje usluga žrtvama i prikazivanje sastava i rada mreža za trgovinu ljudima u novom svjetlu. Uzimajući to u obzir, budući uspjeh u iskorjenjivanju brojnih oblika trgovine ljudima zavisit će od toga koliko su države i društva pripremljeni i opremljeni da iskoriste tehnologiju u svojim odgovorima.“⁹

Na narednim stranicama ovog izvještaja ispituju se različiti aspekti ukrštanja tehnologije i trgovine ljudima.

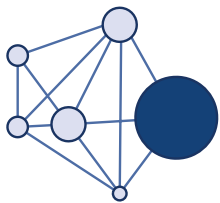
⁵ Vidi: Bianca Britton, „Facebook under fire for posts on auction of child bride“ [web stranica] (CNN, 23. novembar 2018.). Dostupno na: www.cnn.com/2018/11/20/africa/south-sudan-child-bride-facebook-auction-intl/index.html (posjećeno 8. maja 2020.).

⁶ Vidi: Planet, „Using space to help life on earth“ [web stranica] (Planet Labs Inc.). Dostupno na: www.planet.com/company (posjećeno 8. maja 2020.).

⁷ Vidi: Umberto Bacchi, „Embrace AI, technology to beat human traffickers, activists told“ [web stranica] (Reuters, 15. novembar 2018.). Dostupno na: www.reuters.com/article/us-slavery-conference-tech/embrace-ai-technology-to-beat-human-traffickers-activists-told-idUSKCN1NK2E5 (posjećeno 8. maja 2020.).

⁸ Vidi: Thorn, „Spotlight helps find kids faster.“ [web stranica] (Thorn). Dostupno na: www.thorn.org/spotlight/ (posjećeno 8. maja 2020.).

⁹ Vidi: ICAT, *Human trafficking and technology: trends, challenges and opportunities. ICAT Issue Brief 07* (Beč, Austrija: ICAT, 2019), s. 1. Dostupno na: www.icat.network/publications (posjećeno 8. maja 2020.).

Zloupotreba tehnologije za omogućavanje trgovine ljudima

U ovom poglavlju se analiziraju načini zloupotrebe tehnologije za omogućavanje trgovine ljudima. Istraživanja i neposredni dokazi pokazuju da trgovci ljudima zloupotrebljavaju tehnologiju u svim fazama krivičnog djela.¹⁰ Osim toga, osobe koje svjesno ili nesvjesno koriste usluge žrtava trgovine ljudima koriste tehnologiju za pristup, praćenje, evidentiranje i širenje informacija o tim žrtvama. Platforme za takvo iskorištavanje praktično su neograničene – društveni mediji, online igrice, stranice za upoznavanje, aplikacije itd.

Općenito, krivično djelo trgovine ljudima čini kombinacija sljedećih aktivnosti:

- 1. Vrbovanje:** Počinitelji koriste različite taktike za identificiranje i vrbovanje (ili podvođenje) žrtava trgovine ljudima, koje potom iskorištavaju za ostvarivanje nezakonitog profita ili smanjenje troškova proizvodnje, ili im vade organe i potom ih prodaju na ilegalnim tržištima.
- 2. Iznajmljivanje/kupovina prostorija:** Takve prostorije se koriste za smještaj žrtava u tranzitu ili na odredištu, ili kao prostor u kojem se žrtve iskorištavaju.
- 3. Transport:** Trgovci mogu koristiti različite usluge za transport svojih žrtava. To uključuje pribavljanje putnih isprava, bilo zakonitih ili lažnih.
- 4. Kontrola i prisila:** Žrtve su primorane da rade određene stvari kao što je prisilni rad ili seksualni odnosi, a trgovci ih kontroliraju da bi se pobrinuli da one budu dostupne za rad na zahtjev i da neće prijaviti iskorištavanje policijskim organima, NVO ili porodici. Trgovci koriste različite metode kontrole, uključujući fizičko i psihičko zlostavljanje, izolaciju, dužničko ropstvo, ovisnost o narkoticima, prinudu, prevaru, zadržavanje ličnih isprava itd.
- 5. Oglašavanje:** Velike offline ili online platforme koriste se za oglašavanje, recenzije, razgovore ili druge vidove komunikacije, a posebno za seksualne usluge, omogućavajući trgovcima da privuku klijente ili stupe u kontakt s njima, nakon čega slijedi seksualno iskorištavanje žrtava. U slučaju drugih vidova trgovine, kao što su prisilni rad ili uklanjanje organa, oglašavanje žrtava je moguće ali se oglašivači obično objavljuju na posebnim platformama poput Dark Web-a.

6. Iskorištavanje: Žrtve se iskorištavaju na različite načine: za pružanje seksualnih usluga, rad, prosjačenje ili vršenje krivičnih djela, uklanjanje organa itd. Glavna svrha kriminala je da trgovci dođu do finansijskih sredstava na nezakonit način.

7. Komunikacija: Razni informacijski sistemi se koriste za organiziranje vrbovanja i iskorištavanja žrtava, uključujući povezivanje sa korisnicima roba ili usluga koje su predmet nezakonite trgovine.

8. Finansijske transakcije: Sve spomenute aktivnosti uključuju uplate i prijenose novca. Uz vršenje uplata tokom procesa trgovine, trgovci ljudima upotrebljavaju profit stečen krivičnim djelom za vlastitu korist.

U proteklih dvadeset godina, došlo je do povećanog korištenja tehnologije u svakoj od ovih oblasti.¹¹ Tehnologija se posebno koristi za vrbovanje i kontrolu ranjivih osoba, omogućavanje njihovog iskorištavanja, obraćanje onima koji su spremni platiti za usluge žrtava trgovine, te kao instrument za nezakonite uplate i pranje novca.¹² Tehnologija se koristi i za osiguravanje „virtualnih“ mjesta za širenje ili razmjenu online sadržaja seksualnog zlostavljanja, uključujući zlostavljanje djece.

Kako tehnologije evoluiraju, evoluiraju i taktike koje trgovci koriste. Globalna inicijativa Ujedinjenih nacija za borbu protiv trgovine ljudima (UN.GIFT) u pripremnom dokumentu *Technology and Human Trafficking* (Tehnologija i trgovina ljudima) navodi da, bez obzira na to na kojem kraju spektra „sophisticiranosti“ trgovci djeluju i u kojem dijelu svijeta čine svoja krivična djela, svi oni imaju koristi od napretka tehnologije u vršenju kriminalnih aktivnosti, jer im omogućava brže, lakše, jeftinije i profitabilnije vršenje transakcija.¹³

Tehnologija kriminalcima omogućava da ostvare mnoge ciljeve, ali je važno razumjeti glavne uticaje inovacija, posebno na krivično djelo trgovine ljudima. Veći dio diskusije u nastavku fokusira se na trgovinu ljudima radi seksualnog iskorištavanja, jer je to vid trgovine ljudima na koji je zloupotreba tehnologije možda najviše uticala.

Međutim, akteri u borbi protiv trgovine trebaju pretpostaviti da je slična zloupotreba, iako manjih razmjera, prisutna kod svih vidova trgovine.

¹⁰ Vidi: Europol, *Situation Report: Trafficking in human beings in the EU* (Hag: Europol, februar 2016.), s. 12.

¹¹ Vidi: Mark Latonero, *Technology and Human Trafficking: The Rise of Mobile and the Diffusion of Technology-Facilitated Trafficking* (Los Angeles: USC Univerzitet Južne Kalifornije, 2012.), s. 10.

¹² Vidi: Andrea Di Nicola, Gabriele Baratto, Elisa Martini, *Surf and Sound: The role of the Internet in people smuggling and human trafficking* (Trento, Italija: eCrime, Ocjeljenje Pravnog fakulteta, Univerzitet u Trentu, mart 2017.), s. 96, 97. Vidi i: Athanassia P. Sykiotou, „Cyber trafficking: recruiting victims of human trafficking through the net“, *Europe in Crisis: Crime, Criminal Justice, and the Way Forward Essays in Honour of Nestor Courakis* (Atina, Grčka: Ant. N. Sakkoulas Publications L.P. 2017.), s. 1561.

¹³ Vidi: UN.GIFT, Background Paper, 017 Workshop: *Technology and Human Trafficking. The Vienna Forum to Fight Human Trafficking* (Beč: UN.GIFT, 13–15. februar 2008.), s. 2.

a. Povećanje obima i profitabilnosti tržišta za trgovinu ljudima

U OSCE-ovom dokumentu *Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime* (Analiza poslovnog modela krivičnog djela trgovine ljudima da bi se unaprijedila njegova prevencija), trgovina ljudima se može posmatrati kao tržište, mada ilegalno, gdje se ljudima trguje kao robom.¹⁴ Tržište za trgovinu ljudima ima sve elemente koji su potrebni za funkcioniranje: ponuda, potražnja, konkurencija i cijena.¹⁵ Žrtve predstavljaju ponudu, a kupci roba ili usluga koje žrtve pružaju su na strani potražnje. Trgovci se međusobno natječu, između ostalog i u cijenama kako bi privukli više kupaca i povećali profit. Glavni cilj trgovaca je da iskorištavanjem žrtava maksimalno povećaju profit i obim kriminalnog poslovanja. Profit se može maksimalno povećati smanjenjem troškova kriminalnog poduhvata, povećavanjem ponude iskorištavanih žrtava i pružanjem novih usluga.¹⁶

Trgovina ljudima je veoma profitabilna kriminalna aktivnost, a počinioci koji iskorištavaju žrtve ostvaruju značajne prihode. Smatra se da je trgovina ljudima treća najveća kriminalna aktivnost u svijetu, poslije trgovine drogama i krivotvorenja, koja svake godine donosi oko 150 milijardi nezakonito stečenog novca.¹⁷ Dvije trećine, odnosno 99 milijardi dolara donosi seksualno iskorištavanje na komercijalnoj osnovi, a 51 milijarda se ostvaruje od iskorištavanja prisilnog rada, uključujući rad u domaćinstvu, poljoprivredu i druge privredne djelatnosti.

Prisutan je zabrinjavajući trend porasta profita od trgovine ljudima. ILO je 2005. godine utvrdio da je profit ostvaren od prisilnog rada i seksualnog iskorištavanja iznosio oko 31,6 milijardi dolara godišnje,¹⁸ a 2014. godine se taj iznos povećao na 150 milijardi, što ukazuje na značajan rast ovog tržišta u proteklih 10 do 15 godina.

Kriminalci su neplanirani korisnici tehnologije koja im omogućava da posluju efikasnije i na velikim područjima,

povećavajući njihov obuhvat i profit.¹⁹ Internet je odigrao ključnu ulogu u povećanju razmjera, geografskog obima i brzine činjenja krivičnih djela,²⁰ a postoje naznake da se to odnosi i na trgovinu ljudima.²¹

i. Nove poslovne mogućnosti i pružanje novih usluga

Tehnologija na razne načine povećava razmjere tržišta za trgovinu ljudima. Jedan od najvažnijih i najproblematičnijih aspekata zlopotrebe tehnologije u kontekstu trgovine je činjenica da ona stvara nove „poslovne prilike“ tako što omogućava pružanje novih vrsta „usluga“ kao što je prijenos seksualnih odnosa uživo, uključujući seksualno zlostavljanje djece, za publiku širom svijeta. Ova vrsta iskorištavanja poznata je i kao „trgovina cyber seksom.“ Pored toga, tehnologija i digitalizacija su omogućile masovnu proizvodnju i komercijalizaciju pornografije sa žrtvama trgovine.

Iskorištavanje odraslih „licem u lice“ i zlostavljanje djece čine dobro uhodano krivično djelo, ali tehnologija omogućava počiniocima da zlostavljanje prikazuju putem interneta pred očima masovne međunarodne publike u zamjenu za novac, bez direktnog kontakta licem u lice. Prijenos uživo donosi i širu bazu klijenata: ranije su trgovci zarađivali od pojedinaca ili malih grupa kupaca preko transakcija licem u lice koje su podrazumijevale iskorištavanje žrtve, što je ograničavalo zaradu od svakog pojedinačnog slučaja; sada, kada se seksualno iskorištavanje prenosi uživo, baza klijenata može biti mnogo veća, a profit eksponencijalno raste.²² Ljestvica ovakvog razvoja je ogromna. Ne postoje podaci o broju žrtava trgovine cyber seksom, ali postoje razne procjene broja djece žrtava trgovine cyber seksom u nekim zemljama. Npr. u izvještajima sa Filipina, brojke se kreću od 60.000²³ do milion²⁴ slučajeva trgovine dječjim cyber seksom. Iako je razlika u prijavljenim brojkama velika, čak i najkonzervativnije procjene trebaju izazivati ozbiljnu zabrinutost u vezi s trgovinom djecom radi cyber seksa.

¹⁴ Vidi: OSR-CTHB, UN.GIFT, *Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime* (Beč: OSR-CTHB, UN.GIFT, maj 2010.), s. 33.

¹⁵ Ibid, s. 32.

¹⁶ Ibid, s. 55.

¹⁷ Vidi: ILO, *Profits and Poverty: The Economics of Forced Labour* (Ženeva: ILO, 20. maj 2014.), s. 13).

¹⁸ Vidi: Patrick P. Belsler, *Forced Labour and Human Trafficking: Estimating the Profits* (Ženeva: ILO, mart 2005.), s. 17.

¹⁹ Vidi: Yury Fedotov, „In Just Two Decades, Technology Has Become a Cornerstone of Criminality“ [web blog] (Huffpost, 23. oktobar 2017.). Dostupno na: www.huffingtonpost.co.uk/yury-fedotov/in-just-two-decades-techn_b_18330400.html?ncid=engmodushpmg00000004&guccounter=1 (posjećeno 8. maja 2020.).

²⁰ Vidi: Europol, *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment. Crime in the age of technology* (Hag: Europol, 2017.), s. 7.

²¹ Vidi: Mark Latonero, *Technology and Human Trafficking: The Rise of Mobile and the Diffusion of Technology-Facilitated Trafficking* (Los Angeles: USC Univerzitet Južne Kalifornije, 2012.), s. 10.

²² Vidi: Europol, *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2018* (Hag: Europol, 2018.), s. 7.

²³ Vidi: Matt Blomberg, „Global taskforce tackles cybersex child trafficking in the Philippines“ [web stranica] (Reuters, 15. april 2019.). Dostupno na: www.reuters.com/article/us-philippines-trafficking-children/global-taskforce-tackles-cybersex-child-trafficking-in-the-philippines-idUSKCN1RR1D1 (posjećeno 8. maja 2020.).

²⁴ Vidi: Jon Lockett, „Rape for rent. Inside Philippines' £1bn 'made to order' child sex abuse industry making sick vids for Brit paedos“ [web stranica] (The Sun, 27 juli 2018.). Dostupno na: www.thesun.co.uk/news/6868807/philippines-child-sex-abuse-vids-brit-paedos/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Znatno povećanje nivoa trgovine cyber seksom, kao i digitalizacija pornografije sa žrtvama trgovine²⁵ doveli su do naglog porasta količine materijala koji prikazuju žrtve trgovine. Na primjer, kada se radi o iskorištavanju djece, Nacionalni centar za nestalu i zlostavljane djecu Sjedinjenih Američkih Država (NCMEC) pregledao je 450.000 datoteka sa materijalima seksualnog zlostavljanja djece. Taj broj je 2018. godine stotruko povećan i dosegao je 45 miliona datoteka.²⁶ Broj prijava o seksualnom zlostavljanju i iskorištavanju djece online koji je pratio NCMEC porastao je za 18 puta u periodu od 2013. do 2018. godine, sa 1 milion na 18,4 miliona.²⁷ Broj identificiranih dječjih žrtava se upeterostručio u periodu od 2010. do 2017. godine, sa oko 3.000 na 15.000 djece.²⁸ Iako je ovaj porast broja identificiranih pripisan i upotrebi tehnologije, ove brojke pokazuju i kako odgovori u brojnim pogledima nisu proporcionalni rastu nivoa zloupotrebe tehnologije.

Postoje razlozi za vjerovanje da će tržište za trgovinu cyber seksom i pornografiju žrtava trgovine ljudima samo nastaviti da raste ako se ne poduzmu značajne mjere prevencije i ometanja. Jedan od glavnih razloga leži u činjenici da internet pruža trgovcima i potencijalnim trgovcima okruženje u kojem mogu djelovati uz veći nivo sigurnosti i anonimnosti i oglašavati svoje žrtve globalnoj publici na stotinama ili hiljadama platformi uz minimalne troškove.

Moglo bi se tvrditi da treba napraviti jasnu razliku između TLJ koju omogućava tehnologija i seksualnog zlostavljanja djece online; da su to dva različita krivična djela koja se trebaju zasebno analizirati. Iako je tačno da seksualno zlostavljanje djece online ne predstavlja uvijek trgovinu i da u mnogim državama online nabavka, prodaja i gledanje materijala seksualnog zlostavljanja djece predstavlja krivično djelo koje se razlikuje od trgovine ljudima, seksualno zlostavljanje djece online u mnogim slučajevima može predstavljati i trgovinu ljudima ili biti dio krivičnih djela TLJ. U nekim državama članicama OSCE-a, pravni postupci jasno pokazuju da su online materijali seksualnog zlostavljanja djece nastali putem trgovine djecom.

Na primjer, Okružni sud u Bergenu u Norveškoj je 2016. godine osudio norveškog državljanina zbog doprinosa trgovini ljudima tako što je naručio i platio seksualno zlostavljanje djece na Filipinima, koje je prenošeno i uživo prikazivano u Norveškoj putem interneta.²⁹ Sud je zaključio da je krivično djelo trgovine ljudima počinjeno zato što je muškarac koristio ljude na Filipinima za vrbovanje i pronalaženje ranjive djece koju su potom prisiljavali na seksualne odnose/zlostavljanje s drugom djecom; počinilac je te prizore gledao tokom prijenosa uživo u zamjenu za novac.

Ukratko, tehnologija je uklonila prepreke za direktnu interakciju između trgovaca i žrtava s jedne i kupaca s druge strane, bar u slučaju trgovine koja uključuje seksualne usluge. Na taj način tehnologija trgovcima olakšava vršenje raznih transakcija i pružanje različitih vrsta usluga koje uključuju iskorištavanje žrtava.

ii. Rastući pristup trgovaca većem tržištu

Kao što je navedeno, TLJ je atraktivna za kriminalce zato što je veoma profitabilna. Da bi maksimalno povećali profit od kriminalnih aktivnosti, trgovci nastoje smanjiti troškove i povećati obim svog ilegalnog posla. Da bi povećali obim, moraju privući više klijenata koji će plaćati za usluge. U kontekstu trgovine ljudima radi seksualnog iskorištavanja, internet je savršena platforma za to, zato što trgovci lako mogu široko oglašavati usluge koje pružaju iskorištavane žrtve i efikasno se povezivati sa kupcima seksualnih usluga.³⁰ Kao i u slučaju tržišta za zakonite komercijalne djelatnosti, virtualni prostor znatno smanjuje troškove oglašavanja usluga, pružajući trgovcima veći nivo fleksibilnosti. Smanjuje i troškove i rizik na strani potražnje, jer kupci mogu sigurno vršiti transakcije putem elektronskog uređaja, iako i tada ostavljaju tragove koji mogu pomoći policiji u njihovog identifikaciji.³¹

Nalazi istraživanja potvrđuju da nakon što pronađu žrtvu, trgovci koriste online platforme kao što su web stranice sa ličnim oglasima, aplikacije društvenih

²⁵ Vidi: Brittany Anthony, *On-Ramps, Intersections, and Exit Routes: A roadmap for Systems and Industries to Prevent and Disrupt Human Trafficking* (Washington D.C.: Polaris, juli 2018.), s. 7.

²⁶ Vidi: Thorn, „Technology has made it easier to harm kids.“ [web stranica] (Thorn). Dostupno na: www.thorn.org/child-sexual-exploitation-and-technology/ (posjećeno 8. maja 2020.).

²⁷ Vidi: NCMEC, „Our Work. NCMEC data“ [web stranica] (NCMEC). Dostupno na: www.missingkids.com/ourwork/ncmecdata#bythenumbers (posjećeno 8. maja 2020.).

²⁸ Vidi: Ivan Pentchoukov, „Shielded by Technology, Child Sex Abuse Epidemic Festers on Darknet“ [web stranica] (The Epoch Times, 6. septembar 2018.). Dostupno na: www.theepochtimes.com/shielded-by-technology-child-sex-abuse-epidemic-festers-on-darknet_2641611.html (posjećeno 8. maja 2020.).

²⁹ Vidi: Nacionalna služba za krivične istrage (NCIS) Norveške, *Human Trafficking in Norway — Criminal Actors: A Situational Picture Based on Police Sources* (Oslo: NCIS, 20. decembar 2017.), s. 23.

³⁰ Vidi: Stephanie Hepburn, *Technology and Human Trafficking* (Alexandria, Virginia, SAD: Nacionalno udruženje direktora državnih programa za mentalno zdravlje, septembar 2016.), s. 5.

³¹ Vidi: Danah Boyd, Heather Casteel, Mitali Thakor i Rane Johnson, *Human Trafficking and Technology: A framework for understanding the role of technology in the commercial sexual exploitation of children in the U.S.* (Microsoft Research Connections, 2. decembar 2011.), s. 6. Dostupno na: www.microsoft.com/en-us/research/wp-content/uploads/2016/02/en-us-collaboration-focus-education-htframework-2011.pdf (posjećeno 8. maja 2020.).

medija, aplikacije za upoznavanje ili one koje nude usluge eskorta da bi oglašavali svoje žrtve za seksualno iskorištavanje.³² Na primjer, u 84.3% (458) aktivnih slučajeva trgovine u svrhe seksualnog iskorištavanja u SAD 2017. godine, primarni model poslovanja je bio „Komercijalni seks baziran na internetu.“ U 72.3% (331) slučajeva, oglasi su objavljeni na stranici Backpage.com. U 7.6% (35) slučajeva „Komercijalnog seksa baziranog na internetu“ korišten je Facebook, a u 6.3% (29) slučajeva, oglasi su objavljeni na stranici Craigslist.com.³³ U Austriji su 2017. počinioci u 74% slučajeva trgovine ljudima koristili internet kao najčešću kriminalnu infrastrukturu.³⁴ U nedavnom izvještaju američke NVO zasnovanom na razgovorima sa 260 osoba iz SAD koje su preživjele trgovinu ljudima, 75% je oglašavano online za pružanje seksualnih usluga³⁵ i da se nivo oglašavanja online povećava, dok je oglašavanja na ulici sve manje.

Isti trend postoji u Evropskoj uniji. U izvještaju *Criminal Networks Involved in the Trafficking and Exploitation of Underage Victims in the EU* (Kriminalne mreže uključene u trgovinu i iskorištavanje maloljetnih žrtava u EU), Europol zaključuje da „je online oglašavanje seksualnih usluga sve prisutnija pojava vezana za TLJ radi seksualnog iskorištavanja, gdje djecu prikazuju kao odrasle osobe“³⁶. U jugoistočnoj Aziji su online platforme koje omogućavaju žive prijenose seksualnog zlostavljanja djece povezane s porastom stope trgovine djece u toj regiji, koja prema procjenama svake godine donosi 3–20 milijardi dolara ilegalnog profita.³⁷

U komparativnom izvještaju o potražnji za seksualnim turizmom i trgovinom seksualnim uslugama iz 2007., istraživači su dvanaest mjeseci ispitivali tržište komercijalnog seksualnog iskorištavanja u četiri države - Jamajci, Japanu, Nizozemskoj i Sjedinjenim Američkim Državama - koje imaju velika tržišta komercijalnih seksualnih usluga i predstavljaju destinacije koje posjećuju domaći i strani seks turisti.³⁸ Autori su zaključili da je tehnologija postala „najveći pojedinačni facilitator komercijalne trgovine seksom u svim posmatranim zemljama, osim Jamajke gdje i dalje dominira usmena riječ“³⁹. Imajući u vidu dramatičan porast korištenja

interneta i tehnoloških alata od vremena kada je ovaj izvještaj nastao, trend koji su primijetili je danas bez sumnje je danas mnogo rašireniji.

Primjeri iz Evropske unije, Japana i Sjedinjenih Američkih Država potvrđuju da, iako brojne stranice zakonito posluju, one mogu predstavljati relativno jednostavan, jeftin i efektivan način za povezivanje trgovaca ljudima sa kupcima.

Još jedan način oglašavanja usluga trgovine ljudima je korištenjem privatnih tabela za recenzije, poznatih i kao hobi tabele (*hobby board*). Kupci seksualnih usluga koriste ove privatne platforme za recenzije i ocjenu „kvaliteta“ pruženih usluga, uključujući usluge koje pružaju zlostavljane žrtve. Recenzija može uključivati podatke o starosti, vrsti usluga, plaćanju itd. Table za recenzije mogu biti dostupne svima ili samo članovima, bilo da plaćaju ili ne.⁴⁰

Policijski organi izvještavaju da se privatne grupe na komunikacijskim alatima poput Telegrama i WhatsApp-a koriste za oglašavanje seksualnih usluga velikim zajednicama, naročito u istočnoj Evropi.⁴¹ Te privatne grupe imaju hiljade članova, koji im se priključuju isključivo na poziv ili preporuku. One oglašavaju individualne seksualne usluge, ali i nove vrste usluga poput seks-tura u različitim državama ili angažiranje osobe koja se prostituira na duži period, npr. na mjesec dana. Skrivena i nezakonita priroda ovih grupa u kombinaciji s vrstom oglašavanih usluga i ograničenim kretanjem osobe koja se prostituira pokazuje da ove privatne grupe nose značajne rizike od trgovine ljudima. Upotreba tehnologije za prodaju osoba za rad u domaćinstvu također je dokumentovana u nekim dijelovima svijeta.⁴²

Platforme društvenih medija, aplikacije i web stranice koriste se za ilegalno oglašavanje prodaje žrtava trgovine ljudima u domaće ropstvo. Zainteresirani kupci mogu pregledati ove otvoreno dostupne resurse online i kontaktirati prodavce putem privatnih poruka. Žrtve

32 Vidi: Mark Latonero, *Human Trafficking Online The Role of Social Networking Sites and Online Classifieds* (Los Angeles: Univerzitet Južne Kalifornije, 1. septembar 2011.), s. 18. Vidi i: Hao Wang, Congxing Cai, Andrew Philpot, Mark Latonero, Eduard H. Hovy, i Donald Metzler, „Data integration from open internet sources to combat sex trafficking of minors“, *Proceedings of the 13th Annual International Conference on Digital Government Research* (juni 2012.), s. 246–252. Vidi i: Michelle Ibanez i Rich Gazan, „Detecting sex trafficking circuits in the U.S. through analysis of online escort advertisements“, *ASONAM '16: Proceedings of the 2016 IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining* (avgust 2016.), s. 892–895.

33 Vidi: Kyleigh E. Feehs i John Cotton Richmond, 2017 — *Federal Human Trafficking Report* (Human Trafficking Institute, 2018.), s. 12.

34 Vidi: OSCE, „19th Alliance against Trafficking in Persons. Using Technology to Combat Trafficking in Human Beings: Turning a Liability into an Asset“ [web stranica] (Beč: OSCE, 2019.), počinje od 19:20 min. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=hXWuspTbg4o> (posjećeno 8. maja 2020.).

35 Vidi: Thorn i Vanessa Bouche, *Survivor Insights: The Role of Technology in Domestic Minor Sex Trafficking* (Los Angeles: Thorn, januar 2018.), s. 7.

36 Vidi: Europol, *Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European Union* (Hag: Europol, 18 oktobar 2018.), s. 7.

37 Vidi: Mely Caballero-Anthony, „A Hidden Scourge — Southeast Asia's refugees and displaced people are victimized by human traffickers, but the crime usually goes unreported“, *IMF Finance and Development Magazine September 2018* (Međunarodni monetarni fond, 2018.), s. 19.

38 Vidi Shared Hope International, *DEMAND. A Comparative Examination of Sex Tourism and Trafficking in Jamaica, Japan, the Netherlands, and the United States* (Shared Hope International, 2007.), s. 1.

39 Ibid, s. 5.

40 Vidi: Rob Spectre, *Beyond Backpage, Buying And Selling Sex In The United States One Year Later* (New York: childsafe.ai, 2019.), s. 26.

41 Sastanak eksperata o inicijativi OSCE-a za mapiranje online platformi tamo gdje je povećan rizik od trgovine ljudima, 9. decembar 2019., Hofburg, Beč

42 Vidi: Owen Pinnell i Jess Kelly, „Slave markets found on Instagram and other apps“ [web stranica] (BBC, 31. oktobar 2019.). Dostupno na: www.bbc.com/news/technology-50228549 (posjećeno 8. maja 2020.).

koje su kupljene i prodane putem online platformi broje se u hiljadama, što jasno pokazuje kako tehnologija može olakšati vršenje krivičnog djela trgovine ljudima u svrhe radne eksploatacije. Tehnologija igra veću ulogu u trgovini ljudima radi uklanjanja organa, jer trgovci sve više koriste internet kao platformu za oglašavanje prodaje organa na globalnom nivou. Detaljne statistike o tome kako trgovci oglašavaju prodaju organa online još uvijek nisu dostupne, ali je u nekim izvještajima naglašeno da je u određenim područjima OSCE-a došlo do intenziviranja ponude organa putem interneta.⁴³ Kod drugih oblika trgovine ljudima, kao što je prisilno prosjačenje, iskorištavanje kroz prisilno bavljenje kriminalom ili prisilne brakove, oglašavanje žrtava, naročito online, nije uobičajena faza ovog krivičnog djela. Tačno je da postoje izvještaji o online prodaji djece za prisilne brakove, kao što je spomenuto u Uvodu ove publikacije, ali oglašavanje žrtava nije uobičajena praksa u tim slučajevima, niti se po razmjerama mogu usporediti sa trgovinom u svrhe seksualnog iskorištavanja. Glavni razlog za ovu razliku je u tome što za trgovce nije mudro da otvoreno oglašavaju aktivnosti koje se oštro kažnjavaju u krivičnim sistemima. Za razliku od trgovine u svrhe seksualnog iskorištavanja, gdje se žrtve oglašavaju za pružanje zakonitih usluga (eskort, saloni za masaže, egzotični ples, prostitucija u zemljama u kojima je legalna), trgovci ne mogu lako maskirati ili otvoreno oglašavati prodaju djece za brakove ili korištenje žrtava za vršenje krivičnih djela. Veliki dio protuzakonitih aktivnosti vrši se i putem „dark web-a“, dijela interneta kojem se može pristupiti isključivo putem određenog pretraživača koji omogućava anonimnost. Putem dark web-a, trgovac može anonimno komunicirati s kupcima. Međutim, korištenje tzv. mračnog interneta (*dark web*) za oglašavanje trgovine ljudima ima svoja ograničenja. Kao što je spomenuto, trgovina ljudima je finansijski motivirano krivično djelo, a trgovci traže što više klijenata. To se najbolje postiže korištenjem otvorenog interneta kojem svi mogu pristupiti. Dark web ima nekoliko tehnoloških barijera koje mogu smanjiti ukupno tržište, te stoga nije pogodan za povećanje broja klijenata, i više je namijenjen kupcima s uskim interesima, kao što je trgovina ljudima radi uklanjanja organa i onima koji trguju materijalima sa seksualnim iskorištavanjem djece.⁴⁴ Svojstva tehnologije i online platformi omogućavaju trgovcima da oglašavaju žrtve široj publici i na novi način, što ranije nije bilo moguće. Pored isticanja cijene i vrste usluga koje žrtve pružaju, trgovci mogu pokazati i vizuelne i video sadržaje da bi privukli više klijenata.

Zato je tehnologija dovela do profesionalizacije oglašavanja žrtava trgovine ljudima ili robe koju one

isporučuju i povećala konkurenciju među trgovcima u pogledu predstavljanja njihovih usluga javnosti. Mogućnost da trgovci jednostavno oglašavaju svoje žrtve na online platformama i izbjegnu potrebu za fizičkim prisustvom na ulicama mogla bi dovesti do povećanja broja trgovaca na tržištu, a time i do povećanja konkurencije. Ako su ranije neke organizirane kriminalne grupe fizički kontrolirale neke gradove ili njihove dijelove i imale monopol nad kriminalnom aktivnošću trgovine ljudima, sada to nije moguće zato što niko ne može fizički kontrolirati internet. Zbog toga veći broj organiziranih kriminalnih grupa ili pojedinačnih trgovaca može ući u posao trgovine ljudima i jednostavno oglašavati svoje žrtve online, povezivati se s kupcima online i pružati usluge na mjestu koje je dogovoreno s klijentom, bez potrebe za postojanjem kriminalne infrastrukture povezane s oblicima trgovine ljudima na ulici. Iako je ovaj učinak potrebno detaljnije istražiti, eksponencijalni porast oglašavanja žrtava trgovine ljudima online u raznim dijelovima svijeta koji je ranije opisan mogao bi se djelimično objasniti ulaskom novim kriminalaca na tržište za trgovinu ljudima, koji iskorištavaju tehnološki napredak. Osim toga, vidljivost na online tržištu omogućava trgovcima da istraže i shvate nova tržišta i tako lakše prodru u profitabilnija područja s većom potražnjom. Dakle, tehnologija omogućava trgovcima da široko i jednostavno oglašavaju svoje žrtve na raznim platformama, uključujući i one zakonite. To im omogućava da dođu do većeg tržišta kupaca koji hrle na ove stranice, čime se povećavaju efikasnost i obim transakcija bez značajnog povećanja ekonomskih troškova i rizika. Ovo povećanje učestalosti transakcija dobro je opisano u nedavnom izvještaju koji razmatra korištenje interneta u procesu trgovine i krijumčarenja ljudi u Bugarskoj, Italiji, Rumuniji i Ujedinjenom Kraljevstvu. U izvještaju se citira jedan od trgovaca koji kaže: „*Resursi koje nudi internet (Facebook, Twitter, WhatsApp i Viber) su najlakši i najbrži način komunikacije. [...] Internet je brži od svih drugih metoda. Svakog dana imam između 10 i 50 klijenata.*“⁴⁵

iii. Unapređenje pristupa kupaca tržištu

Kao i većinu kriminalnih tržišta, i trgovinu ljudima uglavnom pokreće potražnja⁴⁶. Oni koji koriste robe ili usluge koje pružaju žrtve trgovine ljudima (u kontekstu trgovine radi seksualnog iskorištavanja, u ovom tekstu se nazivaju kupcima) uplaćuju novac kriminalcima, održavajući tako njihovu nezakonitu aktivnost. Potražnja na tržištu trgovine ljudima je visoka, jer je godišnji profit od trgovine ljudima 2014. godine iznosio 150 milijardi dolara, kao što je ranije navedeno.

⁴³ Michael Bos, *Trafficking in Human Organs* (Opća uprava za vanjske politike, Odjel za politike, Evropski parlament, 18. juni 2015.), s. 15. Dostupno na: [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549055/EXPO_STU\(2015\)549055_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/549055/EXPO_STU(2015)549055_EN.pdf) (posjećeno 8. maja 2020.).

⁴⁴ Vidi: Europol, *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2019* (Hag, Europol, 2019.), s. 31.

⁴⁵ Vidi: Andrea Di Nicola, Gabriele Baratto i Elisa Martini, *Surf and Sound: The role of the Internet in people smuggling and human trafficking* (Trento, Italija: eCrime, Odjeljenje Pravnog fakulteta, Univerzitet u Trentu, mart 2017.), s. 61.

⁴⁶ Vidi James O. Finckenauer i Jennifer Schrock, *Human Trafficking: A Growing Criminal Market in the U.S.* (Nacionalni institut za pravosuđe SAD, januar 2001.), s. 3. Dostupno na: www.nij.ojp.gov/library/publications/human-trafficking-growing-criminal-market-us (posjećeno 8. maja 2020.).

Korištenje tehnologije i online platformi na ovom tržištu donijelo je velike prednosti korisnicima roba ili usluga koje pružaju žrtve trgovine, naročito u oblasti trgovine radi seksualnog iskorištavanja. Na primjer, kupci mogu pretraživati određenu uslugu koju žele dobiti i započeti transakciju u privatnosti svojih domova ispred računara ili smartphonea, bez potrebe za izlaskom iz stana. Transakciju mogu izvršiti i elektronskim putem, ograničavajući tako kontakt s trgovcima ili posrednikom. Kod prijenosa uživo sadržaja seksualne prirode, kupci se čak ni ne moraju naći licem u lice sa žrtvom trgovine; mogu se nalaziti bilo gdje u svijetu i opet dobiti uslugu koju žele. Da bi sve to uspjeli, kupcima ne trebaju napredne tehnološke vještine jer su online tržišta za komercijalno seksualno iskorištavanje lako dostupna na internetu i često prilagođena korisnicima.

Zanimljivo je da su tehnologija i internet povećali opću vidljivost tržišta gdje se iskorištavaju žrtve trgovine, a posebno među kupcima. Iako ova tržišta javno ne navode da omogućavaju trgovinu ljudima, internet se redovno koristi za omogućavanje trgovine. Postoji hiljade web stranica na otvorenom internetu, brojne javne i privatne grupe na društvenim medijima, kao i aplikacije za komunikaciju koje sadrže informacije o pružanju seksualnih usluga ili jeftinoj radnoj snazi. Tim web stranicama se lako može pristupiti iz bilo kog dijela svijeta, a mnoge nude sadržaj na raznim jezicima da bi privukle više gledalaca i potencijalnih klijenata. Vidljivost se povećala i zahvaljujući tražilicama kao što su Google, Bing i Yahoo, koje mogu pretražiti mrežu i naći web stranice koje oglašavaju određene usluge, kao npr. usluge eskorta, i velike platforme za male oglase, kao što je Backpage.com.⁴⁷

Vidljivost se povećala i na tržištu zahvaljujući naprednim i ciljanim metodama oglašavanja online koje koriste trgovci, a koje su opisane u prethodnom odjeljku.

Tehnologija je omogućila kupcima koji kupuju usluge koje pružaju žrtve trgovine (svjesno ili nesvjesno) da dobiju pristup većem broju sve tačnijih informacija o postojećim uslugama na tržištu. Na primjer, oglasi za seksualne usluge objavljeni na online platformama nude ne samo osnovne informacije o fizičkom izgledu žrtava, vrsti pruženih usluga i traženim cijenama, nego mogu uključivati i slike i video snimke žrtava i povratne informacije od drugih kupaca, odnosno opcije koje nisu bile dostupne na offline tržištu. Te dodatne informacije i vizualni sadržaji vode ka personaliziranom izboru kupaca i omogućavaju trgovcima da donesu bolje informiranu odluku o vrsti usluga koje će nuditi. Istovremeno, povratne informacije od drugih kupaca smanjuju nesigurnost oko transakcija i uvjeravaju kupce da će dobiti uslugu koju žele. Konačno, otvorenost tehnologije

i ogromna količina informacija koje se mogu pronaći online i dostupne su kupcima značajno smanjuju tzv. transakcijske troškove dobivanja vrijednih informacija o tržištu. Zahvaljujući niskom troškovima transakcija, broj kupaca spremnih da uđu na tržište će se vjerovatno povećati i dovesti do povećanog iskorištavanja žrtava.

Kupci imaju koristi i od rastuće konkurentnosti na tržištu trgovine ljudima nakon njegovog prebacivanja na online platforme. Kao što je spomenuto u prethodnom odjeljku, online platforme omogućavaju svakom trgovcu, bilo da pripada velikoj kriminalnoj organizaciji ili radi kao pojedinac, da oglašava svoje žrtve na internetu. To se vidljivo odrazilo u SAD-u, gdje podaci pokazuju da je primarni poslovni model u 84,3% aktivnih kriminalnih slučajeva trgovine seksualnim uslugama bio „Komercijalni seks baziran na internetu.“ Ulazak dodatnih igrača na tržište i veća ponuda povećavaju konkurentnost zato što je kupcima na raspolaganju veći izbor. Osim toga, povećana ponuda može dovesti do nižih cijena, čime se opet može povećati učestalost transakcija.

Kupci mogu koristiti internet i za pretraživanje roba i usluga koje mogu pružati žrtve drugih oblika trgovine ljudima.

Kao što je spomenuto u prethodnom odjeljku, povećana je ponuda organa na internetu u nekim regijama OSCE-a. To je prilika za kupce da odgovore na ove ponude na internetu i nabave organe koji im trebaju. Istovremeno, mora se priznati da je korištenje tehnologije kod uklanjanja organa na znatno manjem nivou nego u slučaju trgovine ljudima radi seksualnog iskorištavanja i ne možemo govoriti o velikim online tržištima, nego o manjim ekosistemima.

Konačno, povećan nivo anonimnosti je vjerovatno najvažniji faktor zbog kojeg kupci upotrebljavaju tehnologiju za korištenje usluga koje pružaju žrtve trgovine ljudima, kao što je komercijalna seksualna aktivnost, jer on smanjuje rizik da će ih policijski organi identificirati. Tehnologija kupcima pruža niz mogućnosti za skrivanje identiteta. Oni mogu pristupiti web stranicama koje omogućavaju podaju seksualnih usluga koristeći Virtual Private Networks ili pretraživač Tor, koji prikrivaju njihovu IP adresu. Kupci mogu platiti za usluge kripto valutom ili izvršiti elektronsku uplatu koja se ne može identificirati. Mogu koristiti i lažne profile na društvenim medijima ili komunicirati sa žrtvama i trgovcima putem šifriranih aplikacija za komunikaciju. Oni također redovno dijele informacije putem online mreža o mogućoj policijskoj akciji, kako bi dodatno izbjegli rizik.

⁴⁷ Backpage.com je web stranica koju su vlasti u SAD-u zaplijenile 9. aprila 2018., a koja je bila jedna od glavnih platformi u SAD-u koja je omogućavala trgovinu ljudima radi seksualnog iskorištavanja. Više informacija dostupno na www.justice.gov/opa/pr/justice-department-leads-effort-seize-back-page-com-internet-s-leading-forum-prostitution-ads.

Svi faktori koji su opisani u ovom odjeljku — povećana vidljivost tržišta, tačnost informacija, veća konkurencija, manji rizik i veća anonimnost — stvaraju više personaliziran izbor za kupce, omogućavaju lakši pristup tržištu, transparentnost tržišta, sigurnost i anonimnost kupaca, i tako povećavaju potražnju za robom ili uslugama koje pružaju žrtve trgovine.

iv. Smanjenje rizika za trgovce

Trgovina ljudima vrši se zato što je to krivično djelo koje nosi mali rizik, a donosi veliku dobit.⁴⁸ Trgovci koriste razne metode kako bi smanjili rizik od hapšenja i krivičnog gonjenja. Takve metode uključuju stalno mijenjanje telefona i SIM kartica, pomjeranje iskorištavanih žrtava iz jednog grada ili države u drugu, sprječavanje žrtava da uspostavljaju odnose sa drugim ljudima izuzev trgovca i izolovanje i praćenje žrtava. Mali i sve manji broj procesuiranih slučajeva,⁴⁹ u poređenju s velikim brojem procijenjenih žrtava potvrđuje efektivnost mjera koje su poduzeli trgovci kako bi smanjili rizike od odgovornosti pred zakonom i izazove koje pred njih postavljaju policijski organi.

Uz tradicionalne metode smanjenja rizika, trgovci znaju koristiti tehnologiju kako bi se udaljili od ilegalnih transakcija, žrtava i kupaca i tako izbjegli krivičnu odgovornost. Jedan od primjera je korištenje lažnih identiteta online. Trgovci znaju napraviti stotine lažnih identiteta i koristiti ih za komuniciranje sa žrtvama, kupcima i drugim članovima kriminalnih grupa. Oni to mogu raditi uz korištenje Virtual Private Networks ili pretraživača Tor kako bi onemogućili identifikaciju IP adrese i mjesta gdje se nalazi uređaj koji koriste. Još jedna metoda koju trgovci koriste da bi povećali svoju anonimnost je upotreba šifriranih aplikacija za komunikaciju koju treća lica ne mogu presresti. Da ih bankarske institucije ne bi identificirale, trgovci koriste kripto valutu za primanje uplata od kupaca i prebacuju novac stečen krivičnim djelom preko granica. Počinioci dijele i pristupne podatke za jedan zajednički online račun (u Dropbox, Google Drive, OneDrive itd.) kako ne bi bili otkriveni. Sve više se koriste i prijenosi uživo putem Skypea i drugih zatvorenih platformi kako bi se izbjeglo otkrivanje i procesuiranje.

Pošto tehnologija trgovcima omogućava da svoje žrtve oglašavaju online i vrše transakcije s kupcima elektronskim putem, oni mogu smanjiti obim svojih aktivnosti na ulicama i potpuno ih prebaciti u virtualni

prostor. Na taj način, trgovci ne moraju brinuti da će policijski organi ili NVO koje se bore protiv trgovine ljudima primijetiti njihove žrtve. Na taj način se značajno smanjuje rizik kod ovog krivičnog djela, jer se stvara dodatna barijera policijskoj identifikaciji žrtava i trgovaca.

Kapacitet tehnologije da smanji rizik za trgovce na tržištu trgovine ljudima ima važne implikacije zato što može dovesti do povećanja nekažnjivosti i kriminalnih aktivnosti u ovoj oblasti. Kao i u mnogim oblastima društvenog i ekonomskog života gdje ljudi ulažu u mogućnosti koje nose mali rizik i veliku dobit, i trgovina ljudima funkcionira prema istom principu. Organizirane kriminalne grupe ulažu svoje resurse u aktivnosti koje nose mali rizik, a industrija trgovine ljudima iz tog ugla predstavlja sjajnu priliku, posebno kad se ima u vidu da tehnološki napredak kriminalcima omogućava da prikriju i oglašavaju svoje aktivnosti na sigurne načine.

Dakle, tehnologija je kriminalcima dala priliku da povećaju tržište trgovine ljudima. Tehnologija smanjuje rizik od hapšenja trgovaca i kupaca, posebno u značajnom obimu. Smanjenje rizika i odgovornosti će privući još kriminalaca da se bave trgovinom ljudima, kao i kupaca koji mogu koristiti nezakonite usluge bez posljedica. Drugo, trgovci su naučili da zloupotrebljavaju tehnologiju za razvoj i pružanje novih usluga bez kontakta licem u lice, kao što je trgovina cyber seksom.

Ovdje se tehnologija koristi za stvaranje globalnog tržišta gdje klijenti iz jednog dijela svijeta mogu plaćati usluge koje pružaju iskorištavane žrtve u drugom djelu svijeta. Na kraju, mada ne i najmanje važno, tehnologija trgovcima omogućava da povećaju količinu informacija na tržištu čime se povećava konkurencija, kao i pristup i efikasnost za kupce, i općenito se pojačava učestalost transakcija.

b. Vrbovanje: pretvaranje ranjivih osoba u žrtve

Na sličan način, trgovci radnom snagom i beskrupulozni kriminalci koji vrbuju žrtve koriste društvene medije za lažne objave o poslovima kako bi privukli kandidate, često ciljajući na osobe iz ugroženih zajednica.⁵⁰ Između ostalog, nude visoke plate, smještaj ili putne i imigracijske benefite, a sve navedeno su izmislili da bi privukli osobe koje traže posao.⁵¹ Agencije za zapošljavanje iz Evrope,⁵² Latinske Amerike i Azije koriste internet i aplikacije

⁴⁸ Vidi UNODC, *Human Trafficking: An overview* (Beč: UNODC, 2008.), s. 4.

⁴⁹ Prema podacima iz Izvješaja SAD-a o trgovini osobama iz 2019., u periodu od 2015. do 2018. godine, globalna stopa krivičnog gonjenja smanjena je za 42%; u Evropi je pala za 52%.

⁵⁰ Vidi: Ada Volodko, Ella Cockbain i Bennett Kleinberg, „Spotting the signs of trafficking recruitment online: exploring the characteristics of advertisements targeted at migrant job-seekers“, *Trends in Organized Crime* (2020) 23:7–35 (Springer, 31. decembar 2019.), s. 7. Vidi i: Mark Latonero, Bronwyn Wex i Meredith Dank, *Technology and Labor Trafficking in a Network Society. General Overview, Emerging Innovations, and Philippines Case Study* (Los Angeles: Univerzitet Južne Kalifornije, februar 2015.), p. v.

⁵¹ Ibid.

⁵² Vidi: ITUC, Churches' Commission for Migrants in Europe and Anti-Slavery International, *The Role of the Internet in Trafficking for Labour Exploitation* (ITUC, Anti-Slavery and CCME, 2011.), s. 11.

društvenih medija kao što su Facebook i WhatsApp kako bi komunicirale s potencijalnim kandidatima za poslove u udaljenim područjima koja su ranije bila teško dostupna.⁵³ Može postojati visok nivo povjerenja u takve oglase, a sudbina radnika često zavisi od etičnosti agencije koja ih angažira. Npr. jedna studija je pokazala da su filipinski radnici u inostranstvu skloniji vjerovati oglasu na Facebooku nego oglasu koji objavi državna Uprava Filipina za zapošljavanje u inostranstvu (POEA), čija je svrha reguliranje rada agencija za zapošljavanje.⁵⁴ To bi moglo biti slučaj i u drugim državama i regijama OSCE-a, gdje državne institucije nemaju dovoljno kapaciteta da osiguraju sigurnu i zakonitu migraciju radne snage.

Trgovci ljudima koriste online mreže i vodeće aplikacije društvenih medija da bi namamili potencijalne žrtve radne i seksualne eksploatacije, prikrivajući svoje kriminalne namjere.⁵⁵ Na primjer, trgovci redovno koriste uobičajene alate za upoznavanje kako bi geografski locirali potencijalne žrtve i profilirali ih putem društvenih medija. Potom uspostavljaju inicijalni kontakt putem aplikacija za slanje poruka ili drugih online platformi.⁵⁶ Trgovci potom koriste te iste platforme za oglašavanje prema svojim klijentima.

U izvještaju iz 2018. je utvrđeno da je 55% žrtava trgovine radi seksualnog iskorištavanja u SAD, čije je iskorištavanje započelo 2015. godine, upoznalo trgovca ljudima na internetu, putem poruke, web stranice ili neke aplikacije. Osim toga, 42% je prijavilo da su trgovci koristili online alate kako bi izgradili odnose sa svojim žrtvama.⁵⁷ U Bugarskoj su žrtve trgovine ljudima, počinioci i policijski organi potvrdili da se internet u velikoj mjeri koristi za vrbovanje potencijalnih žrtava radne eksploatacije.⁵⁸ Tehnologija je iz očiglednih razloga vrlo korisna trgovcima za vrbovanje žrtava. Ona im prvenstveno pomaže da lakše identificiraju potencijalne žrtve zato što javno dostupni profili na društvenim medijima već pružaju određene informacije o ciljanoj žrtvi. Trgovci mogu odmah pristupiti podacima o lokaciji žrtve, nivou obrazovanja, zaposlenju, navikama, hobijima i predmetima interesa, prijateljima i mjestima koja redovno posjećuje, uključujući njene slabe strane poput zloupotrebe alkohola i narkotika, beskućništva i nasilja u porodici. U slučaju maloljetnika, trgovci mogu

pronaći informacije koje otkrivaju određene slabe tačke koje se mogu efikasno iskoristiti protiv maloljetnika, poput teških odnosa s roditeljima, nastavnicima ili prijateljima. Jednostavna analiza ovih informacija već omogućava trgovcima da osmisle strategije mamljenja ili uspostavljanja odnosa radi budućeg iskorištavanja žrtava u različitim oblicima.

Internet se također koristi za vrbovanje žrtava trgovine ljudima u svrhe uklanjanja organa. Jedna od metoda koju koriste trgovci je objavljivanje oglasa na različitim web stranicama koji obećavaju dobro plaćeno zaposlenje u drugim državama. Vrbovane žrtve se prevoze u inostranstvo, a kada se prilika za zaposlenje ne realizira i žrtve se duboko zaduže, trgovci im nude prodaju organa kao jedinu alternativu za otplatu nametnutog lažnog duga.⁵⁹

Također je dokumentovano da terorističke i nasilno ekstremističke grupe koriste društvene medije za vrbovanje žrtava za prisilne brakove, radno i seksualno iskorištavanje. Na primjer, pripadnici ISIL-a su koristili metodu „ljubavnika“ za regrutovanje žena u stanju ranjivosti putem „pričaonica“ (*chatroom*). Međutim, po dolasku u zone sukoba, te žene su njihovi „muževi“ držali u zatočeništvu, zlostavljali i mučili.⁶⁰ Terorističke grupe također koriste internet za razvijanje odnosa i mamljenje djece širom svijeta, tako što svoje strategije online vrbovanja prilagođavaju interesima i slabim tačkama mladih korisnika interneta kako bi ih uvukli u različite nelegalne aktivnosti poput vršenja krivičnih djela u vlastitim državama, ali i da bi ih radno i seksualno iskorištavali u zoni sukoba⁶¹.

Osim toga, vrbovanje žrtava uz pomoć tehnologije omogućava trgovcima da prikriju svoj pravi identitet. Profil na društvenim medijima, stranicama za upoznavanje ili video igrice može se napraviti uz korištenje lažnog identiteta, čime trgovac zadržava visok stepen anonimnosti. Trgovci mogu koristiti stotine ili čak hiljade virtualnih identiteta, što im omogućava da koriste tehnologiju za jačanje intenziteta svojih kriminalnih aktivnosti.

Još jedna velika prednost tehnologije za trgovce je mogućnost vrbovanja žrtava bez interakcije licem u

⁵³ Vidi: Brittany Anthony, *On-Ramps, Intersections, and Exit Routes: A roadmap for Systems and Industries to Prevent and Disrupt Human Trafficking* (Washington D.C.: Polaris, juli 2018.), s. 21

⁵⁴ Vidi: Mark Latonero, Bronwyn Wex i Meredith Dank, *Technology and Labor Trafficking in a Network Society: General Overview, Emerging Innovations, and Philippines Case Study* (Los Angeles: Univerzitet Južne Kalifornije, februar 2015.), s. 26.

⁵⁵ Vidi: Anita Lavorgna, „Organised Crime goes online: realities and challenges“, *Journal of Money Laundering Control* 18(2) (Emerald, maj 2015.), s. 153, 155.

⁵⁶ Vidi: Brittany Anthony, *On-Ramps, Intersections, and Exit Routes: A roadmap for Systems and Industries to Prevent and Disrupt Human Trafficking* (Washington D.C.: Polaris, juli 2018.), s. 19.

⁵⁷ Vidi: Thorn i Vanessa Bouche, *Survivor Insights: The Role of Technology in Domestic Minor Sex Trafficking* (Los Angeles: Thorn, januar 2018.), s. 6.

⁵⁸ Vidi: Andrea Di Nicola, Gabriele Baratto, Elisa Martini, *Surf and Sound: The role of the Internet in people smuggling and human trafficking* (Trento, Italija: eCrime, Ocjeljenje Pravnog fakulteta, Univerzitet u Trentu, mart 2017.), s. 97.

⁵⁹ Vidi: OSCE, *Trafficking in Human Beings for the Purpose of Organ Removal in the OSCE Region: Analysis and Findings, Occasional Paper Series no. 6* (Beč: OSCE, juli 2013.), s. 28.

⁶⁰ Vidi: Vijeće sigurnosti UN-a, Odbor za borbu protiv terorizma, Izvršna uprava, *Identifying and Exploiting the Nexus Between Human Trafficking, Terrorism, and Terrorism Financing* (CTED, 2019.), s. 38.

⁶¹ Vidi: UNODC, *Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System* (Beč: UNODC, 2017.), s. 13.

lice; tako se smanjuju šanse da će ih policijski organi uhvatiti, jer se sve odvija u relativnoj privatnosti zatvorene „pričaonice“ ili aplikacije za slanje poruka, a ne u javnom prostoru gdje bi se interakcija maloljetnika s odraslim neznancima smatrala sumnjivom. Ova metoda vrbovanja online također je mnogo pogodnija. Privođenje počinitelja pred lice pravde otežano je zbog izostanka interakcije licem u lice između žrtava i trgovaca.

Važan uticaj tehnologije na vrbovanje žrtava trgovine ljudima je u tome što tehnologija omogućava da se vrbovanje proširi sa lokalnih područja na cijele države ili regije. Bez tehnologije bi se trgovci fokusirali na vrbovanje žrtava u svojoj blizini, dok sa tehnologijom mogu proširiti svoje aktivnosti i tražiti žrtve iz drugih dijelova zemlje ili susjednih zemalja.

Sadašnja i ranija istraživanja o zloupotrebi tehnologije među trgovcima za vrbovanje žrtava prvenstveno su se fokusirala na ulogu društvenih medija.⁶² To je opravdano jer milijarde ljudi širom svijeta, uključujući djecu, svakodnevno koriste platforme društvenih medija, a takve platforme nose opipljive rizike od vrbovanja za trgovinu ljudima. Ipak, važno je spomenuti da društveni mediji nisu jedina virtualna platforma koju trgovci koriste za vrbovanje. Slučajevi i medijski izvještaji iz nekih država članica OSCE-a pokazuju da trgovci koriste i online video igrice da bi pronašli potencijalne žrtve i namamili ih za seksualno iskorištavanje.⁶³ Trgovci često koriste stranice za upoznavanje za vrbovanje žrtava, jer se ponekad smatra da je npr. Facebook malo teže koristiti za vrbovanje u poređenju sa stranicama za upoznavanje.⁶⁴

Mnogi trgovci koriste aplikacije za slanje poruka kao što su KIK, KakaoTalk, WeChat i WhatsApp za vrbovanje žrtava, posebno djece,⁶⁵ i komuniciranje sa žrtvama i kupcima.⁶⁶ Kao što je spomenuto, korištenje aplikacija za slanje poruka i online video igrice među trgovcima za vrbovanje žrtava može se objasniti mogućnošću kreiranja lažnih profila, kako bi lakše uspostavili odnos sa potencijalnom žrtvom uz određeni stepen anonimnosti

online, koji onemogućava njihovo otkrivanje policiji ili drugim zainteresiranim stranama. Većina često korištenih aplikacija za slanje poruka pruža potpunu (*end-to-end*) enkripciju kako treće strane ne bi mogle pristupiti komunikaciji između trgovca i žrtve.

Spomenute značajke su primjenjive na mnoge vidove trgovine ljudima, uključujući seksualno iskorištavanje, prisilni rad, uklanjanje organa, prisilno prosjačenje, iskorištavanje za prisilni kriminal i prisilne brakove. Međutim, mogu postojati razlike između različitih vidova trgovine: na primjer, u nekim slučajevima žrtve generalno igraju pasivnu ulogu i trgovac im obično proaktivno pristupi. S druge strane, u drugim slučajevima poput radne eksploatacije, žrtve mogu igrati aktivniju ulogu tako što često bezazleno kontaktiraju trgovca u potrazi za zaposlenjem.

Razumijevanje upotrebe tehnologije za vrbovanje žrtava trgovine ljudima izuzetno je važno kod proučavanja profila vrbovanih žrtava. Trgovci traže slabe tačke žrtava, koristeći ih za vrbovanje i iskorištavanje.⁶⁷ Počinioci često traže osobe iz socijalno ugroženih porodica koje imaju slabe ekonomske mogućnosti ili osobe koje je lako prevariti i prisiliti na nešto. Kada se žrtve vrbuju u virtualnom prostoru, trenutno je teško razumjeti da li počinioci traže samo žrtve iz ugroženih porodica sa slabim mogućnostima ili ciljaju i na žrtve od kojih bi bilo lako dobiti osjetljive informacije ili vizualni sadržaj, kao što su gole fotografije ili video snimci, bez obzira na njihov društveno-ekonomski status. Neki izvještaji doista pokazuju da žrtve koje su namamljene putem interneta ne dolaze nužno iz porodica s ograničenim finansijskim sredstvima. Mladi iz domaćinstava sa boljim društveno-ekonomskim statusom često su izloženiji seksualnim materijalima na internetu od porodica s nižim prihodima, zato što imaju bolji pristup tehnološkim platformama.⁶⁸ Trgovci uspijevaju namamiti takve žrtve, često maloljetnike i tinejdžere, zato što im nedostaje svijesti ili znanja o rizicima od kriminalnih aktivnosti na internetu, nema roditeljskog nadzora, ranije su zlostavljani ili su patili od depresivnih misli i osjećaja, ili imaju loš odnos s roditeljima.⁶⁹

⁶² Primjeri istraživanja uključuju:

- Brittany Anthony, *On-Ramps, Intersections, and Exit Routes: A roadmap for Systems and Industries to Prevent and Disrupt Human Trafficking* (Washington D.C.: Polaris, juli 2018.).
- Ryan Kunz, Meredith Baughman, Rebecca Yarnell i Celia Williamson, *Social Media and Sex Trafficking Process from connection and recruitment, to sales* (Univerzitet u Toledu, 2018.).
- Mark Latonero, *Human Trafficking Online The Role of Social Networking Sites and Online Classifieds* (Los Angeles: Univerzitet Južne Kalifornije, 1. septembar 2011.).

⁶³ Vidi: Thorn i Vanessa Bouché, *A Report on the use of technology to recruit, groom and sell domestic minor sex trafficking victims* (Los Angeles: Thorn, januar 2015.), s. 38.

⁶⁴ Vidi: Andrea Di Nicola, Gabriele Baratto i Elisa Martini, *Surf and Sound: The role of the Internet in people smuggling and human trafficking* (Trento, Italija: eCrime, Ocjeljenje Pravnog fakulteta, Univerzitet u Trentu, mart 2017.), s. 40.

⁶⁵ Vidi: Brittany Anthony, *On-Ramps, Intersections, and Exit Routes: A roadmap for Systems and Industries to Prevent and Disrupt Human Trafficking* (Washington D.C.: Polaris, juli 2018.), s. 17.

⁶⁶ Vidi: Thorn i Vanessa Bouché, *Survivor Insights: The Role of Technology in Domestic Minor Sex Trafficking* (Los Angeles: Thorn, januar 2018.), s.34.

⁶⁷ Vidi: OSR-CTHB i UN.GIFT, *Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime* (Beč: OSR-CTHB, UN.GIFT, maj 2010.), s. 65. Vidi i: UNODC, *Issue Paper Abuse of a position of vulnerability and other "means" within the definition of trafficking in persons* (Beč: UNODC, april 2013.).

⁶⁸ Vidi: Sonia Livingstone, Anke Goerzig, Leslie Haddon i Kjartan Ólafsson, *Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children. Full Findings* (The London School of Economics, 2011.), s. 133.

⁶⁹ See Mare Ainsaar i Lars Loof, *Online behaviour related to child sexual abuse. Literature Report* (Stockholm: Vijeće baltičkih država, 2010.), s. 46

c. Manipulacija: vršenje kontrole i uticaja na žrtve

Iskorištavanje žrtava je moguće zato što trgovci imaju kontrolu nad kretanjem i odlukama žrtava. Počinioci odlučuju kada žrtve trebaju raditi ili se odmarati, gdje mogu ići i s kim se mogu sastajati. Tradicionalno se kontrola nad žrtvama postiže upotrebom fizičkog nasilja, direktnim praćenjem i ograničavanjem kretanja. Danas tehnologija trgovcima omogućava da sa nasilnih metoda pređu na suptilnije vidove kontrole i uticaja na žrtve. Trgovci koriste različite tehnologije da održe kontrolu i uticaj na žrtve.

Na primjer, Nacionalna linija SAD-a za pomoć kod trgovine ljudima prijavila je slučajeve u kojima intimni partneri prijete da će prodati snimke ili fotografije seksualnih odnosa pornografskim web stranicama kako bi ucijenili ili prisilili svoje partnerice, s namjerom da ih seksualno iskorištavaju. Postoje brojni slučajevi međunarodne i domaće trgovine ljudima u kojima su trgovci fotografirali svoje žrtve gole ili tokom različitih seksualnih aktivnosti. Koriste ih kao mehanizam kontrole, prijeteći da će sadržaj poslati porodici ili prijateljima ako žrtva odluči da želi otići ili odbije otplaćivati „dugove“. To posebno koriste kod žrtava koje kontroliraju putem dužničkog ropstva, jer one obično imaju veću slobodu kretanja. Takve fotografija u posjedu trgovca sprječavaju njihov bijeg ili odlazak u policiju.

U studiji koja je obuhvatila 137 žrtava trgovine u Nizozemskoj, korištenjem podataka iz 37 završenih krivičnih istraga koje su provedene u 13 različitih policijskih oblasti u periodu od 2007. do 2011. godine, istraživači su utvrdili da su u 8,8% slučajeva žrtve osjećale sram i poniženje zbog prijetnje objavljivanjem njihovih fotografija s eksplicitnim materijalom na internetu.⁷⁰ To pokazuje da ovakve metode kontrole značajno odvrćaju žrtve od traženja pomoći.

Najvažnija od svih metoda kontrole je namjerno izolovanje žrtava. Iako se društveni mediji koriste prvenstveno za povezivanje, trgovci vrše kontrolu nad virtualnim prostorima društvenih medija da bi žrtvu odvojili od mreže podrške. Na primjer, istraživanje Projekta Polaris pokazalo je da su u 34% ispitanih slučajeva trgovci na neki način ograničili žrtve u korištenju društvenih medija i da su pratili koje stranice posjećuju. Polaris navodi i slučaj žrtve kojoj je bio dozvoljen kontakt isključivo s drugim žrtvama putem društvenih medija; to je iskrivilo njenu percepciju o društvenim normama, jer su sve osobe s kojima je bila u kontaktu bile zlostavljane na isti način.⁷¹

Zloupotrebom tehnologije, trgovci mogu jednostavno pratiti lokaciju i kontrolirati kretanja žrtava. Većina smartphona ima GPS tehnologiju i ugrađene kamere koje trgovcima omogućavaju da prate i imaju potpunu kontrolu nad kretanjem žrtve bez direktnog kontakta i s velike daljine, sve dok postoji internet konekcija.

Neki uređaji već imaju instalirane aplikacije za dijeljenje podataka o lokaciji, kao što je Find My Phone na Appleovom iPhoneu. Na uređajima bez predinstalirane aplikacije za dijeljenje podataka o lokaciji, trgovci mogu učitati nekoliko sličnih naprednih aplikacija iz online prodavnica aplikacija, najčešće besplatno. Postojeće aplikacije za dijeljenje podataka o lokaciji imaju veliki broj sofisticiranih značajki uključujući automatsko obavještanje korisnika o promjeni lokacije drugog korisnika, što trgovcima omogućava da stalno imaju ažurne podatke o kretanju žrtve.

d. Skrivanje profita: omogućavanje nelegalnih finansijskih tokova

Trgovina ljudima je raširena i veoma profitabilno krivično djelo u rangu krivotvorenja i trgovine narkoticima i oružjem. To je i složeno krivično djelo koje često uključuje druge nezakonite aktivnosti. Jedno takvo krivično djelo je pranje novca jer kriminalci moraju nezakonitu dobit pretvoriti u naizgled zakonit finansijski prihod.

Kao što je navedeno, ILO procjenjuje da trgovci ljudima svake godine ostvare profit od 150 milijardi dolara. Da bi upravljali ovim kapitalom i omogućili gotovinske transakcije, trgovci ljudima često koriste elektronska sredstva ili kartice s pretplatom. Kartice s pretplatom koje se mogu dopunjavati jednostavno se koriste i manje ih je rizično nositi, a druge usluge elektronskog prijenosa gotovine omogućavaju trgovcima da prebacuju profit preko granice. Novonastali trend je korištenje „virtuelnih novčanika“ kao što je „True Money“, koje policijski organi teško mogu detektirati i pratiti, zato što se novac može dopuniti u svakoj trgovini i lako prebacivati s jednog na drugi račun. Na primjer, jedna agencija na Tajlandu je identificirala nekoliko nedavnih slučajeva u kojima su trgovci neopaženo koristili novčanike True Money za kupovinu i prodaju dječje pornografije.⁷² Kriptovaluta se sve češće koristi za pomjeranje sredstava stečenih kriminalom i primanje uplata za nezakonite usluge. Europol je u izvještaju o organiziranom kriminalu na internetu iz 2015. procijenio da se 40% prometa među kriminalcima vrši u bitcoinima.⁷³ Iako izvještaj ne sadrži statističke podatke o korištenju kriptovalute u

⁷⁰ Vidi: Maria Ioannou i Miriam S.D. Oostinga, „An empirical framework of control methods of victims of human trafficking for sexual exploitation“, *Global Crime*, 2015 Vol. 16, No. 1, 34–49 (Routledge, 2015.), s. 39.

⁷¹ Vidi: Brittany Anthony, *On-Ramps, Intersections, and Exit Routes: A roadmap for Systems and Industries to Prevent and Disrupt Human Trafficking* (Washington D.C.: Polaris, juli 2018.), s. 26

⁷² Vidi: Nanchanok Wongsamuth, „Thai child trafficker sentenced to record 374 years in jail“ [web stranica] (Reuters, 17. oktobar 2019.). Dostupno na: www.reuters.com/article/us-thailand-trafficking-crime/thai-child-trafficker-sentenced-to-record-374-years-in-jail-idUSKBN1WW1KH (posjećeno 8. maja 2020.).

⁷³ Vidi: Europol, *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2015* (Hag: Europol, 2015.), s. 46.

slučajevima trgovine ljudima, drugi izvještaji pokazuju da trgovci ne samo da koriste gotovinu, sisteme plaćanja u maloprodaji i online sisteme plaćanja, nego i kriptovalute kako bi usmjerili svoja nezakonito stečena sredstva.⁷⁴ Na primjer, u slučaju trgovine djecom u svrhe seksualnog iskorištavanja putem prijenosa uživo, gledaoci ilegalnog sadržaja često koriste kriptovalutu kao sredstvo plaćanja da bi prikrili svoj identitet pred trgovcima i policijom, smanjujući šanse da će ih neko identificirati.

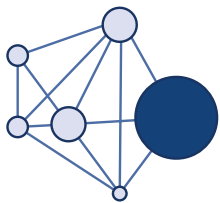
Kripto valute kao što su Bitcoin i Altcoin omogućavaju trgovcima da sredstva rasporede među brojnim akterima u svojim kriminalnim mrežama. To je ponekad teško pratiti jer takve kripto valute postoje samo u elektronskom obliku, neovisno od centralne banke, i nema potrebe da se povezuju s provjerenim identitetom. Iako se sve transakcije u kripto valutama bilježe na platformi *blockchain*, taj registar evidentira transakcije i promjene podataka, ali ne nužno i podatke o identifikaciji.

Identifikacija je obavezna kod konverzije kripto valute u gotovinu ili elektronska sredstva koja se mogu prebaciti na bankovni račun, npr. putem platforme Coinbase. Kriminalci koriste različite metode da bi zaobišli ovaj problem, kao što su: (1) Bitcoin mikseri (poznati i kao „tumbleri“), koji valutu dijele na male dijelove prije rekombiniranja;⁷⁵ (2) neregulirane razmjene ili (3) usluge online kockanja, oponašajući načine pranja gotovine.

Isto tako, u vrbovanju žrtava, internet nudi anonimnost mnogima koji su uključeni u ekosistem trgovine u odnosu na finansijske aspekte ovog krivičnog djela, uključujući i trgovce i kupce koji zapravo ne trebaju ni doći u direktni kontakt s mrežom trgovine kada prebacuju sredstva. Ova dešavanja predstavljaju izazov i policijskim organima koji se bore protiv trgovine ljudima i institucijama koje se bore protiv pranja novca. Bez efikasnih politika i propisa, odgovarajuće obuke o korištenju kriptovaluta i saradnje među relevantnim organima, identificiranje navedenih transakcija i njihovo korištenje kao dokaza na sudu i dalje će predstavljati veliki izazov.

⁷⁴ Vidi: Radna grupa za finansijske mjere protiv pranja novca (FATF) i Azijsko-pacifička grupa za pitanja pranja novca (APG), *Financial Flows from Human Trafficking* (Paris: FATF - APG, juli 2018), s. 23.

⁷⁵ Vidi: Usman W. Chohan, „The Cryptocurrency Tumblers: Risks, Legality and Oversight“, *Law and Society: Private Law — Financial Law Journal* (Social Science Research Network, 30. novembar 2017.), s. 1.

Mapiranje tehnoloških alata koji se koriste u području OSCE-a i šire za borbu protiv trgovine ljudima: Nalazi istraživanja

Potvrđujući značaj razumijevanja upotrebe tehnologije među trgovcima i osmišljavanja efikasnih odgovora za suzbijanje zloupotrebe tehnologije, jednako je važno — ili čak važnije — naučiti kako se tehnologija može koristiti za borbu protiv trgovine ljudima. U tom duhu, u ovom poglavlju se analizira koju tehnološki alati i inicijative su razvijeni u regiji OSCE-a i šire, protiv kojih vrsta trgovine se bore ti tehnološki alati i inicijative, te kako su grupe za borbu protiv trgovine koristile tehnološke alate.

Tech Against Trafficking,⁷⁶ jedan od koautora ove publikacije je u partnerstvu s Uredom Specijalnog predstavnika i koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima OSCE-a (OSR-CTHB), Globalnom inicijativom protiv transnacionalnog organiziranog kriminala (GI-TOC)⁷⁷ i drugim organizacijama izvršio globalno mapiranje tehnoloških alata koji su razvijeni za borbu protiv trgovine ljudima. U ovom poglavlju je dat pregled i analiza 305 tehnoloških alata koje je Tech Against Trafficking identificirao i popisao, uz podršku OSR-CTHB-a u decembru 2019.⁷⁸

Za potrebe ove publikacije, identificirane tehnološke inicijative nazivaju se rješenjima baziranim na tehnologiji ili „alatima“, čime se potvrđuje da postoje različiti nivoi složenosti korištene tehnologije, a razne inicijative se u različitoj mjeri oslanjaju na tehnologiju. Publikacija ne obuhvata opće alate koje policijski organi koriste za borbu protiv kriminala, kao što je oprema za čitanje telefona ili instrumenti za identificiranje prevare s dokumentima, i umjesto toga se fokusira samo na alate koji su specifični za borbu protiv trgovine ljudima. S obzirom na svrhu publikacije, analiza ne obuhvata procjenu uticaja alata, koja zahtjeva zasebnu i detaljniju studiju i proces evaluacije.⁷⁹

U okviru mapiranja postojećih tehnoloških rješenja za trgovinu, glavni istraživač koalicije Tech Against Trafficking — inicijativa RESPECT kojom upravlja i

rukovodi GI-TOC sastavila je i unijela podatke iz više izvora, uključujući OSR-CTHB, Svjetsko poslovno vijeće za održivi razvoj, Business for Social Responsibility, GI-TOC, Salesforce.org i Unseen UK u 2018. godini. Imajući u vidu razlike u kategorizaciji različitih skupova podataka, Tech Against Trafficking je izradio kategorijski okvir u kojem se sve informacije mogu dosljedno unositi. U drugoj polovini 2018., odnosno prvoj polovini 2019. godine, provedeno je desk istraživanje i dodatne aktivnosti informiranja, kako bi se nastavili identificirati tehnološki alati koji su razvijeni i korišteni na Globalnom jugu i na drugim jezicima pored engleskog, i stekla sveobuhvatnija slika postojećih jazova i izazova vezanih za tehnologije koje se koriste na terenu.

a. Pregled tehnoloških alata

i. Opći pregled

Trgovina ljudima ima mnogo oblika, uključujući trgovinu radi seksualne i radne eksploatacije, prisilnog kriminalnog djelovanja, prosjačenja ili prisilnih brakova, uklanjanja organa i trgovine djecom koja se koriste kao djeca vojnici. Neki od ovih oblika trgovine, npr. prisilni brak i prisilna regrutacija djece ne spominju se eksplicitno u UN-ovom Protokolu protiv trgovine ljudima, ali su priznati kao oblici trgovine u domaćem zakonodavstvu mnogih država članica OSCE-a, ali i međunarodnim pravnim instrumentima kao što je Konvencija ILO broj 182 o najgorim oblicima dječjeg rada. U poređenju s trgovinom u svrhe seksualnog iskorištavanja ili prisilnog rada, broj žrtava i prijavljenih slučajeva trgovine u druge svrhe je daleko manji, djelimično zato što prijavljivanje takvih oblika trgovine i slučajeva zavisi od toga da li su zakonski priznati i kriminalizirani u zakonodavnom okviru određene države.⁸⁰

⁷⁶ Vidi: Tech Against Trafficking, „Companies Collaborating with Global Experts to Help Eradicate Human Trafficking Using Technology“ [web stranica] (Tech Against Trafficking). Dostupno na: www.techagainstrafficking.org/ (posjećeno 8. maja 2020.). Neke od kompanija članica koalicije Tech Against Trafficking su: Amazon, AT&T, BT, Microsoft i Salesforce.org.

⁷⁷ Vidi: Global Initiative Against Transnational Organized Crimes, „Who we are“ [web stranica]. Dostupno na: www.globalinitiative.net/about-us/who-we-are/ (posjećeno 8. maja 2020.).

⁷⁸ Vidi Aneks 1 koji sadrži detaljnu listu tehnoloških alata.

⁷⁹ Uz velikodušnu podršku Upravnog odbora i Savjetodavne grupe, Tech Against Trafficking je uspješno izvršio procjene uticaja i evaluaciju 196 alata koji su postojali 2019. – čiji su rezultati pomogli TAT-u da razvije i oblikuje svoj pilot Program Accelerator u 2019., koji je osmišljen u svrhe povećanja uticaja odabranih tehnoloških alata na aktivnosti borbe protiv trgovine. Više informacija dostupno na www.techagainstrafficking.org/accelerating-toward-data-in-sights-tech-against-trafficking-successfully-concludes-its-pilot-accelerator/.

⁸⁰ Vidi: UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons 2018* (Beč: UNODC, decembar 2018.), s. 32.

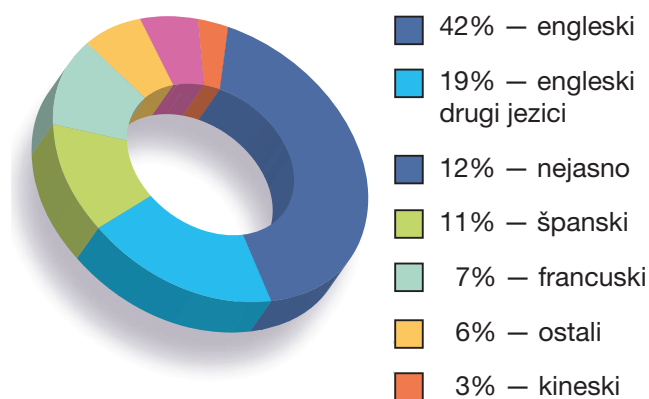
Stoga se, možda slijedom regionalnih i državnih pravnih okvira i cilja developera da ostvare najveći mogući uticaj, većina razvijenih tehnoloških alata za borbu protiv trgovine fokusira na prevenciju, prijavljivanje i borbu protiv trgovine u svrhe prisilnog rada i seksualnog iskorištavanja, ili podršku žrtvama takvih krivičnih djela. To se odražava u tehnološkim alatima koji su identificirani u nastavku. Tri četvrtine ovih alata namijenjeno je borbi protiv trgovine radi radnog i seksualnog iskorištavanja, a samo petina alata odnosi se na druge vrste trgovine, kao što je trgovina radi uklanjanja organa ili vršenja nezakonitih aktivnosti i sitnog kriminala, prosjačenja, iskorištavanja djece vojnika itd. U 4% slučajeva, nema informacija o tome za koji oblik trgovine ljudima su alati namijenjeni (tabela 1).

Tabela 1 – Vrsta trgovine u datom slučaju

Vrsta trgovine	Procenat teh. alata
Trgovina u svrhe radne eksploatacije	46%
Trgovina u svrhe seksualnog iskorištavanja	29%
Ostalo	21%
N/P	4%

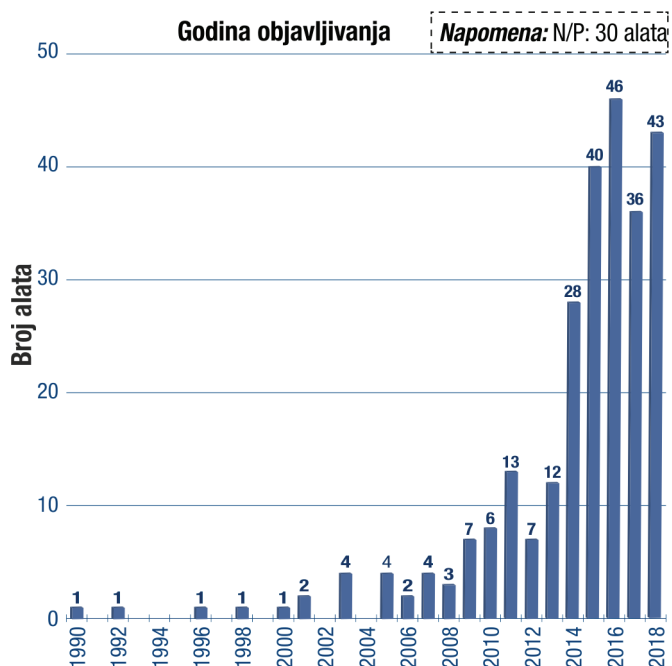
Što se tiče dostupnih jezika za identificirane tehnološke alate, engleski je i dalje najčešće korišten jezik – skoro polovina alata je dostupna isključivo na engleskom. Petina je dostupna na engleskom i drugim jezicima, 11% na španskom, 7% na francuskom i 3% na kineskom. Samo 6% je dostupno na drugim jezicima (slika 1). Razlozi trenutne dominantne usmjerenosti na alate na engleskom jeziku mogu biti mreže i jezička ograničenja developera ili činjenica da su takvi alati prvenstveno razvijeni u engleskim govornim područjima (uglavnom na Globalnom sjeveru), a ne u drugim dijelovima svijeta.

Slika 1 – Dostupni jezik

Kako je tehnologija postala šire dostupna u protekloj deceniji, porastao je broj korisnika interneta i mobilnih uređaja, kao i broj tehnoloških alata za borbu protiv trgovine ljudima. Prije 2009. godine, objavljivano je manje od pet alata godišnje. U periodu između 2009. i 2013. godine, broj objavljenih alata je porastao na prosječno devet godišnje. Godine 2014. je zabilježen eksponencijalni rast broja tehnoloških alata za borbu protiv trgovine, a te godine je predstavljeno 28 alata. Ovaj rast je nastavljen i od tada je svake godine objavljeno prosječno 40 alata (slika 2).⁸¹

Slika 2 – Godina objavljivanja tehnoloških alata

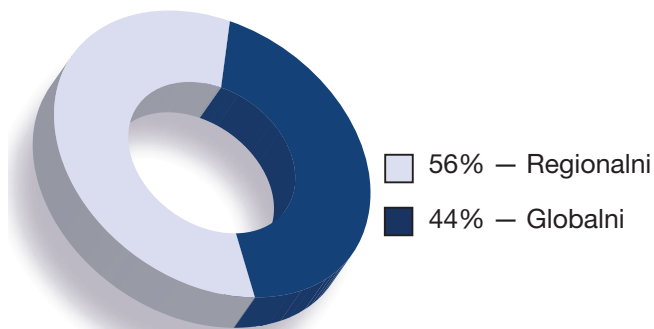

ii. Regionalni / globalni obuhvat

Većina identificiranih alata su bili globalni po prirodi, iako samo u maloj mjeri, uz veliki broj dostupnih regionalnih alata (slika 3). Globalni alati su oni koji bi se mogli koristiti u svakom dijelu svijeta. Na primjer, policijski organi iz različitih država bi mogli koristiti PhotoDNA iz Microsofta za istrage trgovine djecom radi cyber seksa. Regionalni tehnološki alati uključuju one koji se mogu koristiti za prevenciju ili borbu protiv trgovine ljudima u određenoj državi ili regiji u svijetu. Na primjer, online platforma www.contratados.org fokusira se na prevenciju trgovine ljudima duž granice Meksiko-SAD.

⁸¹ Zapamtite da je 11 alata koji su objavljeni 2019. uklonjeno s grafikona, da bi se dala bolja slika trenda u izradi i razvoju alata za borbu protiv trgovine tokom godina. Pošto je Tech Against Trafficking provodio terenske aktivnosti kako bi identificirao dodatne alate u prvoj polovini 2019., tehnološki alati koji su predstavljani kasnije tokom 2019. još nisu bili identificirani niti uvršteni na listu 305 alata.

Slika 3 – Geografski obuhvat alata

Od identificiranih alata, na Globalnom sjeveru je koncentriran i koristi se veliki broj tehnoloških alata, što čini više od polovine alata (slika 4), iako su stope učestalosti nekih oblika trgovine ljudima veće na Globalnom jugu.⁸²

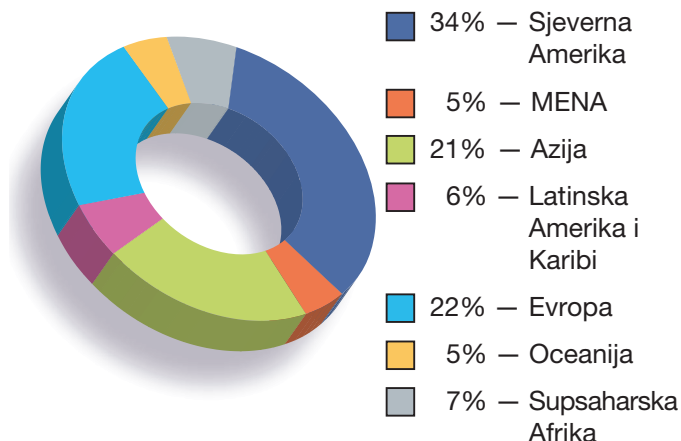
S obzirom na potencijalnu efikasnost i širok obuhvat tehnologije, čini se prirodnim pretpostaviti da prioritet i pažnju treba posvetiti izradi dodatnih tehnoloških rješenja za borbu protiv trgovine ljudima na Globalnom jugu. Međutim, aktivnosti i pokušaji rješavanja problema ograničene dostupnosti tehnoloških alata za borbu protiv trgovine u regijama u razvoju trebaju se zasnivati na procjeni postojeće tehnološke infrastrukture i digitalnoj pismenosti i korištenju interneta među lokalnim ciljanim korisnicima, jer države Globalnog juga imaju najniže stope penetracije interneta u svijetu, niže od svjetskog prosjeka, a Srednja Afrika je bila na zadnjem mjestu sa 12% u januaru 2019.⁸³

John Richmond, Ambasador „at large“ Sjedinjenih Američkih Država za praćenje i borbu protiv trgovine ljudima i direktor Ureda za praćenje i borbu protiv trgovine ljudima Ministarstva vanjskih poslova SAD-a rekao je u uvodnom govoru na OSCE-ovoj 19. Konferenciji Alijanse za borbu protiv trgovine ljudima u aprilu 2019.: „Ako želimo da naše inovacije budu uspješne, one moraju krenuti od jasne potrebe. (...) Trebamo razumjeti tehnološke kontekste i postaviti pitanje: Kakva je tehnološka infrastruktura u području gdje će ljudi koristiti naše tehnološke inovacije?“⁸⁴

iii. Vrste alata

305 tehnoloških alata koje su identificirali autori ove publikacije mogu se svrstati prema svojim primarnim ciljevima, tj.:

Slika 4 - Područje djelovanja

- Identifikacija žrtava / trgovaca
- Podizanje svijesti, edukacija, saradnja
- Upravljanje lancem snabdijevanja
- Trendovi i mapiranje podataka
- Identifikacija korporativnog rizika
- Angažiranje i osnaživanje radnika
- Upravljanje slučajevima žrtava i pružanje podrške
- Etička kupovina
- Privatnost / Lični identitet
- Sigurnost plaćanja
- Ostalo

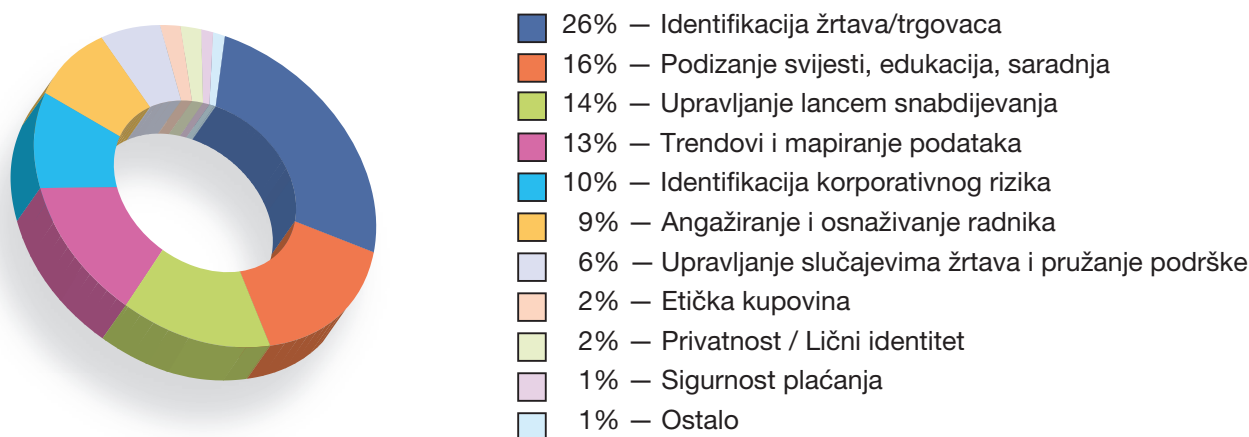
Iako se većina vrsta alata dosta razlikuju i čitalac ih može lako razlikovati, neke vrste mogu biti slične po prirodi i potrebno ih je dodatno objasniti, kao što su Upravljanje lancem snabdijevanja i Identifikacija korporativnog rizika. Alati koji su svrstani u kategoriju Upravljanja lancem snabdijevanja uglavnom su fokusirani na sljedivost i porijeklo robe koju je kompanija kupila i poznavanje kretanja robe od najnižeg nivoa ponude sve do vrha lanca snabdijevanja. Konkretni primjer bi bio *blockchain* alat koji prati kretanje robe „od udice do tanjira“, kako bi osigurao da nije došlo ni do kakvog oblika trgovine u tom ribarskom lancu snabdijevanja. Alati svrstani u kategoriju Identifikacije korporativnog rizika uglavnom se fokusiraju na procjenu vjerovatnoće rizika od trgovine ljudima u poslovanju kompanija. Da bi odredili rizik, ovi alati analiziraju skup varijabli kao što su indikatori rizika zemlje i industrije, politike i okviri kompanija za detaljnu provjeru klijenata, mehanizmi za angažiranje radnika i obuka zaposlenih o trgovini ljudima. Ovi alati nisu uvijek usmjereni na rizike od trgovine ljudima; mogu biti i opće prirode i npr. ispitivati rizike od kršenja ljudskih prava u poslovanju kompanija. Međutim, mogu se koristiti i za analizu rizika od trgovine ljudima. Alati u okviru Upravljanja lancima snabdijevanja više su operativni i usmjereni na TLJ, a oni koji spadaju pod Identifikaciju korporativnog rizika su više generički i strateški orijentirani.

⁸² Vidi: ILO, IOM i Walk Free Foundation, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage* (Ženeva: ILO, IOM i Walk Free Foundation, 19. septembar 2017.), s. 19.

⁸³ Vidi: Statista, „Global internet penetration rate as of January 2019, by region“ [web stranica] (Statista, 2019.). Dostupno na: www.statista.com/statistics/269329/penetration-rate-of-the-internet-by-region/ (posjećeno 8. maja 2020.).

⁸⁴ Vidi: OSCE, „19th Alliance against Trafficking in Persons: Opening Session and Keynote Address“ [web stranica] (Beč: OSCE, 2019.), od 55:53 minute. Dostupno na: www.osce.org/secretariat/417629 (posjećeno 8. maja 2020.).

Slika 5 - Vrsta alata za borbu protiv trgovine

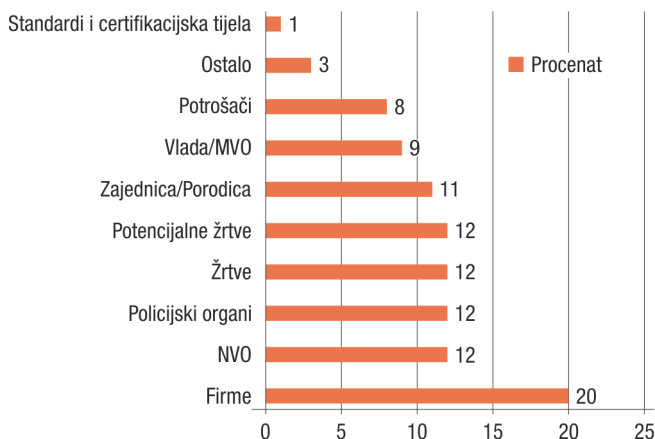

Među identificiranim alatima, više od četvrtine se koristi za identificiranje žrtava trgovine ili počinitelja. Dvije trećine alata razvijeno je za različite preventivne i druge svrhe, kao što su Podizanje svijesti, Upravljanje lancem snabdijevanja ili Angažiranje i osnaživanje radnika (slika 5). Međutim, izuzetno je zabrinjavajuće što zaštitni alati poput onih koji se fokusiraju na Upravljanje slučajevima i pružanje podrške žrtvama, koji pomažu žrtvama u fazi reintegracije nakon što su bile izložene iskorištavanju čine samo 6% svih alata, posebno imajući u vidu da se broj otkrivenih žrtava dosljedno povećavao u proteklim godinama.⁸⁵

iv. Korisničke grupe i korisnici

Budući da se oko četvrtina identificiranih alata odnosi na Upravljanje lancem snabdijevanja i Identifikaciju korporativnog rizika (slika 5), ne iznenađuje to što firme čine petinu svih ciljanih korisnika alata (slika 6). To naglašava i važnu ulogu privatnog sektora u borbi protiv trgovine ljudima, naročito kada je u toku iskorištavanje, bilo u lancima snabdijevanja firme, utičući na njeno poslovanje i dovodeći do reputacijskih rizika, ili „kroz“ privatni sektor, koristeći firme za omogućavanje iskorištavanja.⁸⁶

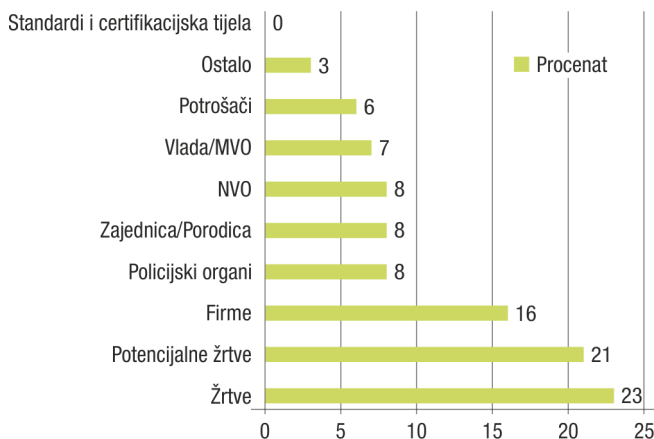
Slika 6 – Ciljani korisnici

NVO i policijski organi čine drugu četvrtinu korisnika, kao i žrtve i potencijalne žrtve, što pokazuje dosta ravnomjernu raspoređenost među različitim kategorijama alata.

Ciljani korisnici identificiranih tehnoloških alata nisu nužno njihovi krajnji korisnici. Na primjer, alat može biti osmišljen za policijske organe i NVO i oni ga mogu koristiti za identificiranje žrtava trgovine, ali identificirane žrtve kojima je pružena podrška prvenstveno ostvaruju koristi od njega, a ne sami korisnici. Stoga žrtve i potencijalne žrtve čine skoro polovinu ukupnog broja krajnjih korisnika, što je također u skladu sa savremenim pristupom gdje su alati i inicijative za borbu protiv trgovine usmjereni na žrtve (o čemu će se govoriti u nastavku, s. 34). Zanimljivo je da su firme među tri najbrojnija krajnja korisnika identificiranih alata, čime se podržava recipročni odnos između posvećenosti, vremena i napora koje firme ulažu u prevenciju i eliminiranje incidenata i praksi trgovine u svojim globalnim lancima snabdijevanja i reputacijskih i materijalnih koristi koje mogu ostvariti zauzvrat (slika 7).

Slika 7 – Ciljani krajnji korisnici

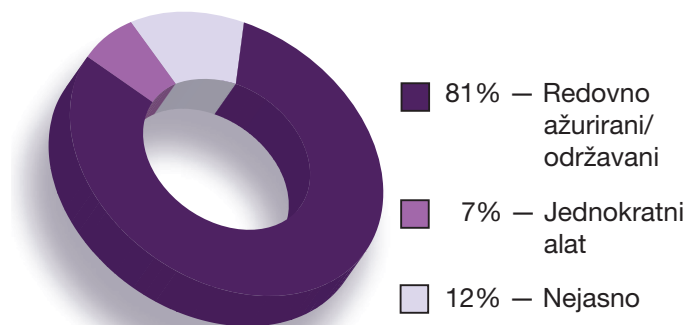
⁸⁵ Vidi: UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons 2018* (Beč: UNODC, decembar 2018.), s. 21.

⁸⁶ Vidi: Robin Cartwright i Frances Cleland Bones, *Transnational Organized Crime and the Impact on the Private Sector: The Hidden Battalions* (Ženeva: Globalna inicijativa protiv prekograničnog organiziranog kriminala, 2017.), s. 10.

v. Održavanje i prilagodljivost

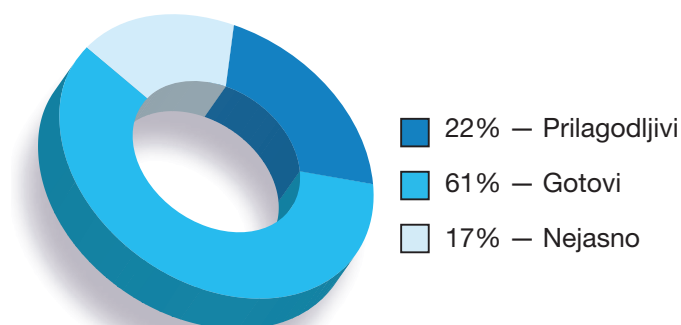
Među 305 identificiranih tehnoloških alata, 81% se redovno ažurira i održava, a 7% su „jednokratni alati“ (slika 8). To upućuje na stalne napore kreatora alata da osiguraju da alati budu funkcionalni, prilagođeni potrebama korisnika i relevantni za aktualne trendove.

Slika 8 – Održavanje alata

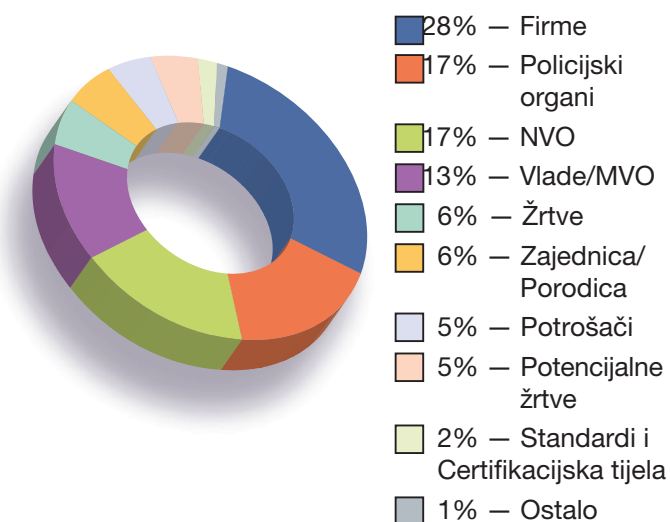
Samo 22% alata korisnicima omogućava da ih prilagode vlastitim potrebama, a 61% su gotovi proizvodi (slika 9). Ovaj kontrast se može dodatno analizirati posmatrajući presjek korisničkih grupa u odnosu na prilagodljivost alata (slike 10 i 11).

Slika 9 – Prilagodljivost alata

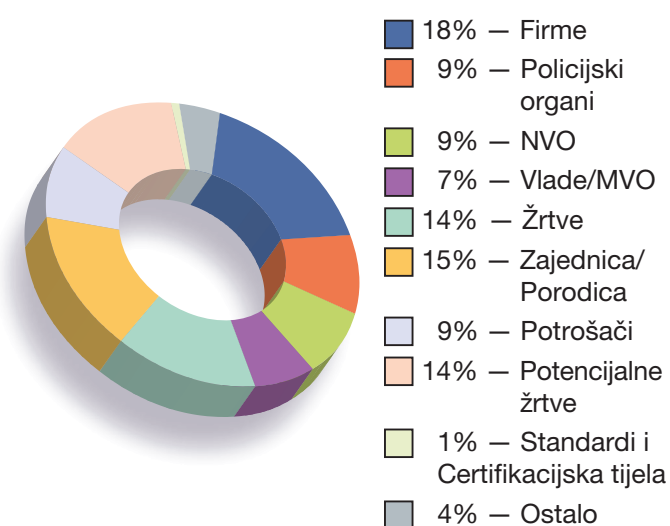

Generalno, Firme su najveća grupa korisnika prilagodljivih alata i čine više od četvrtine svih korisnika, a nakon njih slijede policijski organi i NVO, svaki sa 17%. U isto vrijeme, žrtve, potencijalne žrtve i članovi porodice i zajednice čine skoro polovinu korisnika „gotovih“ alata. Ove razlike su nastale zbog prirode tehnoloških sposobnosti, kao i potreba i kupovne moći raznih korisničkih grupa. Alati visoke tehnologije koje koriste firme, poput pretraživača koji koriste mašinsko učenje, često su prilagodljivi i prilagođavaju se potrebama firmi. Osim toga, privatni sektor je korisnička grupa s najvećom kupovnom moći, te stoga može platiti i specijalno prilagođavanje alata. S druge strane, tehnološki alati koje koriste žrtve, potencijalne žrtve

Slika 10 – Grupe korisnika prilagodljivih alata

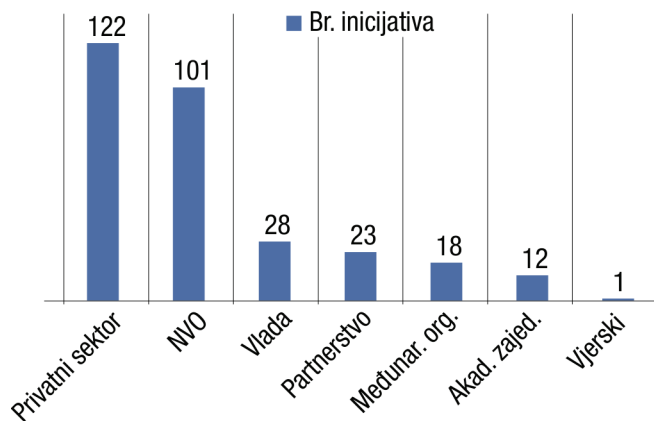
Slika 11 – Grupe korisnika gotovih alata

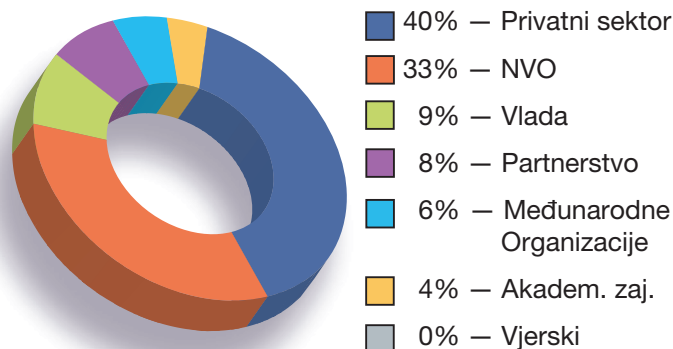
i grupe u zajednicama često su jednostavne, jeftine, „low tech“ mobilne aplikacije (najčešće besplatne) koje zahtijevaju značajno niže nivoe tehnološke/internetske pismenosti.

Jednostavnost alata koji su razvijeni za žrtve doista odgovara primarnim potrebama žrtava koje često uključuju prijavljivanje njihove neizvjesne situacije NVO ili policiji, ili traženje usluga, kao što je smještaj u sigurnu kuću, medicinska i psihološka skrb. Stoga se te potrebe moraju rješavati na najjednostavniji i najjeftiniji način. Osim toga, žrtve i potencijalne žrtve obično imaju pristup osnovnim tehnološkim uređajima kao što su smartphone ili jednostavni telefoni, pa zato i alati koje trebaju koristiti da bi dobile podršku i pomoć također trebaju biti osnovni i jednostavni za korištenje. Detaljan pregled tehnologija i njihovih korisničkih grupa dat je u nastavku (vidi s. 30).

Slika 12 – Kreatori alata

Slika 13 – Kreatori alata

b. Programeri koji su razvili alate

Organizacije koje stoje iza razvoja tehnoloških alata za borbu protiv trgovine ljudima izvršile su analizu kako bi bolje razumjele koji sektori su uključeni u razvoj tehnologija u kontekstu trgovine ljudima. Kao što je prikazano na slikama 12 i 13, privatni sektor je bio najaktivniji akter koji je razvio 40% identificiranih alata. Iz perspektive kapaciteta, ovo je bilo za očekivati zato što privatne kompanije posjeduju znanje o tehnologijama, ekspertizu i resurse koji su potrebni za izradu alata za borbu protiv trgovine ljudima. Istovremeno, pošto borba protiv TLJ nije tipična poslovna funkcija, privatni sektor se vjerovatno oslanja na znanje i ekspertizu drugih sektora kao što su civilno društvo ili policijski organi u razvijanju tehnoloških alata. U tom smislu, da bi se razumjela partnerstva koja su od primarnog značaja za usmjeravanje pozitivne moći tehnologije u pravcu borbe protiv trgovine ljudima, ključno je znati gdje se alati razvijaju.

NVO također igraju važnu ulogu u razvoju tehnoloških alata za borbu protiv trgovine ljudima, imajući u vidu da su razvile 33% tehnoloških alata koje su identificirali autori ove publikacije. Za potrebe ove analize, pojam NVO obuhvata nevladine organizacije, neprofitne, dobrotvorne organizacije, organizacije od javnog interesa i razne fondacije. Ovaj zaključak se protivi uobičajenim očekivanjima da većina NVO za borbu protiv trgovine ne posjeduje tehnološku ekspertizu, kapacitet i resurse koji su potrebni za razvijanje i održavanje alata kao što su softver, aplikacije, web stranice. Analiza individualnih alata koje su razvile NVO pokazuje i da većina dobiva novac ili podršku od vlada ili kompanija iz privatnog sektora, koje im pružaju dodatne resurse potrebne za razvoj rješenja. Na primjer, aplikacija Unseen App u UK razvijena je uz podršku BT Grupe, Projekat Intercept u Seattleu je razvila NVO Seattle Against Slavery uz podršku Microsoftovih softverskih inženjera.

Vlade stoje iza razvoja tek 9% tehnoloških alata i inicijativa identificiranih u ovoj publikaciji. Pojam vlade uključuje i centralne i lokalne organe. Ovaj ishod nije bio očekivan jer najveća obaveza u borbi protiv trgovine ljudima pada na vlade i državne institucije, te bi se moglo pretpostaviti da bi vlade trebale biti aktivnije u razvoju tehnoloških alata za borbu protiv trgovine ljudima.

„Partnerstva“ predstavljaju još jednu grupu developera koji učestvuju u razvoju tehnoloških alata za borbu protiv trgovine ljudima. U tom kontekstu, partnerstvo se odnosi na alate koje su zajednički razvile različite kategorije aktera. To npr. može uključivati privatni sektor i NVO ili vladu i NVO ili međunarodne organizacije i firme iz privatnog sektora. Pojam partnerstvo se ovdje ne odnosi na dva ili više subjekata iz iste kategorije, npr. NVO koja radi zajedno s drugom NVO. Konkretni primjer uspješnog partnerstva je „Interaktivna mapa firmi i organizacija za borbu protiv trgovine ljudima“, alat koji su razvili Globalna poslovna koalicija protiv trgovine, Koalicija odgovornog i etičkog privatnog sektora protiv trgovine (RESPECT) kojom upravlja i rukovodi Globalna inicijativa za borbu protiv transnacionalnog organiziranog kriminala i Globalni sporazum Ujedinjenih nacija uz podršku Saveza 8.7, BSR, i Globalne poslovne mreže za prisilni rad i trgovinu ljudima Međunarodne organizacije rada (ILO).⁸⁷ Ona stoga predstavlja alat koji je napravljen kroz saradnju između NVO i međunarodnih organizacija.

Ostali akteri uključeni u razvoj tehnoloških alata su međunarodne organizacije (6%), akademska zajednica (4%) i vjerske grupe.

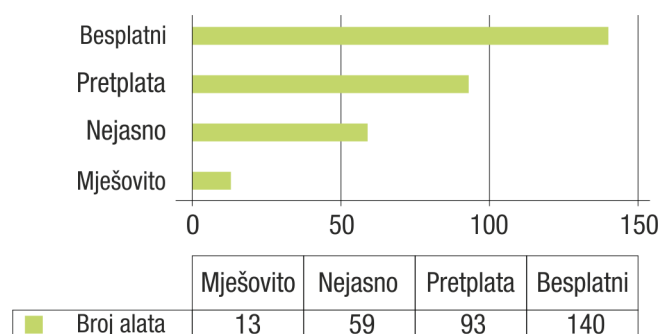
⁸⁷ Vidi: Modern Slavery Map, „The Interactive Map for Business of Anti-Human Trafficking Organisations“ [web stranica] (the Global Business Coalition Against Trafficking, the Responsible and Ethical Private Sector Coalition against Trafficking (RESPECT), and the United Nations Global Compact). Dostupno na: www.modernslaverymap.org (posjećeno 8. maja 2020.).

Glavni zaključak ove analize je da na privatni sektor i NVO otpada 73% tehnoloških alata za borbu protiv trgovine ljudima, gdje vlade igraju manje aktivnu ulogu od one koja je prvobitno predviđena. Primijećeno je i cvjetanje partnerstava između sektora na izradi tehnoloških alata.

c. Poslovni model i sektorski fokus

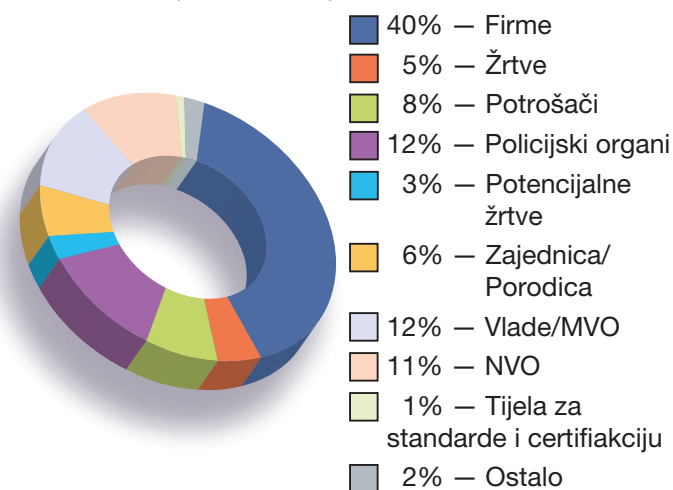
Od 305 identificiranih tehnoloških alata, skoro polovina je dostupna besplatno, a trećina zahtijeva pretplatu (slika 14). Ohrabruje veliki broj besplatnih tehnoloških alata koji su razvijeni za borbu protiv trgovine i predstavljaju vrijedan resurs za sve grupe aktera koji se bore protiv trgovine.

Slika 14 – Cijena alata za korisnike

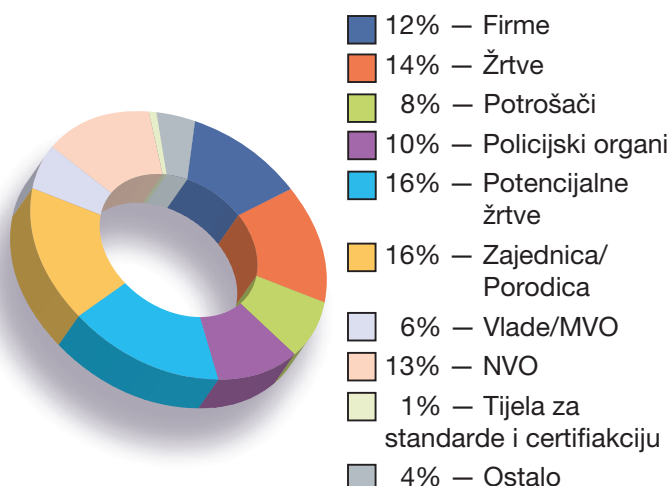

Kao grupa s najvećom kupovnom moći, firme čine skoro polovinu korisničkih grupa koje plaćaju korištenje tehnoloških alata za borbu protiv trgovine (slika 15). Vrijedi napomenuti da i žrtve i potencijalne žrtve koriste plaćene alate – od alata koji pružaju sigurnost plaćanja⁸⁸ do onih koji daju glas radnicima i prisilnim radnicima da na siguran način podijele i izraze bojazni zbog eksploatatorskih uslova rada. Za ove druge obično plaćaju firme koje žele unaprijediti transparentnost i iskorijeniti trgovinu ljudima u svojim globalnim lancima snabdijevanja – radnici mogu koristiti alate bez dodatnih troškova.

Slika 15 – Grupe korisnika plaćenih alata

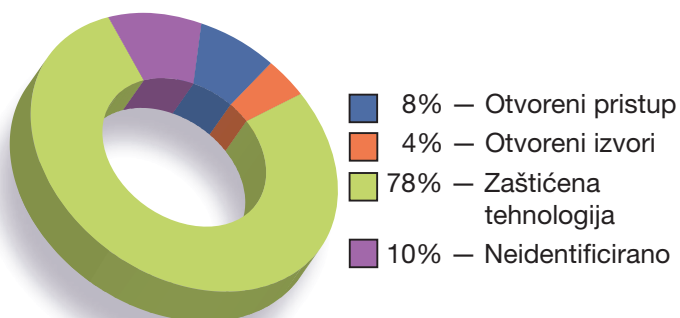
Slika 16 – Grupe korisnika besplatnih alata

Međutim, kod prvih se postavlja pitanje da li te ugrožene grupe trebaju imati besplatan pristup tehnologiji s obzirom na njihovu tešku situaciju, uključujući nedostatak finansijskih resursa. Potreba da plate korištenje alata mogla bi žrtve odvratiti od korištenja tehnologije kako bi pobjegle od iskorištavanja i zatražile pomoć. Postoji otprilike ravnomjerna raspodjela korisničkih grupa koje koriste besplatne alate (slika 16).

Iako se polovina alata nudi besplatno, većina (preko tri četvrtine) su zaštićene tehnologije / inovacije; samo 12% su otvorenog pristupa i otvorenog izvora (slika 17).

Slika 17 – Vlasništvo nad alatima

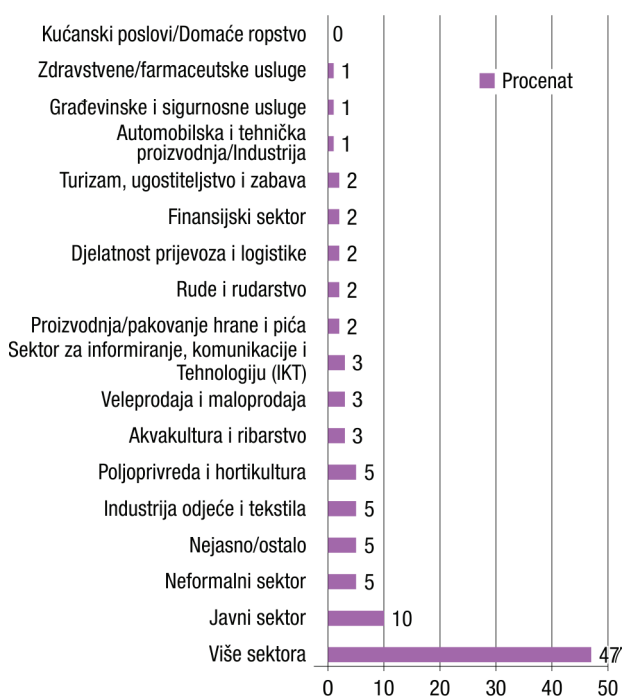
Postoji primjetan trend u razvoju alata da oni budu primjenjivi na što više djelatnosti: skoro polovina alata funkcionira u više sektora, a druga polovina u specifičnim djelatnostima, uključujući tekstilnu, poljoprivrednu i IKT djelatnost (slika 18).

d. Tehnologije i korisničke grupe

Postoje četiri glavne vrste tehnologije, na koje otpadaju tri četvrtine svih identificiranih alata: trećina

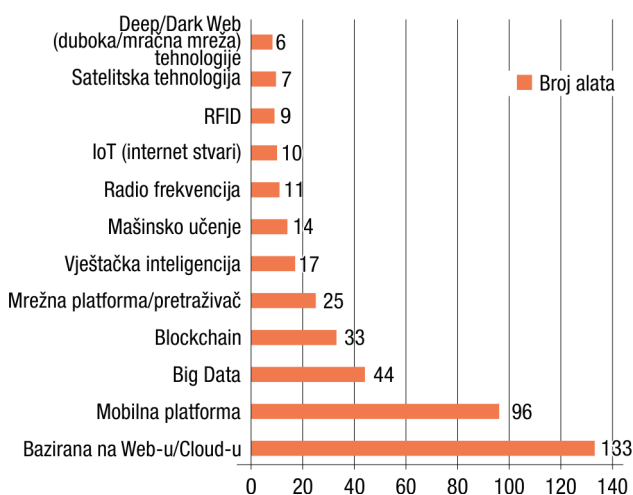
⁸⁸ Alati za sigurna plaćanja podrazumijevaju svaki tehnološki alat kojim se osigurava da radnici, uključujući one u globalnim lancima snabdijevanja, budu plaćeni za svoj rad.

Slika 18 – Sektorski fokus

alata koristi tehnologije bazirane na webu/cloudu, odnosno resursnim online portalima, a preostala četvrtina su mobilne aplikacije i platforme, big data i blockchain tehnologije koje čine 11%, odnosno 8% (slika 19).

Od četiri najkorištenije tehnologije, žrtve, potencijalne žrtve i članovi zajednice su najveći korisnici (59%) mobilnih aplikacija i platformi. Firme su i dalje najveća korisnička grupa za preostale tri tehnologije, jer zasebno

Slika 19 – Korištene tehnologije⁸⁹

čine skoro polovinu korisničke baze alata blockchain tehnologije, kao i 21% korisnika tehnoloških alata baziranih na web/cloud-u i big data tehnologiji (table 2). Analiza pokazuje da većina alata koristi kombinaciju tehnologija, dok mali broj koristi samo jednu vrstu tehnologije.

e. Vrste trgovine, geografski obuhvat i presjek

Više od polovine identificiranih tehnoloških alata koji su razvijeni za borbu protiv trgovine u svrhe radne eksploatacije cilja na korisnike širom svijeta, dok su alati za borbu protiv trgovine seksualnim uslugama više fokusirani na regionalni nivo (slike 20 i 21).

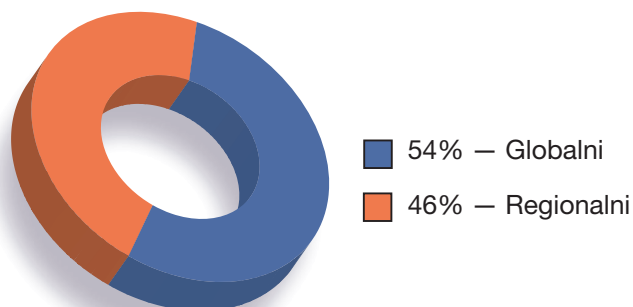
Tabela 2 – Ciljani / primarni korisnici četiri glavne tehnologije⁹⁰

Bazirano na web/cloud-u	Procent	Mobilne ap.	Procent	Big data	Procent	Blockchain	Procent
Firme	21	Žrtve	20	Firme	21	Firme	46
NVO	15	Potencijalne žrtve	20	Policijski organi	20	Potrošači	16
Policijski organi	12	Zajednica/Porodica	19	NVO	19	Vlada/MVO	12
Vlada/MVO	11	Firme	14.5	Vlada/MVO	14	Žrtve	5
Zajednica/Porodica	10	Potrošači	7.5	Potencijalne žrtve	6	Zajednica/Porodica	5
Potencijalne žrtve	10	NVO	7	Žrtve	6	NVO	5
Žrtve	9	Ostalo	5	Potrošači	5	Policijski organi	4
Potrošači	8	Policijski organi	4	Zajednica/Porodica	5	Potencijalne žrtve	4
Ostalo	3	Vlada/MVO	2	Tijela za standarde i certifikaciju	2	Tijela za standarde i certifikaciju	2
Tijela za standarde i certifikaciju	1	Tijela za standarde i certifikaciju	1	Ostalo	2	Ostalo	2

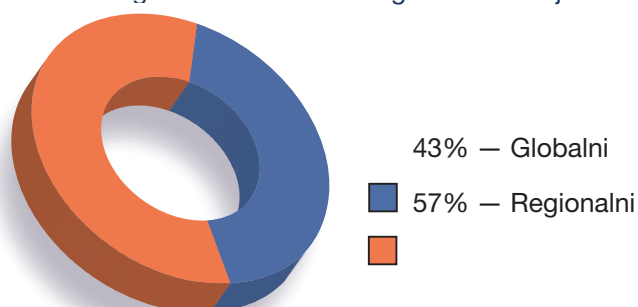
⁸⁹ Definicije tehnologije date su u Aneksu II.

⁹⁰ Najbrojniji ciljani / primarni korisnici svake od tehnologija (koji čine preko 10%) označeni su crvenom bojom. Ostali su označeni plavom.

Slika 20 – Geografski obuhvat alata za borbu protiv trgovine u svrhe radne eksploatacije

Slika 21 – Geografski obuhvat alata za borbu protiv trgovine radi seksualnog iskorištavanja

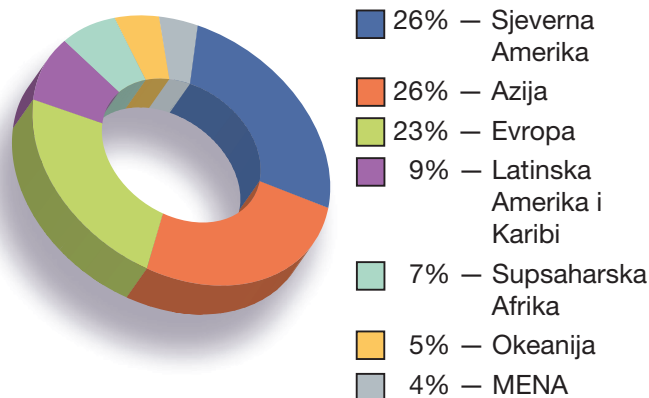

Globalni obuhvat tehnoloških alata za borbu protiv trgovine radi radnog iskorištavanja odgovara globalnoj prirodi današnjih lanaca snabdijevanja. S druge strane, regionalni fokus alata za borbu protiv trgovine seksualnim uslugama mogao bi se objasniti raznim regionalnim / nacionalnim percepcijama i zakonodavnim pristupima seksualnom iskorištavanju i prostituciji (izuzev seksualnog iskorištavanja djece).

Što se tiče regionalnog fokusa alata za borbu protiv trgovine radi radne eksploatacije, Globalni sjever (Sjeverna Amerika, Evropa i Oceanija) čine polovinu regionalnog presjeka, što znači da je više tehnoloških alata razvijeno na Globalnom sjeveru i za njegove potrebe nego na Globalnom jugu (alati za Latinsku Ameriku i Karibe, Supsaharsku Afriku i regiju MENA [Bliski Istok i Sjeverna Afrika] čine tek 20% regionalnog fokusa) (slika 22). Također vrijedi napomenuti da Sjeverna Amerika i Evropa čine skoro polovinu svih alata (49%).

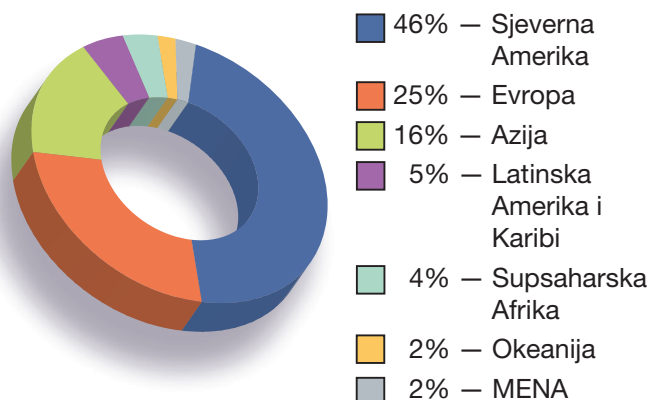
Kad govorimo o regionalnom fokusu alata za borbu protiv trgovine seksualnim uslugama, postoji još veća koncentracija tehnoloških alata koji su razvijeni u regijama Globalnog sjevera i za njihove potrebe:

Slika 22 – Regionalni presjek alata za borbu protiv trgovine radi radne eksploatacije

skoro tri četvrtine alata fokusirano je na Sjevernu Ameriku i Evropu i tamo funkcioniра (slika 23), što je u skladu s prethodnom analizom koja pokazuje da trgovina u svrhe seksualnog iskorištavanja predstavlja glavni oblik eksploatacije u Sjevernoj Americi i Evropi.⁹¹

Slika 23 – Regionalni presjek alata za borbu protiv trgovine radi seksualnog iskorištavanja

Što se tiče vrste alata (na osnovu primarnih ciljeva alata), Upravljanje lancem snabdijevanja i Identifikacija korporativnog rizika čine više od trećine tehnoloških alata za borbu protiv trgovine u svrhe radne eksploatacije (tabela 3). Ovaj trend odgovara nedavno pooštrenim zakonskim zahtjevima u odnosu na kompanije koje imaju sjedište i/ili posluju u zemljama Globalnog Sjevera, odnosno kalifornijskom Zakonu o transparentnosti lanaca snabdijevanja iz 2010.,⁹² Zakonu o modernom ropstvu Ujedinjenog Kraljevstva iz 2015.,⁹³ francuskom Zakonu o obaveznom oprezu iz 2017.,⁹⁴ i novijem australskom Zakonu o modernom ropstvu iz 2018.⁹⁵ S druge strane, Identifikacija žrtava / trgovaca i Podizanje svijesti, Edukacija, Saradnja čine skoro dvije trećine identificiranih tehnoloških alata za borbu protiv trgovine seksualnim uslugama (tabela 3).

⁹¹ Vidi: UNODC, Global Report on Trafficking in Persons 2018 (Beč: UNODC, decembar 2018.), s. 10.

⁹² Za više informacija o kalifornijskom Zakonu o transparentnosti lanaca snabdijevanja, posjetite web stranicu Ministarstva pravde Kalifornije www.oag.ca.gov/SB657 (posjećeno 8. maj 2020.).

⁹³ Za više informacija o Zakonu o modernom ropstvu UK iz 2015., posjetite web stranicu Ministarstva unutrašnjih poslova UK www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/30/contents/enacted (posjećeno 8. maja 2020.).

⁹⁴ Za više informacija o francuskom Zakonu o obaveznom oprezu iz 2017., posjetite www.legifrance.gouv.fr/eli/loi/2017/3/27/2017-399/lo/texte (posjećeno 8. maja 2020.).

⁹⁵ Za više informacija o australskom Zakonu o modernom ropstvu iz 2018., posjetite www.legislation.gov.au/Details/C2018A00153 (posjećeno 8. maja 2020.).

Tabela 3 – Vrsta alata za borbu protiv trgovine u svrhe radnog i seksualnog iskorištavanja⁹⁶

Vrsta alata za borbu protiv trgovine u svrhe radne eksploatacije	Procenat	Vrste alata za borbu protiv trgovine seksualnim uslugama	Procenat
Upravljanje lancem snabdijevanja	20	Identifikacija žrtava / trgovaca	39
Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	18	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	22
Identifikacija korporativnog rizika	15	Trendovi i mapiranje podataka	16
Angažiranje i osnaživanje radnika	13	Upravljanje slučajevima žrtava i pružanje podrške	11
Identifikacija žrtava / trgovaca	11	Ostalo	7
Trendovi i mapiranje podataka	9	Privatnost / Lični identitet	2
Upravljanje slučajevima žrtava i pružanje podrške	7	Upravljanje lancem snabdijevanja	1
Etička kupovina	3	Sigurnost plaćanja	1
Sigurnost plaćanja	1	Identifikacija korporativnog rizika	1
Privatnost / Lični identitet	1		
Ostalo	1		

f. Vrste alata za borbu protiv trgovine i ciljani korisnici

Da bismo bili sigurni da tehnološki alati predstavljaju neophodnu intervenciju, ključno je analizirati odnos ciljani korisnik / vrsta alata za 305 identificiranih tehnoloških alata i razumjeti širu sliku o tome koju vrstu alata (razvrstano prema njihovoj svrsi u borbi protiv trgovine) su najčešće koristile različite grupe aktera. Tabela 4 „Vrsta alata v. ciljani/ primarni korisnik“, pruža pregled alata i korisnika svake vrste alata, poredanih i istaknutih prema učestalosti upotrebe (procenti). To pokazuje koje se grupe najviše oslanjaju na svaku kategoriju.

- **Identifikacija žrtava / trgovaca**
Uglavnom ih koriste policijski organi (za identificiranje trgovaca, spašavanje žrtava i istrage o incidentima trgovine), članovi zajednice, žrtve i potencijalne žrtve, kao i NVO (za prijavljivanje slučajeva trgovine i spašavanje žrtava).
- **Podizanje svijesti, edukacija, saradnja**
Uglavnom namijenjeni potencijalnim žrtvama koje dolaze iz ugroženih zajednica (slab socioekonomski status) ili grupa (žene i djeca).
- **Upravljanje lancem snabdijevanja**
Uglavnom namijenjeni firmama koje ih najviše i koriste za sprječavanje i eliminiranje trgovine u svojim globalnim lancima snabdijevanja.
- **Trendovi i mapiranje podataka**
Uglavnom namijenjeni policijskim agencijama i NVO koji ih najviše i koriste da bi shvatili gdje dolazi do

trgovine ljudima, rute i tokove trgovine i profile kriminalaca, mreže i *modus operandi*.

- **Angažiranje i osnaživanje radnika**
Uglavnom namijenjeni žrtvama ili potencijalnim žrtvama, posebno nisko kvalifikovanim radnicima koji su možda podložni trgovini - za podizanje svijesti i znanja o radnim pravima i pomoć u samoorganiziranju i mobiliziranju vlastitog glasa, saradnji i kretanju u digitalnom prostoru.
- **Upravljanje slučajevima i pružanje podrške žrtvama**
Uglavnom ih koriste NVO koje se bore protiv trgovine i pružaju pomoć žrtvama.
- **Identifikacija korporativnog rizika**
Slično kao i alati za Upravljanje lancem snabdijevanja, ova vrsta alata je najčešće namijenjena firmama koje je najviše i koriste za identificiranje pokazatelja trgovine ljudima i znakova upozorenja u svojim globalnim lancima snabdijevanja.
- **Etička kupovina**
Uglavnom namijenjeni potrošačima koji ih najviše i koriste.
- **Privatnost / Lični identitet**
Podjednako ih koriste razni akteri za različite svrhe (na primjer, žrtve koje anonimno traže pomoć).
- **Sigurnost plaćanja**
Uglavnom ih iniciraju i koriste firme kako bi povećale sigurnost i transparentnost u isplati radnika.

⁹⁶ Glavne vrste alata za svaku vrstu borbe protiv trgovine (koji čine preko 10%) označeni su crvenom, a ostali plavom bojom.

Tabela 4 – Vrsta alata v. Ciljani / primarni korisnik

Vrsta alata (od najvećeg % do najmanjeg)	Identifikacija žrtve/ počinioaca	Podizanje svijesti, saradnja	Upravljanje lancem snabd.	Trendovi i mapiranje podat.	Identifikacija korp. rizika
Grupa aktera koji bi najviše koristili alat (>20%)	Policijske agencije	Potencijalne žrtve	Firme	Policijske agencije	Firme
	Zajednica/ Porodica	Zajednica/ Porodica	Potrošači	NVO	Potrošači
Grupa aktera koji bi također koristili alat (10%–20%)	Potencijalne žrtve	Firme	Vlada/ MVO	Firme	Vlada/ MVO
	NVO	Žrtve	NVO	Vlada/ MVO	NVO
	Žrtve	NVO	Žrtve	Potrošači	Žrtve
	Firme	Potrošači	Zajednica/ Porodica	Zajednica/ Porodica	Tijela za standarde i certifikaciju
Grupa aktera koji bi rijetko koristili alat (<10%)	Vlada/ MVO	Vlada/ MVO	Policijske agencije	Potencijalne žrtve	Policijske agencije
	Potrošači	Ostalo	Ostalo	Žrtve	Zajednica/ Porodica
Grupa aktera koji ne bi nikad koristili alat (=0%)	Ostalo	Policijske agencije	Tijela za standarde i certifikaciju	Ostalo	Potencijalne žrtve
	Tijela za standarde i certifikaciju	Tijela za standarde i certifikaciju	Potencijalne žrtve	Tijela za standarde i certifikaciju	Ostalo

g. Grupe aktera i specifični alati koje koriste

Nakon analize nivoa korištenja različitih alata među korisničkim grupama, jednako je ključno proučiti potrebe grupa aktera za borbu protiv trgovine da bi se identificirali trendovi odnosno vrste alata koji svaka grupa češće koristi. Tabela 5, „Grupa aktera v. Vrsta alata“ pruža pregled navedenog tako što organizira najčešće korištene alate prema grupi korisnika.

- **Firme**
Trendovi: najčešće koriste alate za Upravljanje lancem snabdijevanja i Identifikaciju korporativnog rizika.
- **NVO**
Trendovi: najčešće koriste alate za Identifikaciju trgovaca i žrtava i Trendove i mapiranje podataka
- **Policijski organi**
Trendovi: slično kao grupa NVO, uglavnom koriste alate namijenjene za Identifikaciju žrtve/trgovca i Trendove i mapiranje podataka.

- **Žrtve**
Trendovi: najčešće koriste alate za Identifikaciju žrtava / trgovaca i Angažiranje i osnaživanje radnika.
- **Potencijalne žrtve**
Trendovi: najčešće koriste alate za Identifikaciju žrtava / trgovaca i Podizanje svijesti, edukaciju, saradnju.
- **Zajednica/Porodica**
Trendovi: slično kao grupa potencijalnih žrtava, najčešće koriste alate za Identifikaciju žrtava / trgovaca i Podizanje svijesti, edukaciju, saradnju.
- **Vlada/MVO**
Trendovi: najčešće koriste alate za Trendove i mapiranje podataka i Identifikaciju trgovaca i žrtava

Angažiranje i osnaživanje radnika	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	Etička kupovina	Privatnost / lični Identitet	Sigurnost plaćanja	Vrsta alata (od najvećeg % do najmanjeg)
Žrtve	NVO	Potrošači	Firme	Firme	Grupa aktera koji bi najviše koristili alat (>20%)
Potencijalne žrtve	Žrtve	Firme	Žrtve	Žrtve	
Firme	Potencijalne žrtve	Zajednica/ Porodica	Potencijalne žrtve	Potencijalne žrtve	Grupa aktera koji bi također koristili alat (10%-20%)
Ostalo	Vlada/ MVO	Vlada/ MVO	Vlada/ MVO	Zajednica/ Porodica	
Zajednica/ Porodica	Policijske agencije	Žrtve	Potrošači	Potrošači	
NVO	Zajednica/ Porodica	Policijske agencije	Policijske agencije	Vlada/ MVO	
Potrošači	Firme	Potencijalne žrtve	Zajednica/ Porodica	NVO	Grupa aktera koji bi rijetko koristili alat (<10%)
Vlada/ MVO	Potrošači	NVO	NVO	Ostalo	
Policijske agencije	Tijela za standarde i certifikaciju	Tijela za standarde i certifikaciju	Ostali	Policijske agencije	Grupa aktera koji nikad ne bi koristili alat (=0%)
Tijela za standarde i certifikaciju	Ostali	Ostali	Tijela za standarde i certifikaciju	Tijela za standarde i certifikaciju	

- **Potrošači**

Trendovi: najčešće koriste alate za Upravljanje lancem snabdijevanja i Podizanje svijesti, edukaciju, saradnju. Iznenaduje činjenica da alati za Etičku kupovinu nisu najčešće korištena vrsta alata među potrošačima. Međutim, vrijedi napomenuti da je identificirano samo 2% alata namijenjenih za „etičku kupovinu.“ Ovaj nedostatak alata za Etičku kupovinu bi mogao objasniti zbog čega oni nisu najčešće korištena vrsta alata među potrošačima, iako su upravo potrošači najveća grupa korisnika alata za Etičku kupovinu (tabela 4).

- **Ostalo**

Trendovi: ostali akteri uključujući mlade, žene ili radnike, uglavnom koriste alate za Podizanje svijesti, edukaciju, saradnju i Angažiranje i osnaživanje radnika.

- **Tijela za standarde i certifikaciju**

Trendovi: najčešće koriste alate za Identifikaciju korporativnog rizika.

h. Nedostaci u korištenju alata kod različitih grupa aktera

Uz razumijevanje alata koje koriste različite grupe aktera, još jedna izuzetno važna analiza odnosi se na identificiranje koje alate određena grupa aktera ne koristi onoliko često koliko bi to nalagala njihova uloga u borbi protiv trgovine ljudima. U ovom odjeljku, analiza se fokusira na utvrđivanje navedenih jazova u korištenju tehnoloških alata radi savjetovanja aktera o mogućim oblastima na koje mogu usmjeriti svoje buduće intervencije i aktivnosti. Na osnovu analize koja je izvršena u okviru ove publikacije, mogu se istaknuti sljedeći jazovi:

- **Firme**

Ograničena upotreba tehnoloških alata koji se fokusiraju na Angažiranje i osnaživanje radnika i Upravljanje slučajevima i pomoć žrtvama (koji čine 6%, odnosno 3% svih vrsta alata koje koriste firme

Tabela 5 – Grupa aktera v. Vrsta alata.

Akter (od največeg % do najmanjeg)	Firme	NVO	Policijske agencije	Žrtve	Potencialne Žrtve
Vrsta alata koju najviše koristi akter (>20%)	Upravljanje lancem snabd.	Identifikacija žrtve/ trgovca	Identifikacija žrtve/ trgovca	Identifikacija žrtve/ trgovca	Identifikacija žrtve/ trgovca
	Identifikacija korp. rizika	Trendovi i mapiranje podat.	Trendovi i mapiranje podat.	Angažiranje i osnaživanje radnika	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja
Vrsta alata koju također koristi akter (10%–20%)	Identifikacija žrtve/ trgovca	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	Angažiranje i osnaživanje radnika
	Trendovi i mapiranje podat.	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama
	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	Upravljanje lancem snabd.	Upravljanje lancem snabd.	Trendovi i mapiranje podat.	Trendovi i mapiranje podat.
Vrsta alata koju rijetko koristi akter (<10%)	Angažiranje i osnaživanje radnika	Identifikacija korp. rizika	Drugo	Upravljanje lancem snabd.	Sigurnost plaćanja
	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	Drugo	Identifikacija korp. rizika	Sigurnost plaćanja	Privatnost / Lični identitet
	Etička kupovina	Angažiranje i osnaživanje radnika	Privatnost/ Lični identitet	Identifikacija korp. rizika	Upravljanje lancem snabd.
	Sigurnost plaćanja	Sigurnost plaćanja	Angažiranje i osnaživanje radnika	Privatnost / Lični Identitet	Identifikacija korp. rizika
Vrsta alata koju nikad ne koristi akter (=0%)	Privatnost / Lični identitet	Privatnost / Lični identitet	Sigurnost plaćanja	Etička kupovina	Etička kupovina
	Drugo	Etička kupovina	Etička kupovina	Drugo	Drugo

- **NVO**
Ograničena upotreba teh. alata koji se fokusiraju na alate za Upravljanje slučajevima i podršku žrtvama (čine 13% svih vrsta alata koje koriste NVO).
- **Policijski organi**
Ograničena upotreba teh. alata koji se fokusiraju na Podizanje svijesti, edukaciju, saradnju i alata za Upravljanje i pomoć žrtvama (8%, odnosno 7%).
- **Žrtve**
Ograničena upotreba teh. alata koji se fokusiraju na Upravljanje slučajevima i podršku žrtvama (12%).
- **Potencialne žrtve**
Ograničena upotreba teh. alata koji se fokusiraju na Angažiranje i osnaživanje radnika (14%), posebno za potencialne žrtve radne eksploatacije.
- **Zajednica/Porodica**
Ograničena upotreba teh. alata koji se fokusiraju na Trendove i mapiranje podataka, Angažiranje i osnaživanje radnika i Etičku kupovinu (8%, 4%, i 3%).

Zajednica/ Porodica	Vlada/ MVO	Potrošači	Ostali (radnici, mladi, itd.)	Tijela za standarde i certifikaciju	Akter (od najvećeg % do najmanjeg)
Identifikacija žrtve/trgovca	Trendovi i mapiranje podat.	Upravljanje lancem snabd.	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	Identifikacija korp. rizika	Vrsta alata koju akter najviše koristi (>20%)
Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	Identifikacija žrtve/trgovca	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	Angažiranje i osnaživanje radnika	Trendovi i mapiranje podat.	
Trendovi i mapiranje podat.	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	Identifikacija korp. rizika	Trendovi i mapiranje podat.	Podizanje svijesti, edukacija, saradnja	Vrsta alata koju akter također koristi (10%–20%)
Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	Upravljanje lancem snabd.	Identifikacija žrtve/trgovca	Upravljanje lancem snabd.	Upravljanje lancem snabd.	
Upravljanje lancem snabd.	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	Trendovi i mapiranje podat.	Identifikacija žrtve/trgovca	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	
Angažiranje i osnaživanje radnika	Identifikacija korp. rizika	Etička kupovina	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	Identifikacija žrtve/trgovca	Vrsta alata koju akter rijetko koristi (<10%)
Etička kupovina	Privatnost /lični identitet	Upravljanje slučajevima i podrška žrtvama	Sigurnost plaćanja	Sigurnost plaćanja	
Sigurnost plaćanja	Angažiranje i osnaživanje radnika	Angažiranje i osnaživanje radnika	Identifikacija korp. rizika	Angažiranje i osnaživanje radnika	
Identifikacija korp. rizika	Sigurnost plaćanja	Privatnost /lični identitet	Privatnost /lični identitet	Etička kupovina	
Privatnost /lični identitet	Etička kupovina	Sigurnost plaćanja	Etička kupovina	Drugo	Vrsta alata koju akter nikad ne koristi (=0%)
Drugo	Drugo	Drugo	Drugo	Privatnost /lični identitet	

- **Vlada/MVO**

Ograničena upotreba teh. alata koji se fokusiraju na Podizanje svijesti, edukaciju, saradnju i alata za Upravljanje i pomoć žrtvama (14%, odnosno 10%).

- **Potrošači**

Ograničena upotreba teh. alata koji se fokusiraju na Trendove i mapiranje podataka (npr., učenje o visokorizičnim proizvodima), i Etičku kupovinu (potrebno je razviti još alata o etičkoj kupovini za informiranja potrošača) (oba 10%).

- **Tijela za standarde i certifikaciju**

Ograničena upotreba teh. alata koji se fokusiraju

na Identifikaciju žrtve/trgovca (npr., za sastavljanje liste dobavljača koji su navodno uključeni u radnu eksploat.) (9%).

Potrebna su dodatna istraživanja o razlozima ograničene upotrebe spomenutih alata među identificiranim akterima. Istovremeno, ova analiza raskoraka (gap) može biti polazna točka za finansiranje, razvoj i primjenu tehnoloških alata u org. za borbu protiv trgovine ljudima u planiranju narednih koraka u ovoj oblasti. Prvi prioritet je da se bolje razumije zašto NVO ograničeno koriste alate za upravljanje slučajevima i pomoć žrtvama i kako se taj nedostatak može riješiti.

i. Pristup usmjeren na žrtvu - putovanja žrtava

Šire usvajanje pristupa usmjerenog na žrtve je još jedan važan element koji treba uzeti u obzir pri izradi strategija za borbu protiv trgovine ljudima. Kada je pristup usmjeren na žrtve, želje, sigurnost i dobrobit žrtava prethode svim drugim pitanjima i procedurama i predstavljaju polazne tačke u organiziranju i vođenju programskih aktivnosti i procesa.⁹⁷ Ovim pristupom ne samo da se podržava bolja reintegracija žrtava i preživjelih, nego se one ohrabruju i da „potraže pomoć i saraduju u identifikaciji i procesuiranju trgovaca“⁹⁸. Osim toga, Međuagencijska grupa za koordinaciju borbe protiv trgovine osobama (ICAT) preporučuje da se preventivne i mjere podrške borbi protiv trgovine zasnivaju iskustvima preživjelih ili da uključe takva iskustva.

Uzimajući u obzir ove važne aspekte, mapirane su i procijenjene faze seksualnog i radnog iskorištavanja na osnovu putovanja potencijalne žrtve. U okviru tih faza eksploatacije, utvrđene su tri glavne oblasti u kojima se tehnološki alati mogu koristiti kao pomoć u borbi protiv kriminala: prevencija, identifikacija i zaštita (vidi strane 37–38).

j. Istaknuti dijelovi analize postojećih tehnologija

U sljedećem odjeljku su istaknute ključne stvari koje treba zapamtiti iz analize 305 tehnoloških alata koji su identificirani u decembru 2019.:

- **Postoji snažna koncentracija tehnoloških alata koji su razvijeni i funkcioniraju na Globalnom sjeveru usprkos većim stopama učestalosti nekih oblika trgovine ljudima na Globalnom jugu, kao što su prisilni rad i prisilni brakovi** (slika 4). Aktivnosti na rješavanju problema ograničene dostupnosti tehnoloških alata za borbu protiv trgovine u regijama u razvoju trebaju uzeti u obzir regionalnu i nacionalnu tehnološku infrastrukturu i digitalnu pismenost i korištenje interneta među lokalnim ciljanim korisnicima.
- **Usprkos rastućim brojevima identificiranih žrtava, i dalje je mali broj alata za Upravljanje slučajevima i podršku žrtvama.** Porast broja otkrivenih žrtava trebao bi upućivati na veću potrebu za dodatnim alatima za podršku tim žrtvama. Međutim, samo 6% identificiranih alata mogu se svrstati u alate za upravljanje slučajevima i podršku žrtvama, što govori da se programeri koji ih razvijaju (developeri) manje fokusiraju na ovu kategoriju nego na ostale, kao što su Upravljanje lancem snabdijevanja i Podizanje svijesti (slika 5).

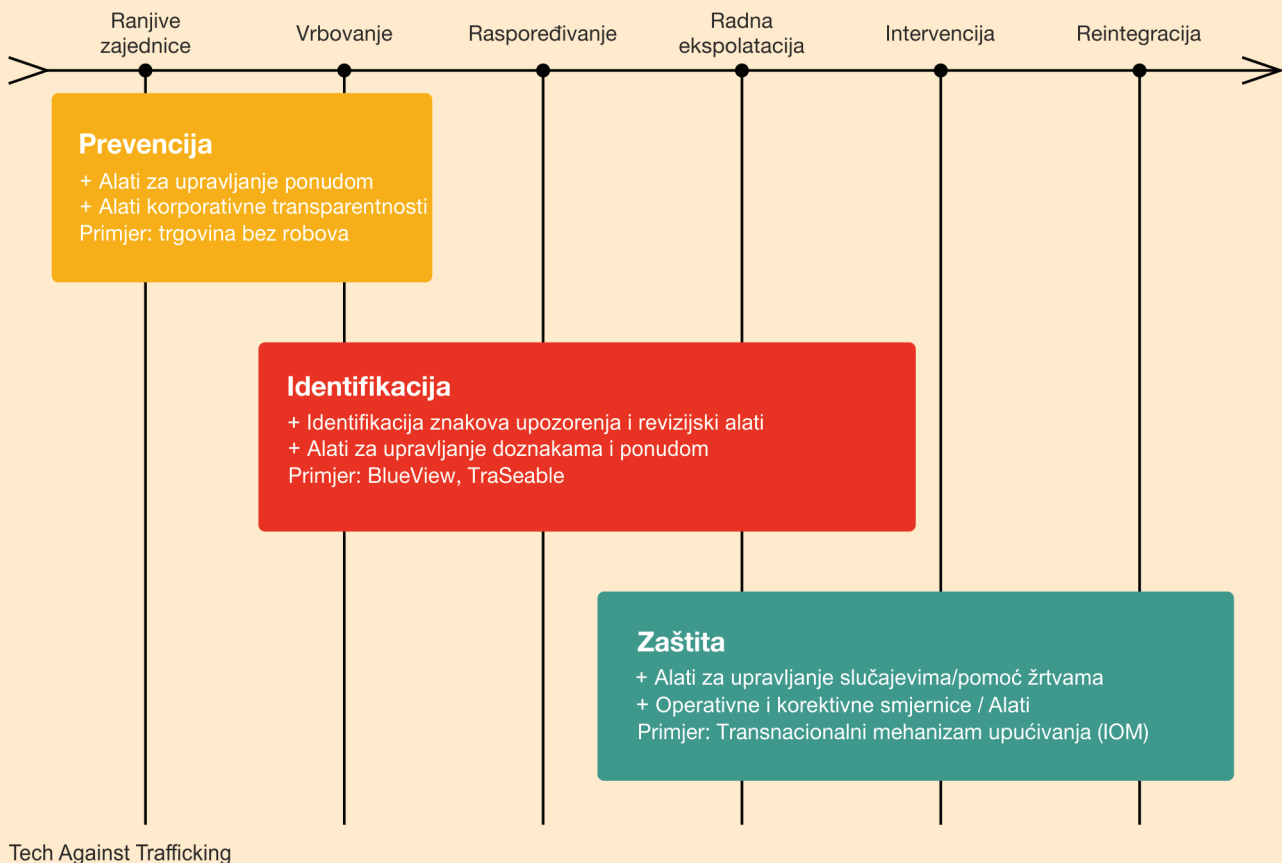
- **Privatni sektor i NVO su dva glavna aktera u razvoju tehnoloških alata za borbu protiv trgovine ljudima, a vlade značajno zaostaju za njima.** Analiza identificiranih tehnoloških alata pokazuje da je privatni sektor razvio 40% alata, a NVO 33% (slike 12 i 13). Vlade su bile vodeći akter u razvoju tehnologije kod samo 9% identificiranih alata. Vodeća uloga privatnog sektora može se objasniti njegovim velikim znanjem i resursima koje posjeduje. Ne postoji jedinstveno objašnjenje za aktivnu ulogu NVO. Istovremeno, potrebno je dodatno istražiti mali broj alata i inicijativa koje su razvile vlade, jer one obično imaju resurse i mandat za razvijanje alata, ali ih neki drugi faktori mogu spriječiti u tome.
- **Firme su najveća grupa korisnika prilagodljivih alata** (čine više od četvrtine), zato što ta grupa ima najveću kupovnu moć i tehnološke mogućnosti. Nakon njih slijede policijske agencije i NVO, obje grupe sa 17 % (slika 10).
- **Privatni sektor čini skoro polovinu korisničkih grupa koje plaćaju korištenje ovih tehnoloških alata** (slika 15). Vrijedilo bi dodatno razmotriti koji segmenti privatnog sektora (mala i srednja preduzeća ili multinacionalne kompanije) su koristili i plaćali koje vrste alata i u kojoj mjeri. To može biti potencijalna istraživačka tema za buduće studije.
- **Iako se polovina alata nudi besplatno, većina (preko tri četvrtine) su zaštićene tehnologije / inovacije** (slika 17). Da bi se učinkovito replicirali i pojačavali napor na borbi protiv trgovine u regijama, relevantni akteri i developeri bi mogli razmisliti o saradnji, dijeljenju i razmjeni svojih tehnologija i podataka, posebno ako imaju iste ciljeve ili svrhe borbi protiv trgovine (npr., identifikiranje žrtava, trendovi u podacima, itd.).
- Većina identificiranih tehnoloških alata razvijena je korištenjem **tehnologija baziranih na webu/ cloudu, mobilnoj platformi, big data i block-chain tehnologija.**
- **Firme, policijski organi, vlade i NVO su ciljani korisnici sofisticiranih tehnoloških alata** (poput alata koji koriste blockchain i big data tehnologije), dok su žrtvama i članovima zajednice namijenjeni jednostavni, „low-tech“ alati (poput mobilnih aplikacija) (tabela 2).

⁹⁷ Vidi: U.S. DOJ Ured za žrtve kriminala, „Victim-Centered Approach“ [web stranica] (Ured za programe u pravosuđu, U.S. DOJ). Dostupno na: www.ovcttac.gov/taskforceguide/eguide/1-understanding-human-trafficking/13-victim-centered-approach/ (posjećeno 8. maja 2020.).

⁹⁸ Vidi: ICAT, *Pivoting toward the Evidence: Building effective counter-trafficking responses using accumulated knowledge and a shared approach to monitoring, evaluation and learning* (Beč: ICAT, 2016.), s. 20. Dostupno na: www.icat.network/sites/default/files/publications/documents/16-10259_Ebook.pdf (posjećeno 8. maja 2020.).

Faze radne eksploatacije

Korisnik: Firma

- **Više od polovine identificiranih tehnoloških alata koji su razvijeni za borbu protiv trgovine u svrhe radne eksploatacije cilja na korisnike širom svijeta, dok su alati za borbu protiv trgovine seksualnim uslugama više fokusirani na regionalni nivo** (slike 20 i 21). Ovi prvi odgovaraju prirodi današnjih globaliziranih lanaca snabdijevanja, dok se drugi mogu objasniti različitim regionalnim / nacionalnim percepcijama i zakonodavnim pristupima seksualnom iskorištavanju, prisilnom braku i uslužnim djelatnostima za odrasle.
- **Upravljanje lancem snabdijevanja i Identifikacija korporativnog rizika čine više od trećine tehnoloških alata za borbu protiv trgovine u svrhe radne eksploatacije** (tabela 3). Ovaj trend odgovara nedavno pooštrenim zakonodavnim zahtjevima za kompanije sa registriranim sjedištem i/ili koje posluju na Globalnom sjeveru.
- **Važno je uzeti u obzir i razumjeti potrebe grupa različitih aktera prije razvijanja tehnološkog rješenja za njih.**⁹⁹ U tabeli 5 je dat pregled korištenja (ili ciljanog korištenja) različitih vrsta alata među grupama aktera, na osnovu 305 alata koji su

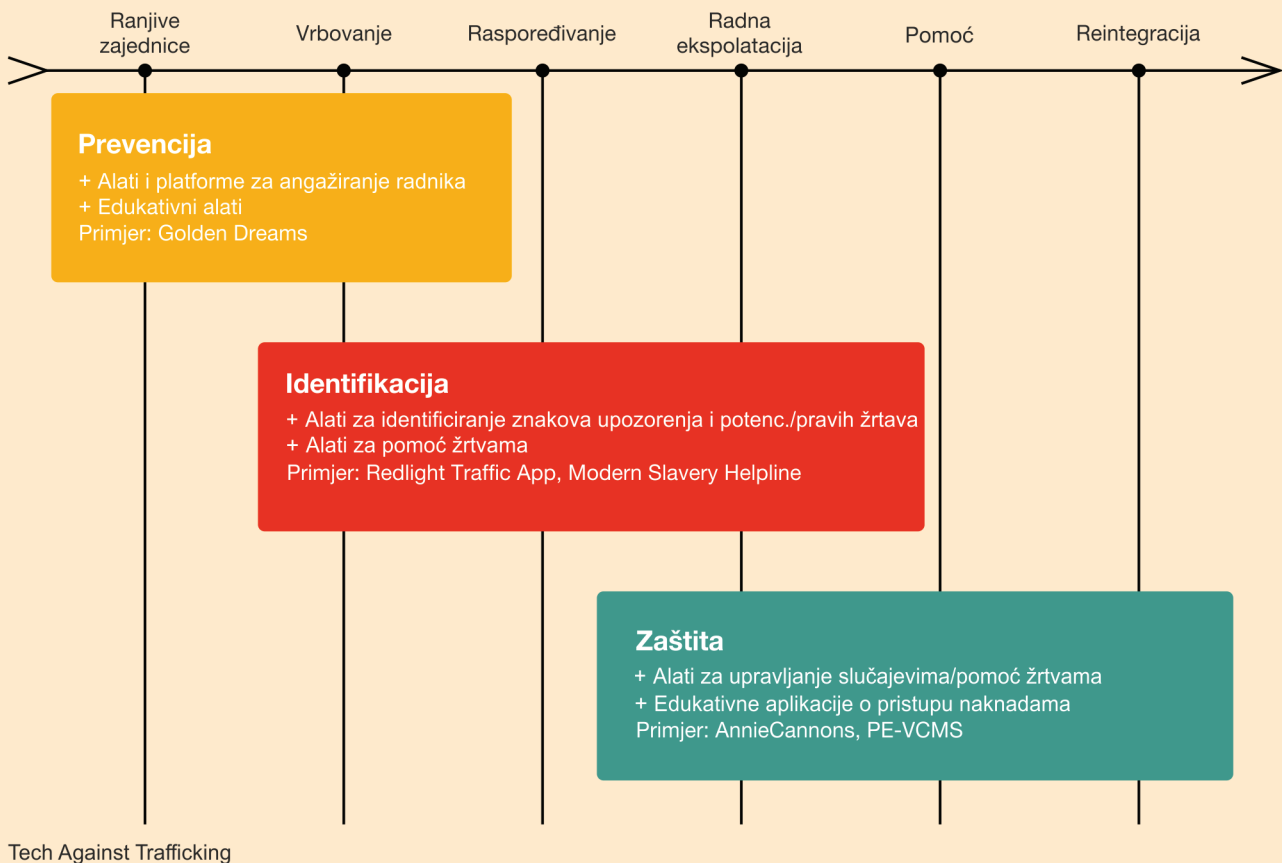
identificirani u julu 2019. To je dobra polazna tačka za razmatranje da li se stvarne potrebe aktera za određenim vrstama alata poklapaju sa onima koje trenutno koriste, kao i raspoloživosti odgovarajućih vrsta alata (što treba istraživati u zasebnoj studiji).

- **U odjeljku h su opisani postojeći jazovi i izazovi u pogledu vrsta alata koje treba koristiti određena grupa aktera / na koju trebaju češće ciljati.** Na primjer, firme se mogu ohrabriti da se više angažiraju na tehnološkim alatima namijenjenim osnaživanju radnika u globalnim lancima snabdijevanja.
- Primjenom **pristupa usmjerenog na žrtve**, istaknuta su tri glavna područja u fazama seksualne i radne eksploatacije: prevencija, identifikacija i zaštita. Da bi se što efikasnije borili protiv trgovine ljudima, tehnološki alati koji se razvijaju trebaju spadati u jednu ili više ovih oblasti. Procjena i grupiranje identificiranih tehnoloških alata u ove oblasti također će pomoći akterima u borbi protiv trgovine da brzo identificiraju odgovarajuće alate za podršku (potencijalnim) žrtvama trgovine, u zavisnosti od toga kroz koju fazu iskorištavanja (ili više njih) trenutno prolaze.

⁹⁹ Vidi: OSCE, „Statement by U.S. Ambassador John Richmond“, 19th Alliance against Trafficking in Persons: Opening Session and Keynote Address [web stranica] (Beč: OSCE, 18. april 2019.), počinje od 53:28 minute. Dostupno na: www.osce.org/secretariat/417629 (posjećeno 8. maja 2020.).

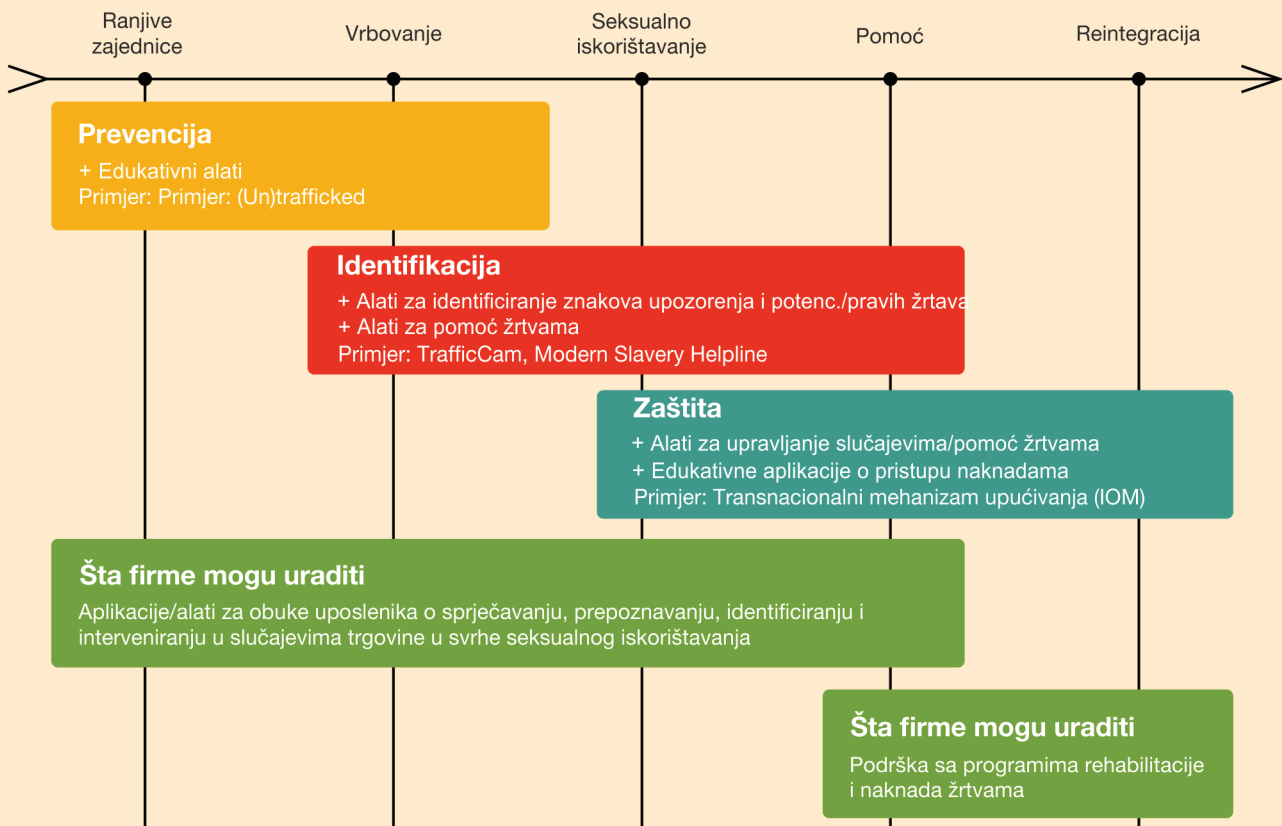
Faze radne eksploatacije

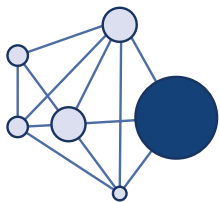
Korisnik: Žrtva trgovine

Faze seksualnog iskorištavanja

Korisnik: Žrtva trgovine

Preokretanje plime: Korištenje tehnologije u borbi protiv TLJ

U prethodnom poglavlju se govori o individualnim tehnološkim rješenjima i inicijativama koje već postoje u regiji OSCE-a i šire, a koje su osmišljene i provedene u okviru borbe protiv trgovine ljudima, i daje se opći pregled tehnoloških alata i opisuje njihov geografski obuhvat, vrste, korisničke grupe i krajnje korisnike, održavanje i prilagodljivost, poslovni model i sektorski fokus.

U ovom poglavlju dublje analiziramo jedanaest identificiranih kategorija alata, kao i šta se nastoji postići upotrebom tih alata u navedenim oblastima. Osim toga, u ovom poglavlju se razmatraju konkretni alati kao primjeri svake od kategorija. Izuzetno je važno analizirati ovaj ugao, zato što svaka tehnološka inovacija treba imati konkretan cilj i baviti se konkretnim problemom, jer se inače tehnologijom neće ostvariti željeni uticaj.

Praktičari su naglasili da organizacije koje traže rješenja bazirana na tehnologiji za borbu protiv trgovine ljudima ne definiraju uvijek jasno specifične probleme koje žele riješiti tehnologijom. Postoji rizik da će se tehnologija sama po sebi smatrati rješenjem, a ne sredstvom za rješavanje nekog problema. Tehnologija nije zamjena za niz drugih faktora koji su potrebni za efikasnu borbu protiv trgovine ljudima, kao što su politička volja, adekvatni resursi ili posvećenost širokog niza aktera koji imaju mandat i nadležnosti u ovoj oblasti. Stoga je korisno razmotriti inicijative u odnosu na specifične vrste rada na borbi protiv TLJ kojima one mogu doprinijeti.

Ranije su u okviru ove publikacije odgovori bazirani na tehnologiji svrstani u jedanaest oblasti koje se spominju na 24. strani, kao rezultat mapiranja 305 tehnoloških inicijativa koje je izvršio Tech Against Trafficking u saradnji s OSCE-om i Globalnom inicijativom protiv prekograničnog organiziranog kriminala. Imajući u vidu da su u mnogim slučajevima tehnološka rješenja osmišljena i primijenjena da bi se ostvario uticaj u više oblasti i maksimalno povećala upotreba resursa, jedanaest kategorija alata koje se spominju u Poglavlju 2 može se koristiti za ostvarivanje različitih ciljeva, koji se mogu kategorizirati i opisati na sljedeći način:

a. Educiranje o identifikaciji i smanjenju rizika od TLJ, traženju pomoći i prijavljivanju potencijalnih slučajeva

Širenje informacija zajednicama pod rizikom, uključujući migrante

Nagli porast upotrebe IKT-a na globalnom nivou i relativna lakoća pristupa za globalno stanovništvo pokazala se posebno korisnom jer su sada informacije dostupnije onima kojima su potrebne. Jedna takva ključna grupa u mnogim dijelovima svijeta su radnici migranti, posebno oni koji obavljaju poslove za nisko-kvalifikovanu radnu snagu gdje potencijalna ponuda može nadmašiti potražnju, zbog čega su takvi radnici izuzetno podložni zlostavljanju.

Iako je u protekle dvije decenije mnogo uloženo u inicijative za podizanje svijesti širom svijeta, mnogi migranti i dalje napuštaju svoj dom sa ograničenim informacijama o rizicima od trgovine ljudima i koracima koje mogu poduzeti da bi smanjili šanse za eksploataciju. Na primjer, istraživanje koje je proveo ILO u Jugoistočnoj Aziji pokazuje da je samo 17% migranata u četiri azijske zemlje dobilo informacije o migracijama putem bilo koje vrste medija prije napuštanja domovine.¹⁰⁰ Osim toga, većina migranata koji su imali relevantne informacije navela je da su ih dobili od prijatelja i rođaka. Jedan migrant je naveo: „Jedna organizacija je došla i pričala nam o migriranju, ali mi nismo stvarno razmišljali o tome – a onda smo željeli da migriramo, ali oni više nisu bili tu.“

Razvoj novih tehnologija, posebno s povećanim obuhvatom smartphona, nudi više mogućnosti za pružanje informacija potencijalnim i stvarnim migrantima kada i gdje je to potrebno u svim fazama procesa migriranja. Koristeći prednosti ove tehnologije, nekoliko organizacija koristi znanja i iskustva postojećih migranata za objedinjavanje informacija o sigurnijim migracijskim putevima i pouzdanim posrednicima u zapošljavanju i poslodavcima. Pristup grupnog informiranja (*crowdsourcing*), koji koristi javnost u cjelini ili korisničku grupu putem koje dijeli informacije o određenom problemu ili temi pokazao se kao moćan alat za organiziranje i podizanje svijesti radnika.

¹⁰⁰ Vidi: Benjamin Harkins, Daniel Lindgren and Tarinee Suravoranon, Risks and rewards: Outcomes of labour migration in South-East Asia (Bangkok: ILO i IOM, 2017), s. 27.

Primjeri tehnoloških inicijativa koje su razvijene i implementirane za razmjenu informacija o rizicima od trgovine ljudima sa radnicima ili između njih su¹⁰¹ *the Golden Dreams app* Issara Instituta,¹⁰² web stranica *Contratados from the Centro de los Derechos del Migrante*,¹⁰³ web stranica *International Trade Union's nascent Migrant Recruitment Adviser*,¹⁰⁴ *My Labor Matters* („*Usaping Trabaho*“, na filipinskom),¹⁰⁵ *1343 Actionline App*¹⁰⁶ i *Pantau Pjtki* platforma.¹⁰⁷

Neki od ovih alata, kao npr. *Golden Dreams app*, razvijeni su u okviru “radnik poslodavcu” i namjena im je da pružaju informacije globalnim kompanijama o uslovima rada i praksama eksploatacije u njihovim lancima snabdijevanja. Drugi alati, kao što su *Contratados*, *Migrant Recruitment Adviser*, *My Labor Matters*, *1343 Actionline*, *Pantau Pjtki*, osmišljeni su kao platforme od „radnika za tražioce posla“, gdje radnici mogu ocjenjivati svoje poslodavce i iskustvo zapošljavanja kako bi pomogli drugim migrantima koji traže zaposlenje, ali i općoj javnosti. Ovaj resurs može pomoći radnicima migrantima i tražiocima posla da izbjegn timer sheme trgovine u svrhe radne eksploatacije i educirati ih o njihovim pravima. Ovi alati također mogu omogućiti radnicima povjerljivo slanje pritužbi i bojazni, povećati nivo transparentnosti i odgovornosti među onima koji zapošljavaju i razotkriti prakse kao što su zamjena ugovora, oduzimanje dokumenata, krađa plaće i naplaćivanje ilegalnih naknada.

Opća javna svijest

i. Sposobnost educiranja i izvještavanja javnosti

Krivično djelo trgovine ljudima je složeno zato što ima mnogo oblika i obilježja. Zbog toga trgovinu ljudima možda ne mogu lako razumjeti osobe koje nisu eksperti za TLJ, za razliku od drugih krivičnih djela kao što su trgovina drogom, ubistvo ili silovanje. Trgovina ljudima

se često miješa s krijumčarenjem migranata zato što uključuje prekogranično kretanje ljudi.

Stoga se moraju uložiti dodatni naponi na educiranje opće javnosti o tome šta je trgovina ljudima, kako izgleda u svakodnevnom životu i kako se može prijaviti.

Podizanje svijesti o ovom gnusnom krivičnom djelu i educiranje opće javnosti je imperativ, ne samo da bi se ublažile praznine u znanju u ovoj oblasti, nego još važnije, da se unaprijedi identifikacija žrtava i povećana odgovornost počinitelaca. Što više ljudi znaju o trgovini ljudima, bolje će biti opremljeni da identificiraju i prijave moguće slučajeve.

Internet i tehnologija općenito nude sjajne mogućnosti za podizanje svijesti o trgovini i educiranje različitih dijelova društva ciljanim intervencijama. U odnosu na širu javnost, postoji nekoliko tehnoloških alata koji ljude ohrabruju da se opreme znanjem o trgovini i pružaju im sredstva putem kojih mogu prijaviti moguće slučajeve.

Primjeri više generičkih alata koji omogućavaju prijavljivanje sumnjivih situacija su *Stop the Traffik app* u SAD,¹⁰⁸ *Trafficking in Trinidad and Tobago app*,¹⁰⁹ *Rapoto@ Shpeto (Report-Save Life)* u Albaniji¹¹⁰ ili *Unseen app* u UK.¹¹¹ Većina ovih aplikacija daju smjernice za prepoznavanje znakova trgovine ljudima i prijavljivanje bojazni u povjerenju. Aplikacije obično imaju napredne značajke kao što su sinhroniziranje GPS tehnologije koje omogućava lociranje strane koja prijavljuje. Neke opcije omogućavaju slanje slika i glasovnih poruka.

Uz aplikacije koje omogućavaju prijavljivanje mogućih slučajeva trgovine u svakoj situaciji i na svakom mjestu, neke organizacije su razvile aplikacije za bolje ciljanje upotrebe. Na primjer, aplikacija *Safe Carwash* koju je razvilo Nadbiskupijsko vijeće u UK¹¹² kreirana je

¹⁰¹ Detaljniji opis svakog od ovih alata može se pronaći na Interaktivnoj mapi Tech Against Trafficking-a na: <https://techagainsttrafficking.org/interactive-map/>

¹⁰² Vidi: Issara Institut, „Tech & Innovation empowered worker voice“ [web stranica] (Issara Institut). Dostupno na: www.issarainstitute.org/issara-labs (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁰³ Vidi *Contratados*, „Contratados. Voy Contratado, Voy Informado“ [web stranica] (Centro de los Derechos del Migrante, Inc.). Dostupno na: www.contratados.org/en (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁰⁴ Vidi Recruitment Advisor, „RECRUITMENT ADVISOR. Find the best recruitment agency for your job abroad“ [web stranica] (Recruitment Advisor). Dostupno na www.recruitmentadvisor.org/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁰⁵ Vidi Verité, „My Labor Matters“ [web stranica] (Verité Southeast Asia). Dostupno na: www.mylabormatters.com/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁰⁶ Vidi *1343 Actionline Against Human Trafficking*, „1343 Actionline App“ [web stranica] (Komisija za Filipince u inostranstvu). Dostupno na: www.1343actionline.ph/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁰⁷ Vidi: Tifa Foundation and the Migrant Workers Resource Center, „Pantau PJTKI“ [web stranica] (Tifa fondacija i resursni centar za radnike migrante). Dostupno na: www.pantaupjtki.buruhmigran.or.id/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁰⁸ Vidi: Google Play, „STOP APP“ [web stranica] (Stop the Traffik, 10. april 2019.). Dostupno na: www.play.google.com/store/apps/details?id=com.fivestones.fivestones&hl=en (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁰⁹ Vidi Google Play, „Trafficking in Trinbago“ [web stranica] (Adrian Alexander, 28. juli 2016.). Dostupno na: www.play.google.com/store/apps/details?id=com.ima5.fantastic.fighthumantraffickingintrinidadandtobago&hl=en (posjećeno 8. maja 2020.).

¹¹⁰ Vidi World Vision, „New Hotline Number and Smartphone App Make Reporting Trafficking Possible for more Albanians“ [web stranica] (World Vision, 15. juni 2014.). Dostupno na: www.worldvision.org/about-us/media-center/new-hotline-number-and-smartphone-app-make-reporting-trafficking-possible-more (posjećeno 8. maja 2020.).

¹¹¹ Vidi Unseen, „Unseen launches app to report modern slavery“ [web stranica] (Unseen, 30. juli 2018.). Dostupno na: www.unseenuk.org/news/55 (posjećeno 8. maja 2020.).

¹¹² Vidi Apple App Store, „Safe Car Wash“ [web stranica] (Nadbiskupijsko vijeće, 2018.). Dostupno na: www.apps.apple.com/gb/app/safe-car-wash/id1391799915 (posjećeno 8. maja 2020.).

da bi mobilizirala zajednice i pomogla u prikupljanju informacija o ručnom pranju automobila u UK da bi se identificirale osobe pod visokim rizikom od trgovine.

Isto tako, aplikacija Truckers Against Trafficking¹¹³ u SAD-u razvijena je kako bi se educirali, opremili, osnažili i mobilizirali članovi industrije kamionskog prijevoza i odmorišta u borbi protiv domaće trgovine u svrhe seksualnog iskorištavanja.

Online igrice se također koriste za podizanje svijesti. To je inovativan način da se pomogne ljudima, posebno djeci i tinejdžerima, da saznaju više o ovom krivičnom djelu na interaktivan način. Igrajući interaktivnu igricu, korisnici se mogu upoznati s različitim vrstama i fazama trgovine ljudima, od vrbovanja, iskorištavanja i bijega iz kruga trgovine, do oporavka, društvene reintegracije i borbe za ostvarivanje prava koja pripadaju žrtvama trgovine ljudima. Korištenje video igrice bi moglo imati još veći uticaj u slučaju educiranja mlađe publike o trgovini ljudima. Nedostaju primjeri postojećih inicijativa koje koriste video igrice: Game for a Cause,¹¹⁴ Act!,¹¹⁵ BAN Human Trafficking!¹¹⁶ ili Slavery Foot-print.¹¹⁷ Ove igrice uključuju scenarije igrokaza na osnovu stvarnih priča, kao bi se podigla svijest o raznim vidovima trgovine.

Korištenje vještačke inteligencije (VI) je još jedan pozitivan trend u unapređenju dostavljanja informacija ljudima u svrhe sprječavanja trgovine ljudima. Alati koji koriste VI u stanju su odmah odgovoriti na zahtjeve za informacijama, u bilo koje vrijeme dana, i istovremeno obraditi veliku količinu zahtjeva. Dobar primjer je alat MissMigration¹¹⁸, Facebook-ov *chatbot* koji šalje vrijedne informacije o migracijama. *Chatbot* šalje automatske odgovore na rutinske upite o migracijama kao npr. šta je potrebno za apliciranje za pasoš, informacije o vizi i radnim dozvolama, pravilima i propisima, koje mogu biti vrlo korisne u sprječavanju trgovine ljudima.

ii. Informacije za potrošače

Tehnologija se također koristi za informiranje javnosti o tome kako se roba proizvodi u nadi da će se potrošači raspitati kod kompanija o tome ili usvojiti kupovne navike u korist kompanija koje posluju etički. To se ostvaruje pružanjem vrijednih informacija o radnim standardima i proizvodnim praksama kompanija, koje potrošači mogu u bilo kom trenutku pronaći na smartphoneu. Potrošači mogu samo odlučiti da ne kupuju od maloprodajnih lanaca u čijim je lancima snabdijevanja prisutan prisilni ili dječji rad, ako znaju da određeni brend učestvuje u takvim praksama.

Ministarstvo rada SAD-a je razvilo aplikaciju Sweat & Toil koja dokumentuje dječji i prisilni rad širom svijeta.¹¹⁹ Korištenjem ove aplikacije, potrošači mogu pronaći podatke o dječjem radu i pretraživati robu koja se proizvodi prisilnim ili dječjim radom, stičući tako znanje potrebno za donošenje boljih kupovnih odluka i davanje doprinosa smanjenju potražnje za robama koje se proizvode zahvaljujući eksploataciji.

Aplikacije kao što je BuyFair¹²⁰ koriste ugrađenu tehnologiju za skeniranje barkoda kako bi kupcima pružile trenutni pristup informacijama o koracima koje kompanija poduzima na eliminiranju prisilnog i dječjeg rada u svom lancu snabdijevanja. Aplikacija SHOP ETH-ICAL! pruža informacije o ekološkoj i društvenoj historiji kompanija koje stoje iza uobičajenih brendova u australskim samoposlugama i drugdje.¹²¹

U nekim slučajevima, tehnološki alati su razvijeni da bi se potrošačima pružile informacije o proizvodima i uslugama koje se fokusiraju na određenu industriju. Na primjer, Blue Number initiative¹²² djeluje kao jedinstveni identifikator koji mogu koristiti svi koji su uključeni u lanac isporuke hrane, od poljoprivrednika, proizvođača, distributera i prodavača do potrošača. Proizvođači mogu upotrijebiti svoj plavi broj da bi krajnjem potrošaču dali pristup informacijama o svojim proizvodima, uključujući sadržaj, prirodu proizvoda i područje porijekla. Time lanac snabdijevanja koji

¹¹³ Vidi Truckers Against Trafficking, „Did you know TAT has an App available for all mobile phones?“ [web stranica] (Truckers Against Trafficking). Dostupno na: www.truckersagainstrafficking.org/app/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹¹⁴ Vidi Missing Girls, „Missing. Game for Cause“ [web stranica] (Missing Link Trust). Dostupno na: www.missinggirls.itch.io/missing-game-for-a-cause (posjećeno 8. maja 2020.).

¹¹⁵ Vidi Lifeboat Project, „Learn to identify the signs“ [web stranica] (Lifeboat Project, 2016.). Dostupno na: www.lifeboat-act.com/#about (posjećeno 8. maja 2020.).

¹¹⁶ Vidi Balkan Act Now!, „Ban Human Trafficking“ [web stranica] (Balkan Act Now!, 2014.). Dostupno na: www.banhumantrafficking.com/en/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹¹⁷ Vidi Slavery Footprint, „Slavery Footprint“ [web stranica] (Made in a Free World). Dostupno na: www.slaveryfootprint.org/#where_do_you_live (posjećeno 8. maja 2020.).

¹¹⁸ Vidi IOM, „Miss Migration“ [web stranica] (IOM). Dostupno na: www.facebook.com/MissMigration (posjećeno 8. maja 2020.).

¹¹⁹ Vidi Ministarstvo rada SAD-a, „Sweat & Toil: Child Labor, Forced Labor, and Human Trafficking Around the World“ [web stranica] (Ministarstvo rada SAD-a 2018.) Dostupno na: www.dol.gov/general/apps/ilab (posjećeno 8. maja 2020.).

¹²⁰ Vidi The Abolish Foundation, „A mobile app to demand transparency from your favorite brands: BuyFair.“ [web stranica] (The Abolish Foundation). Dostupno na: www.abolishfoundation.com/buyfair/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹²¹ Vidi Google Play, „Shop Ethical!“ [web stranica] (the Ethical Consumer Group and Outware Mobile). Dostupno na: www.play.google.com/store/apps/details?id=com.outware.shopethical&hl=en (posjećeno 8. maja 2020.).

¹²² Vidi Bluenumber, „The Bluenumber App“ [web stranica] (Bluenumber). Dostupno na: www.bluenumber.com/ (posjećeno 8. maja 2020.).

povezuje proizvođače i potrošače postaje vidljiv, stvarajući sljedivost i transparentnost i pomažući u ublažavanju mogućih rizika od trgovine ljudima.

Projekat Bait-to-Plate organizacije *World Wide Fund for Nature* (WWF) je primjer alata koji pohranjuje podatke na blockchain platformu i čini ih dostupnim potrošačima putem aplikacije na smartphoenu.¹²³ Tako potrošači mogu pratiti proizvod unatrag, sve do njegovog izvora.

Konačno, da bi se stimuliralo proaktivnije učešće potrošača — ne samo bojkotiranjem nekog brenda, nego i pokretanjem kampanja o proizvodima koje treba osloboditi od eksploatacije — platforma *slavefreetrade*¹²⁴ je kreirala aplikaciju koja pomaže društvenom zagovaranju, slično kao dobro poznate platforme *Avaaaz*¹²⁵ i *change.org*¹²⁶.

Glavni izazovi koje treba rješavati kada se razvijaju alati za prijavljivanje slučajeva trgovine ljudima i pružaju informacije o uslovima pod kojim se prave proizvodi su koordinacija među različitim državnim i nedržavnim akterima i povezivanje ovih alata sa sistemima reagovanja, kako bi se dobili i analizirali izvještaji o situacijama iskorištavanja i po potrebi odgovorilo na njih. Bez koordinacije i dijaloga, različite organizacije bi mogle razviti brojne aplikacije kojima se nastoji riješiti isti problem. S vremenom će mnoge od ovih aplikacija postati beskorisne, čime se traće vrijedni resursi. Umjesto toga, akteri trebaju udružiti resurse i razviti i promovirati jedinstvene platforme koje pružaju informacije o TLJ i gdje se mogu prijaviti slučajevi trgovine ljudima. Osim toga, prije razvijanja alata za prijavljivanje mogućih slučajeva trgovine, developeri moraju osigurati da se informacije koje je alat prikupio mogu poslati nadležnoj organizaciji, sa analiziranim podacima po kojima se postupa.

Jedna zajednička i važna značajka spomenutih tehnoloških alata koji su razvijeni za educiranje različitih grupa o trgovini ljudima je da su mnogi alati rezultat saradnje više aktera. Na primjer, aplikaciju *Golden Dreams App* je razvio Institut *Issara* uz podršku jedne vladine institucije, *USAID*-a i subjekta povezanog s privatnom kompanijom *Walmart Foundation*. Projekat *Bait-to-Plate* je partnerstvo između *World Wide Fund for Nature*, globalnog blockchain studija *ConsenSys*, *TraSeable* organizacije koja implementira informacione i komunikacijske tehnologije i kompanije za izlov i preradu tune *Sea Quest Fiji Ltd*. Još jedan dobar primjer je aplikacija *BAN Human Trafficking App* na Balkanu, koju je finansirala *Evropska unija*, a implementiralo

nekoliko nacionalnih i regionalnih NVO i *Nizozemski helsinški odbor*.

Pristup sa više aktera koji postoji u razvoju tehnoloških alata prvo naglašava interes zajednice za borbu protiv trgovine za upotrebu tehnologije, ali i za korištenje prednosti različitih ekspertiza i znanja. Pristup sa više aktera ne treba se zaustaviti na fazi razvoja, jer je najvažniji u fazi implementacije kako bi se osiguralo da ove inicijative ne budu samo gadgeti za informiranje/izvještavanje, nego da vode istinskim rješenjima problema trgovine ljudima.

b. Uklanjanje mogućnosti za iskorištavanje: Korištenje tehnologije za prevenciju, ometanje i nadmudrivanje trgovaca

Kao što je spomenuto u prvom poglavlju ove publikacije, trgovci ljudima koriste i online video igrice kako bi djecu namamili i iskorištavali na različite načine, naročito seksualno. Da bi se ovaj problem riješio, razvijena su tehnološka rješenja za sprječavanje pokušaja mamljenja putem interneta, posebno djece i maloljetnika. Dobar primjer je *Microsoftov „Projekat Artemis“*, alat fokusiran na otkrivanje tehnika mamljenja, sa kodnim nazivom putem kojeg se mogu otkriti, označiti i prijaviti online predatori koji pokušavaju namamiti djecu za seksualne svrhe.¹²⁷ Tehnika se primjenjuje na historijske chat razgovore bazirane na tekstu. Procjenjuje i „ocjenjuje“ karakteristike razgovora i dodjeljuje mu ukupni rejting vjerovatnoće. Ovaj rejting se potom može koristiti kao odrednica, koju su utvrdile individualne kompanije koje primjenjuju ovu tehniku, kao znak kada se označeni razgovor treba poslati ljudskim moderatorima na razmatranje. *Microsoft* je objavio da će ovaj alat podijeliti s drugim organizacijama.

U oblasti trgovine za potrebe prisilnog rada, korištenje tehnologije za povećanje razmjene informacija o agencijama za zapošljavanje i posrednicima može migrantima pomoći da samostalno odaberu sigurnije migracijske kanale (i pomognu poslodavcima da odaberu agencije za zapošljavanje), zaobilazeći aktere koji vrše eksploataciju. Tehnologija nudi i mogućnost za direktnije procese zapošljavanja kojima se zaobilaze lokalni posrednici. U mnogim državama, migranti i formalne agencije za zapošljavanje intenzivno se oslanjaju na lokalne posrednike koji su često u poziciji moći kao čuvari informacija i veza. Isplate navedenim posrednicima mogu migrante dovesti u stanje duboke zaduženosti zbog visokih kamata, zbog kojeg su u suštini vezani za svoje radno mjesto. To ih čini izuzetno

¹²³ Vidi *Worldwild Fund for Nature New Zealand*, „New Blockchain Project has potential to revolutionise seafood industry“ [web stranica] (WWF-Novi Zeland). Dostupno na: www.wwf.org.nz/what_we_do/marine/blockchain_tuna_project/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹²⁴ Vidi *Slavefreetrade.org*, „slavefreetrade“ [web stranica] (slavefreetrade.org). Dostupno na: www.slavefreetrade.org (posjećeno 8. maja 2020.).

¹²⁵ Vidi *Avaaaz.org*, „AVAAZ. The world in action“ [web stranica] (avaaz.org). Dostupno na: www.avaaz.org/page/en/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹²⁶ Vidi *Change*, „Start a petition“ [web stranica] (change.org). Dostupno na: www.change.org (posjećeno 8. maja 2020.).

¹²⁷ Vidi *Courtney Gregoire*, „Microsoft shares new technique to address online grooming of children for sexual purposes“ [web stranica] (*Microsoft*, 9. januar 2020.). Dostupno na: www.blogs.microsoft.com/on-the-issues/2020/01/09/artemis-online-grooming-detection/ (posjećeno 8. maja 2020.).

ranjivim na zlostavljanje i iskorištavanje. Ovo je navelo organizacije kao što je Institut Issara da naglase da su migranti pod najvećim rizikom na „prvoj milji.“

Online zapošljavanje pruža mogućnost da se zaobiđu lokalni posrednici, tako što se migranti mogu prijaviti za posao direktno ili, kada je obuhvaćenost znanjem i tehnologijom ograničena, putem procesa koji omogućava pouzdana lokalna organizacija civilnog društva ili vladina organizacija.

Online proces stvara i digitalni zapis od trenutka prijavljivanja. Uz pomoć blockchain tehnologije, to nudi potencijalni način za rješavanje problema kod ugovornog angažiranja radnika, a posebno u slučajevima zamjene ugovora. Lokalni posrednici u zapošljavanju varaju mnoge radnike migrante kojima lažno obećavaju plate i uslove rada. U takvim slučajevima, radnici potpišu ugovor pod povoljnim uslovima sa posrednicima za zapošljavanje u državi porijekla, ali kada stignu u državu odredišta, taj ugovor se zamjenjuje drugim, mnogo nepovoljnijim ugovorom. Jedna studija koju je proveo ILO procijenila je da takva promjena ugovora pogađa 43% migranata iz Mianmara i sa Tajlanda, u tolikoj mjeri da je posjedovanje pismenog ugovora zapravo bilo manje pouzdano od usmenog dogovora.¹²⁸ Unošenjem ugovora svakog radnika u blockchain, stvara se nepromjenjiv zapis o originalnom ugovoru koji je radnik potpisao.

On se može koristiti da bi se provjerilo: (1) da li je ugovor u skladu s primjenjivim zakonskim standardima i napisan na jeziku koji migrant razumije; i (2) da li je radnik na radnom mjestu dobio isti taj ugovor. Jedan obećavajući primjer u tom smislu je partnerstvo između Mekong Club-a, NVO-a sa sjedištem u Hong Kongu koji saraduje s firmama na unapređenju njihovih lanaca snabdijevanja, i Diginex-a, kompanije koja koristi blockchain u komercijalne svrhe i testira korisnost te tehnologije u rješavanju problema eksploatacijskih praksi u procesima angažiranja radne snage. Primjenom pristupa koji uključuje više aktera, Diginex i Mekong Club, zajedno s partnerskim firmama testiraju da li se blockchain tehnologija sa mogućnošću vođenja nepromjenjive evidencije može koristiti za suzbijanje prakse zamjene ugovora, između ostalog omogućavajući radnicima različitih nivoa tehnološke pismenosti da lično unose svoju dokumentaciju.¹²⁹

Još jedan pilot projekat sa više aktera koji testira primjenu blockchain tehnologije je saradnja kompanije

Okvir 1: Vještačka inteligencija

Tehnologija je korisna u utvrđivanju porijekla i sortiranju velikih količina informacija, pronalaženju obrazaca i izvođenju značenja. Jedna takva primjena ostvaruje se kroz Vještačku inteligenciju (VI). VI označava procese u kojima mašine, a posebno kompjuterski sistemi simuliraju procese ljudske inteligencije. Ti procesi uključuju učenje (pribavljanje informacija i pravila za njihovo korištenje), rezonovanje (primjenom pravila da bi se došlo do približnih ili definitivnih zaključaka) i samo-ispravke. Neki od primjera tehnoloških alata u oblasti borbe protiv TLJ zasnovani na Vještačkoj inteligenciji uključuju Projekat Intercept koji provodi NVO Seattle Against Slavery, Spotlight koji provodi NVO Thorn, i platformu childsafe.ai.

Coca Cola s neprofitnom organizacijom Blockchain Trust Accelerator.¹³⁰ Partnerstvo više aktera, uključujući Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a, koristi sigurnu poslovnu evidenciju koju pruža ova tehnologija za provjeru radničkih ugovora. Kroz nepobitne dokaze i osiguranje u ugovorima, Coca Cola nastoji vršiti reviziju i kontrolirati kako posrednici u zapošljavanju vrše interakciju s radnicima.

Na strani poslodavaca, mala tajlandska NVO pod nazivom FairAgora testira Verifik8, sistem za praćenje rada za manje firme koje se bave uzgojem ribe na Tajlandu.¹³¹ Nadograđujući se na program okolišnog monitoringa, ovaj sistem zahtijeva od poslodavaca da za svakog novog radnika unesu (1) ugovor, (2) fotografiju, (3) vizu/radnu dozvolu, ako je primjenjivo, i (4) pojedinosti ugovora. Tako se može provjeriti da li je ugovor u skladu sa lokalnim zakonom, a zahvaljujući pojedinostima ugovora, FairAgora može kontaktirati radnike telefonom ili putem SMS poruka. Revizori mogu u bilo kom trenutku posjetiti ribogojilišta i provjeriti da li se stvarnost poklapa sa onim što je uneseno u sistem. Sistem izračunava i potrebe za radnom snagom na osnovu proizvodnog ciklusa i upozorava poslodavce u periodima kada će vjerovatno primati još radnika. Možda je moguće povezati ovu vrstu inicijative sa angažiranjem radne snage, ili ugraditi komponente za evidentiranje vremena, čime bi se smanjile šanse za loše plaćanje ili neisplaćivanje plata.

I dalje ostaju izazovi u korištenju blockchain tehnologije, a najveći je u tome da je sistem onoliko pouzdan koliko

¹²⁸ Vidi Benjamin Harkins, Daniel Lindgren i Tarinee Suravoranon, *Risks and rewards: Outcomes of labour migration in South-East Asia* (Bangkok: ILO i IOM, 2017.), s. 32.

¹²⁹ Vidi Diginex and Mekong Club, „Combating Modern Slavery“ [web stranica] (Diginex and Mekong Club, 2019.). Dostupno na: www.eminproject.com/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹³⁰ Vidi Gertrude Chavez-Dreyfuss, „Coca-Cola, U.S. State Department to Use blockchain to combat forced labor.“ [web stranica] (Reuters, 16. mart 2018.). Dostupno na: www.reuters.com/article/us-blockchain-coca-cola-labor/coca-cola-us-state-dept-to-use-blockchain-to-combat-forced-labor-idUSKCN1GS2PY (posjećeno 8. maja 2020.).

¹³¹ Vidi Fairagora, „VERIFIK8, A Monitoring & Verification Solution for the Seafood Supply Chain“ [web stranica] (fairagora, 2017.). Dostupno na: www.fairagora.com/verifik8 (posjećeno 8. maja 2020.).

su pouzdani uneseni podaci. U primjeru Diginex-a, rizici kod unošenja ugovora od strane posrednika u zapošljavanju smanjuju se tako što radnik potvrđuje ugovor i unosi svoju fotografiju u sistem.

Ostali izazovi u oslanjanju na blockchain tehnologiju kako bi se procesi zapošljavanja potpuno automatizirali uključuju pristup migranta tehnologiji, njihovu sposobnost da je koriste i povjerenje u tehnologiju. Institut Issara je naveo brzo širenje obuhvata i korištenja smartphonea kao ključnu komponentu u nastojanjima da se suzbije radna eksploatacija u Mianmaru, ali je poznavanje korištenja smartphonea i dalje na niskom nivou među migrantskim populacijama.

Osim toga, zakoni nekih država zahtijevaju potpisivanje štampanog ugovora uz svjedoke i notarsku ovjeru i ne priznaju „e-ugovore“. Također, mogu se javiti teškoće u integriranju blockchain rješenja u druge online sisteme koje vlade koriste za vize ili popunjavanje prijave za posao (npr. e-Migrate u Indiji¹³² ili Musaned u Saudijskoj Arabiji¹³³). Dakle, iako blockchain tehnologija ima potencijal za potpunu automatizaciju i digitalizaciju složenih slojeva i „papirologije“ koja je obavezna u procesu migracije, i dalje se moraju prevazići problemi s dostupnošću i preprekama koje proizlaze iz nekih politika.

c. Identifikacija žrtava: Novi načini prijavljivanja za žrtve trgovine i druga lica

Tehnologija na nekoliko načina pomaže u identifikaciji žrtava trgovine ljudima. Neki do njih su:

(1) povećavanje broja načina za identifikiranje žrtve trgovine bilo samostalnim prijavljivanjem ili prijavljivanjem od strane trećih lica; (2) prevazilaženje jezičkih barijera; (3) korištenje vještačke inteligencije (vidi Okvir 1); i (4) korištenje tehnika digitalnih istraga.

Tehnička rješenja u tom prostoru ne moraju biti složena – WhatsApp, Facebook Messenger ili poseban SMS/tekstualni/telefonski kanal pružaju brojne načine komunikacije sa žrtvom koja traži pomoć. Aplikacije za razmjenu poruka mogu žrtvama omogućiti direktnu komunikaciju sa pružateljima usluga ili mrežama za ličnu podršku u realnom vremenu.¹³⁴ Na primjer, NVO Polaris

vodi Nacionalnu liniju za borbu protiv trgovine ljudima u SAD-u, koja omogućava građanima da anonimno prijave sumnjive slučajeve trgovine ljudima putem interneta, tekstualnih poruka ili besplatnih telefonskih poziva. Dojave pregleda Polaris, te šalje informacije odgovarajućim agencijama za izvršenje zakona.¹³⁵

Jezik je i dalje ključna komunikacijska barijera i mnoge žrtve ne mogu direktno komunicirati sa osobom koja im potencijalno može pomoći, kao što su policijski službenici, inspektori rada, zaposlenici NVO ili socijalni revizori. Nekoliko organizacija je razvilo aplikacije za rješavanje ovog problema. Jedan primjer je aplikacija Mekong Club's Apprise,¹³⁶ koja je razvijena u saradnji s Univerzitetskim institutom za računarstvo i društvo Ujedinjenih nacija za visokorizična okruženja kao što su ribarski brodovi. Subjekti koji pružaju usluge mogu skinuti aplikaciju na svoj telefon. Kada se s nekom osobom mora obaviti razgovor, može se odabrati upitnik koji odgovara situaciji. Telefon se potom daje navedenoj osobi koja bira svoj jezik odabirom simbola svoje državne zastave. Nakon uvoda, dok sluša putem slušalica, intervjuiranoj osobi se pušta serija pitanja na koja odgovara sa da ili ne. Na kraju razgovora, aplikacija svrstava odgovore u tabelu na jeziku intervjuirane osobe i vrši procjenu ranjivosti, kao i da li intervjuirana osoba želi da se hitno izmjesti iz date situacije. Uz pomaganje u prevazilaženju jezičkih barijera, aplikacija se bavi i ograničenjima u pogledu pismenosti, privatnosti, vremena i troškova.

Tehnologija za obradu slika, vještačka inteligencija, posebno softver za prepoznavanje lica, sve više se koriste u pokušaju lociranja žrtava trgovine. Microsoft Corporation je još 2009. godine sklopio partnerstvo s Koledžom Dartmouth College na izradi tehnološkog alata pod nazivom PhotoDNA, koji se sada intenzivno koristi za borbu protiv TLJ i online sadržaja o seksualnom iskorištavanju djece. PhotoDNA¹³⁷ stvara jedinstveni digitalni potpis (poznat kao „hash“) slike koja se potom uspoređuje sa potpisima (hash-evima) drugih fotografija kako bi se pronašle kopije iste slike iz materijala o seksualnom iskorištavanju djece. Ako se otkrije poklapanje, ono se prijavljuje organizacijama kao što je Nacionalni centar za nestalu i iskorištavanu djecu. Program je besplatno dostupan određenim organima za izvršenje zakona i neprofitnim subjektima. Još jedan

¹³² Vidi Ministarstvo vanjskih poslova Indije, „eMigrate“ [web stranica] (Odjel Ministarstva vanjskih poslova za zapošljavanje u inostranstvu, Vlada Indije). Dostupno na: www.emigrate.gov.in/ext/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹³³ Vidi Ministarstvo za ljudske resurse i društveni razvoj Kraljevine Saudijske Arabije, „Musaned domaći program rada“ [web stranica] (Ministarstvo za ljudske resurse i društveni razvoj Kraljevine Saudijske Arabije, 30. novembar 2016). Dostupno na: www.youtube.com/watch?v=w24qzpNCx18 (posjećeno 8. maja 2020.).

¹³⁴ Preživjeli koriste jednostavne Facebook stranice ili WhatsApp kanale za povezivanje sa svojim zajednicama i uzajamno pružanje podrške tokom oporavka. Stranice za podršku pružaju osjećaj zajedništva i solidarnosti, a pružatelji usluga koji su aktivni na društvenim medijima postavljaju resurse poput informacija o grupama podrške ili mentalnom zdravlju.

¹³⁵ Vidi Polaris, „U.S. National Human Trafficking Hotline“ [web stranica] (Polaris). Dostupno na: www.polarisproject.org/responding-to-human-trafficking/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹³⁶ Vidi United Nations University Institute in Macau i The Mekong Club, „Apprise“ [web stranica] (Univerzitetski institut Ujedinjenih nacija u Macau i The Mekong Club). Dostupno na: www.apprise.solutions/home (posjećeno 8. maja 2020.).

¹³⁷ Vidi Microsoft, „Help stop the spread of child exploitation“ [web stranica] (Microsoft). Dostupno na www.microsoft.com/en-us/photodna (posjećeno 8. maja 2020.).

sličan alat koji u SAD-u koristi druga organizacija za lociranje potencijalnih žrtava online i prepoznavanje lica je idTraffickers,¹³⁸ koji analizira prijave o nestalim osobama i online oglase primjenom biometrijske tehnologije i prikuplja obavještajne izvještaje koje mogu koristiti policijski organi.

Traffic Jam, tehnološki alat koji je razvila kompanija Marinus Analytics pomaže policijskim organima da pronađu žrtve trgovine ljudima i omogućava im da razbiju organizirane kriminalne mreže. Traffic Jam je paket analitičkih alata koji su razvijeni da bi doprinijeli uštedi dragocjenog vremena za istragu, kako bi se ranjive žrtve spasile brzim pretvaranjem velikih podataka u obavještajne podatke od praktične vrijednosti. Softver koristi vještačku inteligenciju i mašinsko učenje za češljanje javno dostupnih podataka širom interneta, kako bi pomogao u identificiranju obrazaca trgovine ljudima. Prikupljanjem podataka sa javno dostupnih web stranica — kao što su web stranice na kojima možete pronaći oglase za eskort — Traffic Jam gradi bazu podataka o slikama, telefonskim brojevima i lokacijama koji mogu pomoći u pronalaženju obrazaca i dokaza.

Na sličan način, neprofitna organizacija Thorn sa sjedištem u Kaliforniji razvila je Spotlight, aplikaciju koja pomaže u bržem identificiranju dječjih žrtava trgovine u svrhe seksualnog iskorištavanja. Spotlight preuzima ogromnu količinu podataka koji su dostupni online, posebno na stranicama za eskort, i pretvara ih u sredstvo za policijske organe. Njegova misija je unapređenje efektivnosti i efikasnosti domaćih istraga o trgovini ljudima u svrhe seksualnog iskorištavanja i povećanje broja identificirane djece koja su povezana sa resursima za pružanje pomoći. Uz pomoć Spotlight-a, policijski organi trenutno identificiraju više od 10 djece dnevno u prosjeku. Osim toga, oni koji koriste Spotlight svakodnevno uštede 60% vremena u svojim istragama.¹³⁹

NORC na Univerzitetu u Chicagu je neovisna organizacija za društvena istraživanja koja podatke pretvara u iskoristive obavještajne podatke. NORC je osmislio *Sex Trafficking Operations Portal* (STOP)¹⁴⁰ koji koristi automatizirano rudarenje podataka za kreiranje izvještaja za policijske agencije o mogućoj online aktivnosti trgovine ljudima.

Krajem 2015., Facebook te također priključio naporima na borbi protiv trgovine ljudima. Facebook je zajedno s Uredom glavnog tužioca u New Yorku napravio

algoritme koji analiziraju jezik, telefonske brojeve i slike koje se koriste na njegovoj platformi da bi identificirali žrtve online trgovine radi seksualnog iskorištavanja, s posebnim fokusom na djecu žrtve.¹⁴¹ Iako nisu objavljeni tačni detalji o ovom procesu, mnogi smatraju da on koristi Facebook-ove skupe sisteme za prepoznavanje lica za identificiranje nestalih osoba sa fotografija postavljenih na platformu društvenih medija.

Seattle Against Slavery, lokalna koalicija koja radi na mobiliziranju zajednica u borbi protiv trgovine u svrhe seksualne i radne eksploatacije u saradnji s Microsoftom je osmislila Project Intercept,¹⁴² softver za podršku žrtvama i odvracanje kupaca. Korištenjem *chatbot*-a i jezika čijem su stvaranju doprinijele osobe koje su preživjele trgovinu i prostituciju, ovaj softver pomaže lokalnim advokatima preživjelih da se povežu s potencijalnim žrtvama i pomognu im.

Još jedan primjer uključivanja javnosti u prikupljanje informacija iz mnoštva izvora (*crowdsourcing*) je aplikacija TraffickCam. Ovaj alat traži od korisnika da fotografiraju hotelske sobe u kojima odsjedaju, a policijske agencije učitavaju fotografije iz oglasa koji nude seksualne usluge. Te slike analizira kompjuterski algoritam u nacionalnoj bazi podataka i traže se sličnosti. Cilj je da javni pristup ogromnom broju hotelskih soba olakša nastojanja policije da identificira lokacije na kojima je možda došlo do trgovine u svrhe seksualnog iskorištavanja.

Mnogi tehnološki alati opisani u ovom odjeljku podržavaju svakodnevne policijske istrage slučajeva trgovine ljudima, čak i ako oni nisu razvili te alate, niti njima upravljaju. Na primjer, Microsoftov PhotoDNA su policijske agencije prihvatile u velikom broju kao pomoć u pronalaženju i uklanjanju poznatih slika seksualnog iskorištavanja djece online. Spotlight američke NVO Thorn koriste policajci u svih 50 američkih država i Kanadi, a ovaj alat baziran na webu je pomogao u identificiranju 14.874 dječje žrtve trgovine ljudima i 16.927 trgovaca u protekle četiri godine. Svrha TraffickCam-a je kreiranje baze podataka sa slikama hotelskih soba koje istražitelj može efikasno pretraživati kako bi pronašao druge slike koje su snimljene na istoj lokaciji kao i slika koja je dio istrage. Ovi primjeri naglašavaju veliku vrijednost partnerstava između vladinih institucija, privatnog sektora i NVO u uspješnoj upotrebi tehnologije za borbu protiv trgovine ljudima, kao i da relevantna partnerstva mogu nešto promijeniti u ovoj oblasti.

¹³⁸ Vidi idTraffickers, „Software for law enforcement that identifies enslaved persons and traffickers“ [web stranica] (Bashpole Software, Inc.). Dostupno na: www.idtraffickers.com/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹³⁹ Vidi Thorn, „Spotlight helps find kids faster“ [web stranica] (Thorn). Dostupno na: www.thorn.org/spotlight/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁴⁰ Vidi University of Chicago, „Sex Trafficking Operations Portal (STOP)“ [web stranica] (NORC na Univerzitetu Chicago). Dostupno na: www.norc.org/Research/Projects/Pages/sex-trafficking-operations-portal-stop.aspx (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁴¹ Vidi Jeff John Roberts, „How Facebook Will Fight Sex Trafficking“ [web stranica] (Fortune, 8. oktobar 2015.). Dostupno na: www.fortune.com/2015/10/08/facebook-sex-trafficking/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁴² Vidi Seattle Against Slavery, „Freedom Signal. Technology to Combat Online Sex Trafficking“ [web stranica] (Seattle Against Slavery). Dostupno na: www.seattleagainstsavery.org/technology/ (posjećeno 8. maja 2020.).

d. Prikupljanje javno dostupnih informacija za borbu protiv trgovine ljudima

Iako trgovci ljudima zloupotrebljavaju društvene medije i druge online forume za vrbovanje i iskorištavanje žrtava, otvoreni izvori (OSINT) i istrage bazirane na društvenim medijima također predstavljaju korisne alate u borbi protiv trgovine ljudima.

Open source intelligence su informacije koje se prikupljaju iz javno dostupnih izvora da bi se koristile u obavještajnom kontekstu. Veličina i obim otvorenih izvora nemjerljivo su se povećali s napretkom tehnologije, a javno dostupne informacije su preplavile internet. Ovi javno dostupni podaci mogu pružiti mnoštvo informacija koje mogu pomoći u identifikaciji i istrazi koja obuhvata i trgovce ljudima i njihove žrtve, a koriste se prilično uspješno širom svijeta.

Dobar primjer korištenja otvorenih izvora za ometanje trgovaca je baza podataka World Check. Thomson Reuters, u savezništvu s NVO Liberty Asia, uspješno je koristio informacije iz otvorenih izvora za identifikiranje i označavanje preko pet hiljada osuđenih trgovaca ljudima od 2015. Praćenjem svjetskih online medija, oni potvrđuju identitete prijestupnika osuđenih za trgovinu ljudima, koje potom unose u bazu podataka World Check, koju je sastavio Thomson Reuters. Iako World Check nije alat koji je posebno osmišljen za slučajeve trgovine ljudima - nego platforma za opću provjeru identiteta - ta baza podataka omogućava siguran i tačan prijenos informacija o osobama i organizacijama osuđenim za trgovinu ljudima međunarodnoj poslovnoj zajednici, omogućavajući im da donose informirane odluke o tome s kim će poslovati, dok istovremeno trgovcima otežavaju maskiranje, pranje i pomjerenje nezakonitih sredstava širom svijeta.¹⁴³ To je dobar primjer kako se prednosti tehnološkog alata za višestruku upotrebu mogu iskoristiti u borbi protiv trgovine ljudima.

Trgovci koji koriste lažne profile na društvenim medijima za postavljanje lažnih ili obmanjujućih oglasa za poslove predstavljaju uobičajeni način privlačenja žrtava. Zgodno je što većina aplikacija za komunikaciju na društvenim medijima, pričaonice (chatroom) i slični mediji mogu ponuditi istražiteljima trgovine ljudi isti nivo anonimnosti kao i počiniocima. To istražiteljima omogućava da sigurno i sa udaljenosti komuniciraju sa žrtvama i počiniocima pretvarajući se da su potencijalni kupac ili potencijalna žrtva, kako bi prikupili dokaze o trgovini. Velike količine korisnih podataka o počiniocima mogu se prikupiti sa računa na društvenim medijima, uključujući način života, saradnike i imovinu - pojednosti

koje mogu pomoći uspješnim istragama i procesuiranju.

Policijske organizacije širom svijeta često koriste tajne istrage u kojima istražitelji preuzimaju lažne online identitete da bi identificirali počiniocima ili žrtve i povezali se s njima. Provođenje takvih istraga korištenjem društvenih medija i drugih online platformi kao što su web stranice za male oglase nudi različite prednosti. Tajni istražitelji mogu prikupiti istu količinu informacija, sa manje resursa i bez izlaganja potencijalno opasnim situacijama koje podrazumijevaju sastajanje licem u lice sa počiniocima. Korištenje društvenih medija i drugih online platformi za online istrage postala je česta i popularna metoda za istražitelje trgovine ljudima u nekim državama članicama OSCE-a. Primjeri tehnoloških alata u tom smislu su Project Intercept koji provodi američki NVO Seattle Against Slavery i childsafe.ai¹⁴⁴ koje se mogu koristiti za preuzimanje lažnih identiteta online kako bi se uključili u direktni kontakt s trgovcima, žrtvama ili kupcima.

Većina mainstream organizacija društvenih medija i drugih online platformi će saradivati s organima za izvršenje zakona i dostaviti tražene podatke o potencijalnim prijestupnicima kada im se pokaže odgovarajući zakonski nalog. Međutim, općepoznato je da pribavljanje takvih informacija može biti naporan, skup i dugotrajan proces za policijske agencije izvan Sjedinjenih Američkih Država.

e. Procjena rizika: Identificiranje područja rizika koja zahtijevaju veći oprez, na primjer u lancima snabdijevanja u privatnom sektoru

Procjena rizika je još jedna oblast koja ima koristi od sposobnosti tehnologije da sortira velike količine informacija. Multinacionalna kompanija može imati hiljade dobavljača širom svijeta, s kodeksima ponašanja, uključujući radne standarde koje očekuju od svakog od svojih dobavljača. Takve kompanije koriste revizije na terenu da provjere da li dobavljač poštuje standarde. Te firme su sve svjesnije odgovornosti za izbjegavanje trgovine ljudima u svom poslovanju, djelimično zbog zakona o otkrivanju informacija koji su nedavno doneseni u Ujedinjenom Kraljevstvu, Francuskoj, Sjedinjenim Američkim Državama i Australiji.

Na nivou kompanije, Target Corporation radi u partnerstvu s organizacijom Goodweave International,¹⁴⁵ koja radi na zaustavljanju dječjeg rada s fokusom na industriji tepiha u Južnoj Aziji. Target Corporation testira bazu podataka koja prikuplja i grupira podatke od inspekcija i revizija subjekata u lancu snabdijevanja

¹⁴³ Vidi Thomson Reuters, „Thomson Reuters World-Check and Liberty Asia exceed 5,000 names in anti-human trafficking initiative“ [web stranica] (Thomson Reuters, 18. juni 2017.). Dostupno na: www.thomsonreuters.com/en/press-releases/2017/june/thomson-reuters-world-check-and-liberty-asia-clear-5000-names-in-anti-human-trafficng-initiative.html (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁴⁴ Vidi childsafe.ai, „The Artificial Intelligence Platform Protecting Kids Online“ [web stranica] (childsafe.ai, Inc). Dostupno na: www.childsafe.ai (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁴⁵ Vidi Target, „Crafting a Better Tomorrow: Target Joins Forces with GoodWeave“ [web stranica] (Target, 2. septembar 2015.). Dostupno na: www.corporate.target.com/article/2015/09/good-weave-partnership (posjećeno 8. maja 2020.).

ove kompanije u Indiji, a uključuje i anonimne ankete i povratne informacije od radnika.¹⁴⁶

Grupirani podaci se potom prikazuju na ploči koja omogućava upraviteljima Target-ovog lanca snabdijevanja da odlučuju o pitanjima ljudskih prava. Korisnici mogu analizirati demografske trendove i osmišljavati ciljne intervencije.

Mekong Club također razvrstava podatke o revizijama kako bi kompanijama pomogao da utvrde područja rizika. Njena Matrica za procjenu rizika (RAM) uključuje više od 15.000 linija revizijskih podataka iz 25 država, koji su objedinjeni u okviru koji omogućava poređenje različitih pitanja iz različitih revizijskih standarda i grupa pitanja. Podaci se svrstavaju prema ključnim indikatorima prisilnog rada prema kriterijima ILO-a i dodatnoj metrici (npr. vezanoj za radni angažman migranata), državi i regiji. Dalje se kategoriziraju prema proizvodu (obuća, odjeća, dodaci itd.) i procesu (proizvodni proces vezan za Tier 1, obrada i komponente vezane za Tier 2, ili sirovine vezane za Tier 3). Korisnici mogu pristupiti informacijama o: (1) vrste povreda zakona o radu zabilježene tokom revizija; i (2) informacije o ukupnom broju izvršenih revizija i broju pronađenih nepravilnosti. To se dopunjava podacima za nivo države i informacijama iz Apprise Audi-at. Analiza ove ogromne količine informacija kako bi se identificirali slučajevi trgovine ljudima ne bi bila moguća bez upotrebe tehnologije.

Vrijedi naglasiti da se revizije mogu lažirati ili biti podložne drugim uticajima. Takvi pogrešni podaci mogu kontaminirati analizu, oslikavajući nepotpunu ili netačnu sliku o tome da li dobavljač postupa etički i poštuje prava radnika. Tehnologija može pomoći kod ovakve bojazni (1) unapređenjem input radnika tokom procesa revizije i monitoringa (pogledati u narednom odjeljku), i (2) dopunjavajući podatke revizije korištenjem i obradom drugih izvora informacija. To mogu biti novinski izvještaji, sudska arhiva, javna evidencija ili bilo kakvi materijali koji kompromitiraju otisak dobavljača i njegovih poslovnih saradnika u otvorenim izvorima podataka.¹⁴⁷ „Low-tech“ verzija navedenog je suprotna pretraga po riječima, koju kompanije mogu koristiti za skeniranje interneta prema ključnim riječima povezanim sa prisilnim radom i trgovinom.

Te informacije mogu služiti i kao preventivna mjera. Američka softverska kompanija SAP Ariba u partnerstvu je sa organizacijom Made in a Free World koja koristi vještačku inteligenciju, analitički softver

i cloud tehnologiju za analizu lanaca snabdijevanja. Grupiranjem otvorenih izvora i drugih podataka, ovaj softver omogućava upravitelju lanca snabdijevanja da pristupi javno dostupnim podacima o dobavljačima, mjereći ih prema rizicima u oblasti radnih prava.

f. Praćenje i usklađenost: Proaktivno praćenje situacija u kojima osobe mogu biti pod rizikom od iskorištavanja

Prepoznavanje ograničenja postojećih mehanizama kao što su revizije u identifikiranju trgovine ljudima i prisilnog rada u lancima snabdijevanja kompanija dovelo je do potrage za novim metodama detekcije, i na radnom mjestu i tokom procesa angažiranja radnika. Kompanije i grupe koje rade za dobrobit radnika posebno su intenzivirale nastojanja da komuniciraju s radnicima u vidu povratnih informacija radnika i inicijativa da se čuje njihov glas. Na tržištu postoji niz proizvoda koji koriste mobilne i druge tehnologije za anketiranje radnika ili utvrđivanje učestalosti trgovine ljudima. Ti proizvodi mogu povećati obim ličnih, tradicionalnih metoda prikupljanja podataka, a njihova je prednost u povezivanju s ljudima putem tehnologija koje su im već dobro poznate. Pored toga, niski troškovi i sposobnost vršenja brzih procjena eksploatacije radnika omogućavaju da intervencije brzo dođu do ciljanih grupa i reagiraju na probleme kako se pojavljuju u realnom vremenu.

Jedan primjer je alat GeoPoll,¹⁴⁸ koji upravlja anketama putem SMS-a, interaktivnim glasovnim odgovorima (IVR) i mobilnom aplikacijom kako bi došao do poljoprivrednika, rudara, fabričkih radnika, ribarskih zajednica i ostalih koji su svjedočili kršenju radnih prava ili ga doživjeli. Ankete se mogu vršiti jednom ili periodično, u intervalima, kako bi se pratili uslovi i ocjenjivale intervencije. Kompanija ima mrežu od 225 miliona korisnika u više od 40 zemalja u Africi, Aziji i na Bliskom Istoku i može ciljati prema lokaciji (regija, grad, okrug, selo) i demografiji (rod, dob). Platforma GeoPoll-a šalje ankete putem SMS-a ili IVR-a koje su besplatne za ispitanika. Informacije se prikupljaju anonimno. Ankete obično imaju 15 do 25 pitanja, a neka se odnose na učestalost trgovine ljudima, dječjeg i prisilnog rada.

Labourlink¹⁴⁹ je još jedan alat za prikupljanje povratnih informacija od radnika da bi se identificirali slučajevi trgovine ljudima. To je mobilna platforma koja uspostavlja dvosmjerni komunikacijski kanal kako bi radnici mogli iznositi svoje stavove u realnom vremenu, a organizacije imale jasnu vidljivost u odnosu na dobrobit radnika u njihovim lancima snabdijevanja. Od

¹⁴⁶ Vidi USAID, „Supply Unchained Initiative“ [web stranica] (USAID). Dostupno na: www.partnerships.usaid.gov/partnership/supply-unchained-initiative (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁴⁷ Vidi: Samir Goswami, „Testimony to the Tom Lantos Human Rights Commission in the U.S. Congress“, Hearings on Artificial Intelligence: The Consequences for Human Rights, (juli 2018.). Dostupno na: www.humanrightscommission.house.gov/events/hearings/artificial-intelligence-consequences-hu-man-rights (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁴⁸ Vidi GeoPoll, „GeoPoll Solutions“ [web stranica] (GeoPoll). Dostupno na: www.geopoll.com/geopoll-solutions/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁴⁹ Vidi Elevate, „Worker Engagement“ [web stranica] (Elevate Limited). Dostupno na: www.elevatelimited.com/services/consulting/worker-engagement/ (posjećeno 8. maja 2020.).

2010. godine, Laborlink tehnologija se koristila u preko 20 zemalja i dosegla preko 3.000.000 radnika širom svijeta. Neke od tema ankete su prisilni rad i etičko postupanje, zdravlje i sigurnost, mehanizmi za ulaganje pritužbi, seksualno uznemiravanje i zdravlje žena.

Ulula, još jedan tehnološki alat, kombinira platformu za podnošenje pritužbi sa anketama o uslovima rada korištenjem automatskih anketa, besplatnih SMS-ova, glasovnih poziva i Facebook-ove aplikacije za razmjenu poruka kako bi uključio aktere i izmjerio okolišne, socijalne i upravljačke rizike (ESG). Može kategorizirati i prikazati informacije prema ključnim ESG indikatorima u realnom vremenu, omogućavajući trenutni odgovor.¹⁵⁰ Drugi primjeri programa za prikupljanje povratnih informacija od radnika su ICTI Ethical Toys Program Worker Voice Pilot¹⁵¹ i Adidas-ov Fair Play Hotline, interni mehanizam za dostavljanje pritužbi za sve radnike širom svijeta.

Analiza finansijskih transakcija i finansijskog sektora igra sve veću ulogu u identifikaciji žrtava trgovine i počinilaca. U većini država članica OSCE-a, banke i druge finansijske institucije zadužene su za praćenje sumnjivih transakcija i njihovo prijavljivanje jedinicama za finansijske istrage. Od banaka i finansijskih institucija se obično traži da prijave sumnjive transakcije vezane za pranje novca ili terorističke aktivnosti. Ipak, postoje dobri primjeri kada su vlasti, banke i finansijske institucije napravile korak naprijed i usko se fokusirale na identifikiranje mogućih slučajeva trgovine ljudima.

Aktivno učešće banaka i drugih finansijskih institucija u borbi protiv trgovine je nužno zato što one mogu identificirati finansijske tokove nezakonitih sredstava koja organizirane grupe prebacuju, te imaju mogućnost da prepoznaju slučajeve trgovine ljudima, a da žrtve ne moraju prijavljivati situaciju iskorištavanja u kojoj se nalaze. Povezanost između finansijskog sektora, tehnologije i trgovine ljudima može se objasniti činjenicom da analizu finansijskih transakcija radi identifikiranja slučajeva trgovine vrši specijalni softver koji su razvile banke na osnovu algoritama koji koriste indikatore trgovine ljudima. Napredniji softver sa velikim kapacitetom za obradu, koji je prilagođen indikatorima trgovine ljudima, u boljem je položaju da identificira takve slučajeve.

Projekat PROTECT¹⁵² u Kanadi je noviji primjer kako korištenje indikatora TLJ u analizi finansijskih transakcija može voditi ka identifikaciji žrtava i počinilaca trgovine ljudima. Ovaj projekat je javno-privatno partnerstvo

između Centra za analizu finansijskih transakcija i izvještaja Kanade (Fin-TRAC), finansijskih institucija i policijskih organa koji koriste tragove novca za otkrivanje i vođenje istraga protiv trgovaca ljudima. Segmenti banaka koji se bave borbom protiv pranja novca počinju označavati sumnjive račune na osnovu indikatora kao što su česte rezervacije soba u motelima, veliki troškovi u drogerijama i često polaganje novca na bankomatu usred noći. Oni FinTRAC-u prijavljuju sumnjivu aktivnost, koja se dalje prijavljuje policijskim organima.

Drugi sličan primjer je Savez banaka Sjedinjenih Američkih Država protiv trgovine ljudima (USBA), koji uključuje American Express, Bank of America, PayPal, Deutsche Bank i Ministarstvo unutrašnjih poslova SAD-a, Okružnog tužioca New Yorka i NVO Polaris. Ovaj Savez je osmislio alate koje koriste banke učesnice u svojim unutrašnjim sistemima za skeniranje indikatora i obrazaca u velikim grupama finansijskih podataka, koji bi mogli ukazati na aktivnost trgovine ljudima. Učesnici iz civilnog društva koji posjeduju ekspertizu u ovoj oblasti savjetuju osoblje finansijskih institucija o tome šta trebaju tražiti. Neki od primjera su: (1) vraćanje sredstava poslodavcu ili istoj trećoj strani nakon isplate plata (moguća otplata duga); (2) relativno visoki troškovi stavki koji se ne slažu s navedenom svrhom kao što je iznajmljivanje više stanova (smještaj radnika); (3) firme vrše redovne transakcije izvan uobičajenog radnog vremena (npr. naplate usluga u 2h ujutro u kozmetičkom salonu što može ukazivati na moguću prostituciju. Banke učesnice također prikupljaju podatke koji se mogu koristiti kao dokazi u predmetima protiv trgovaca ljudima. Kako je Okružni tužilac New Yorka Cyrus Vance Jr. izjavio Fondaciji Thomson Reuters, „Ovakvo prikupljanje konkretnih podataka, koji pokazuju kretanje dolara i ko su vlasnici kreditnih kartica, to su indirektni i direktni dokazi, čvrsti dokazi koji pomažu u izgradnji optužnice.“¹⁵³

Pored toga, Fondacija Thomson Reuters je radila i sa Savezom evropskih bankara, koji uključuje Barclays, HSBC, Standard Charter i UBS, na izradi skupa alata kojim se osoblje banaka educira da traži znakove trgovine ljudima, u koju su uključene osobe koje ostavljaju depozite na fizičkim lokacijama, kao i studije slučaja i alata koji analitičarima omogućavaju da identificiraju, otkrivaju i prijavljuju „sumnjive obrasce u finansijskim aktivnostima.“¹⁵⁴

Sličan posao sa bankama se radi u Aziji, gdje Fondacija Thomson Reuters i Mekong Club podržavaju Savez banaka regije Azija-Pacifik“ protiv trgovine,

¹⁵⁰ Vidi Ulula, „Stakeholder Engagement for Responsible Supply Chains“ [web stranica] (Ulula LLC). Dostupno na: www.ulula.com/product/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁵¹ Vidi ICTI Ethical Toy Program, „Worker Helpline“ [web stranica] (Međunarodno vijeće za industriju igračaka). Dostupno na: www.ethicaltoyprogram.org/en/our-pro-gram/worker-engagement/worker-helpline/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁵² Vidi Financial Transactions and Reports Analysis Centre of Canada (FINTRAC), „Project PROTECT. Public Service Renewal in Action“ [web stranica] (FINTRAC, 16. avgust 2019.). Dostupno na: www.fintrac-canafe.gc.ca/emplo/psr-eng (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁵³ Vidi Ellen Wulffhorst, „Banks get tools to spot human traffickers moving illicit profits“ [web stranica] (Reuters, 19. juli 2018.). Dostupno na: www.reuters.com/article/usa-trafficking-banking/rpt-banks-get-tools-to-spot-human-traffickers-moving-illicit-profits-idUSL8N1UF4LU (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁵⁴ Vidi Thomson Reuters Foundation, Thomson Reuters Foundation launches toolkit to tackle human trafficking with financial data (Fondacija Thomson Reuters, 2. maj 2017.). Dostupno na: www.trust.org/contentAsset/raw-data/4a50dde4-0a6c-49f9-9ba4-92a8b10d3243/document (posjećeno 8. maja 2020.).

koji je nedavno objavio Bijelu Knjigu¹⁵⁵ kojom se nadograđuje posao koji je urađen u EU i Sjedinjenim Američkim Državama.

U ovom odjeljku je još jednom istaknuto da se pristup sa više aktera često koristi u izradi i implementaciji tehnoloških alata u borbi protiv trgovine ljudima. Bilo da se tehnologija koristi za angažiranje radnika ili identifikaciju mogućih slučajeva trgovine ljudima, većina alata su rezultat partnerstava između različitih organizacija. Pored toga, neki od alata koji su spomenuti u ovom odjeljku mogu podržati policijske agencije u identifikaciji žrtava i počinitelaca i istragama slučajeva. Na primjer, projekat PROTECT u Kanadi, koji se fokusira na bankarski sektor, značajno je povećao broj mogućih slučajeva TLJ koji su prijavljeni policijskim agencijama na osnovu analize finansijskih transakcija.

g. Identificiranje i rad na osnovu tipologija - pretrage „velikih podataka“ i analiza obrazaca

Tehnologija igra važnu ulogu u prikupljanju, grupiranju i analizi podataka, što je dovelo do utvrđivanja trendova i obrazaca trgovine ljudima. Ovo je izuzetno važno u osmišljavanju strateških odgovora na krivično djelo trgovine ljudima i osiguravanju efikasnog izdvajanja ljudskih i finansijskih resursa.

Internet je neograničen, a hiljade online platformi mogu olakšati slučajeve trgovine ljudima. U odsustvu alata za grupiranje i analizu podataka, lično pretraživanje i analiza platformi od strane policijskih agencija, NVO ili kreatora politika nije održiva opcija, naročito kad se ima u vidu da se analiza platformi treba učestalo ažurirati i revidirati.

Dobar primjer korištenja tehnologije za analizu globalnih i regionalnih obrazaca je *Counter-Trafficking Data Collaborative* (CTDC), prvo globalno čvorište (hub) podataka o trgovini ljudima, koje objavljuje usklađene podatke od organizacija iz cijelog svijeta koje se bore protiv trgovine ljudima. Podaci o trgovini ljudima često su izuzetno osjetljivi i pokreću niz bojazni u pogledu privatnosti i građanskih sloboda gdje rizik od identificiranja nosilaca podataka može biti visok, a posljedice ozbiljne. CTDC koristi prednosti moderne tehnologije za prevazilaženje ovih prepreka i omogućava ranije nezabilježen javni pristup najvećim skupovima podataka o trgovini ljudima u svijetu. Objedinjavanje globalnih podataka na jednoj platformi osnažuje i daje moć lokalnim, nacionalnim i međunarodnim institucijama da rade na iskorjenjivanju krivičnih djela trgovine i eksploatacije.¹⁵⁶

Tellfinder (bivši Memex) je još jedan sofisticirani tehnološki alat koji ima različite funkcionalnosti, uključujući grupiranje podataka kako bi se identificirali ključni ljudi i organizacije uključene u trgovinu ljudima i otkrivanje trendova odstupanja uz pomoć vještačke inteligencije uz automatsko označavanje visokorizičnih ili visokovrijednih indikatora zasnovanih na jezičkom ili slikovnom sadržaju.¹⁵⁷

Dobro je poznato da je prikupljanje podataka već dugo prisutno u borbi protiv TLJ. Skrivena priroda krivičnog djela i njegove raznovrsne tipologije predstavljaju izazove za metode i metodologiju dosljednog prikupljanja podataka. Metode „ličnog“ prikupljanja podataka mogu biti skupe, dugotrajne i zahtijevati dodatne korake u obradi i analizi informacija. Na primjer, timu istraživača je potrebno vrijeme da uspostave potrebne veze u ovoj oblasti, izgrade povjerenje osoba obuhvaćenim istraživanjem i angažiraju se na prikupljanju podataka licem u lice. Dakle, tehnologija se sada sve više koristi za proširivanje ličnog prikupljanja podataka, posebno u nastojanjima da se odredi učestalost trgovine ljudima.

Na primjer, IST Research¹⁵⁸ je američka organizacija koja koristi višestruke tehnike za procjenu učestalosti trgovine ljudima. Nedavno je određena za istraživačkog partnera Globalnog fonda za zaustavljanje modernog ropstva, a inicijalna istraživanja se vrše u Južnoj i Jugoistočnoj Aziji. IST trenutno vodi istraživačke studije za procjenu broja radno eksploatiranih osoba, kombiniranjem niza kanala za prikupljanje podataka, uključujući prikupljanje na terenu, pozivne centre, komunikaciju putem društvenih medija, IVR i drugo. Ti različiti alati omogućavaju IST-u da dođe do ciljane populacije kroz kanale koje već koristi. Osim toga, IST može pratiti iste osobe i anketirati ih u različitim trenucima, kako bi napravio dublju longitudinalnu analizu.

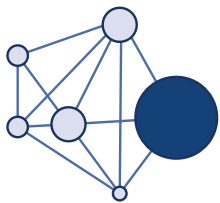
IST procjenjuje da tradicionalna studija učestalosti može biti veoma skupa i trajati do osamnaest mjeseci. Korištenje društvenih medija, anketa putem mobitela i drugih kanala omogućava vršenje studija učestalosti uz značajne uštede novca i vremena. Metodologije omogućene tehnologijom omogućavaju i brzo stepenovanje metoda za prikupljanje kvalitativnih i kvantitativnih podataka. Ove tehnike se mogu koristiti i za monitoring i evaluaciju kako bi se izmjerio uticaj intervencija na terenu, čime se stvara direktna linija sa krajnjim korisnicima da bi se obuhvatila njihova iskustva u realnom vremenu i prikupile informacije za dalje intervencije.

¹⁵⁵ Vidi Thomson Reuters Foundation, „Thomson Reuters Foundation and The Mekong Club launch resource for financial institutions in Asia Pacific to combat modern slavery“ [web stranica] (Fondacija Thomson Reuters, 2019.).

¹⁵⁶ Vidi Counter Trafficking Data Collaborative, „The Counter Trafficking Data Collaborative. Global Data Hub on Human Trafficking“ [web stranica] (IOM, Polaris i Liberty Shared, 2018.). Dostupno na: www.ctdatacollaborative.org/about-us (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁵⁷ Vidi Uncharted, „tellfinder. Expose Hidden Connections“ [web stranica] (Uncharted Software Inc, 2018.). Dostupno na: www.uncharted.software/product/tellfinder/ (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁵⁸ Vidi IST Research Corporation, „IST Research“ [web stranica] (IST Research Corporation, 2018.). Dostupno na: www.istresearch.com (posjećeno 8. maja 2020.).

Etička razmatranja i zaštita podataka

Akteri koji planiraju koristiti prednosti tehnologije da bi se bolje borili protiv trgovine ljudima trebaju uzeti u obzir neke važne aspekte vezane za privatnost podataka, etiku i informirani pristanak. Većina tehnoloških aplikacija za borbu protiv trgovine ljudima zahtjeva neki vid prikupljanja, pohranjivanja, razmjene i analize podataka – a svaki nosi svoje rizike i zahtijeva zaštitu. Na primjer, neka NVO može dobiti sredstva za razvoj aplikacije za podršku i pružanje usluge žrtvama i preživjelima, a da nije prošla potrebnu obuku na temu sigurnosti da bi mogla adekvatno štiti podatke koje prikuplja. Organizacija za izvršenje zakona bi mogla imati koristi od tehničkog rješenja koje je razvila NVO ili privatna kompanija za bolje vođenje istraga u slučajevima trgovine ljudima, ali nema potrebne protokole i pravila za objavljivanje podataka koji su prikupljeni korištenjem tehnološkog rješenja. Isto tako, softverska kompanija može željeti da razvije i stavi na raspolaganje svoju tehnologiju akterima koji rade na borbi protiv trgovine ljudima, ali njen tim možda kulturološki ne razumije populaciju kojoj želi pomoći.

U slučajevima trgovine ljudima je zbog nosilaca podataka - žrtava eksploatacije izuzetno važno upravljati rizicima u pogledu privatnosti podataka, etike i informiranog pristanka. Trauma žrtava bi se mogla povećati ako treće strane pristupe njihovim podacima i pričama, što bi izazvalo suprotan efekat od onog koji je planiran tokom izrade tehnologije za borbu protiv trgovine ljudima.

Ublažavanje rizika u pogledu privatnosti podataka i etičke upotrebe informacija u oblasti trgovine ljudima prvenstveno zahtjeva blisku saradnju i stalnu komunikaciju između tehnoloških kompanija, policijskih organa, preživjelih i NVO koje pružaju podršku i zaštitu žrtvama i osobama koje su preživjele trgovinu ljudima. Ovom saradnjom se osigurava da NVO s jedne strane pružaju potrebne smjernice o tome koje vrste informacija se mogu prikupljati od žrtava i kako prikupljati informacije bez stvaranja dodatne traume za žrtve, a da tehnološke kompanije s druge strane razviju potrebno tehničko okruženje u kojem bi prikupljene informacije bile sigurne, a pristup neovlaštenim trećim licima onemogućen.

Ne postoji sveobuhvatna lista mjera u odnosu na zaštitu podataka, etiku i informirani pristanak koje se trebaju poduzeti tokom razvijanja tehničkih rješenja za borbu protiv trgovine ljudima. Istovremeno, tehnološke kompanije i NVO koje su uključene u ovaj proces trebaju uzeti u obzir minimalno sljedeće aspekte:

1. Uspostavljanje protokola za davanje pristanka sa preživjelima i žrtvama trgovine koje dijele svoje podatke s istraživačima. Žrtve i preživjeli moraju znati da se njihovi podaci prikupljaju i to znanje treba biti eksplicitno. Potrebno ih je informirati o svrsi prikupljanja podataka, kao i o načinu pohranjivanja, razmjene i upotrebe podataka. Protokol treba obuhvatati informacije o tome kako žrtve i preživjeli mogu zatražiti da se njihovi podaci brišu. Protokoli pristanka se ne trebaju svoditi samo na „označavanje kvadratića“, nego je žrtve i preživjele potrebno jednostavnim jezikom obavijestiti o svemu što je relevantno za njihove podatke. Protokoli pristanka su potrebni i kao alat za odgovornost.
2. Principi koje primjenjuje inženjer osiguravaju da se kod dizajna i outputa tehnoloških rješenja uzimaju u obzir preferencije i potrebe budućih korisnika i krajnjih korisnika datog rješenja. Uobičajeno je da u B2B (*business-to-business* - prodaja pravnim licima) okruženju tehnološke kompanije pri osmišljavanju projekta prate smjernice koje im daju klijenti. Isti principi rada se trebaju pratiti u oblasti borbe protiv trgovine i preporučljivo je da tehnološke kompanije konsultiraju NVO ili organe za izvršenje zakona koji će koristiti njihova tehnička rješenja u borbi protiv trgovine ljudima. Tačno je da se tehničke kompanije kao društveno odgovorne kompanije ponekad uključuju u rad da bi doprinijeli borbi protiv trgovine, ali čak i u tom slučaju one trebaju konsultirati aktere koji će imati koristi od tog rada ili riskiraju da će razviti proizvod koji se možda neće koristiti.
3. Mjere zaštite kojima se osigurava sigurna pohrana svih podataka, a naročito informacija koje omogućavaju identifikiranje osobe, kao i da im mogu pristupiti isključivo ovlaštene osobe. Sistemi za upravljanje slučajevima žrtava, baze podataka koje koriste policijske agencije za upravljanje slučajevima krivičnog djela upravljanja ljudima i softver za grupiranje i analizu podataka sadrže podatke o žrtvama, uključujući njihovo ime, datum i mjesto rođenja, kućnu adresu, fotografije itd. U slučajevima trgovine kibernetičkim seksom ili trgovine maloljetnicima radi proizvodnje sadržaja sa seksualnim zlostavljanjem, neki sistemi možda i pohranjuju te informacije kao dokaze. Baze podataka često uključuju informacije o svjedocima u predmetu. Izuzetno je važno da postojeći i budući tehnološki alati imaju sve potrebne sigurnosne značajke da mogu zaštititi te informacije on neovlaštenog pristupa, zato što njihovo javno objavljivanje neće naškoditi samo istragama u predmetima, nego može i pojačati traumu i ugroziti sigurnost žrtve i njene porodice.

4. Sprječavanje upotrebe tehnoloških alata za pribavljanje podataka od žrtava i ranjivih osoba isključivo da bi npr. kompanije prikupile informacije o dobavljačima, umjesto da obrađuju žalbe i pritužbe osoba koje su ranjive i podložne trgovini ljudima. Kao što je opisano u prethodnim dijelovima ove publikacije, značajan dio tehnoloških alata koji su razvijeni u domenu borbe protiv trgovine fokusira se na identificiranje rizika od trgovine ljudima u svrhe radne eksploatacije u lancima snabdijevanja, kao i na angažiranje i osnaživanje radnika. Ovi alati kompanijama omogućavaju da prikupljaju informacije od dobavljača i radnika o mogućim situacijama trgovine ljudima i eksploataciji u njihovom poslovanju. Kompanije su stimulirane da koriste informacije o trgovini ljudima pribavljene uz pomoć tehnologije, prvenstveno kako bi upravljale reputacijskim rizicima ili izbjegle poslovanje s određenim dobavljačem. Ipak, ključno je da se kompanije ponašaju etički i koriste informacije ne samo u svrhe prikupljanja, nego i da pomognu žrtvama da pobjegnu od eksploatacije i spriječe takve prakse u budućnosti.

Isto tako, ključno je da se alati koji su osmišljeni za borbu protiv trgovine ljudima ne zloupotrebljavaju za vršenje drugih krivičnih djela ili kršenje ljudskih prava. Ravnoteža između uključivanja tehnologije u redovne aktivnosti borbe protiv trgovine ljudima i potrebe da se ublaže rizici povezani s njenim korištenjem zavisi od ugradnje etike u njeno osmišljavanje i primjenu – i neprestano davanje prioriteta takvim razmatranjima. Na primjer, aplikacija može pretraživati objave radnika na društvenim medijima kako bi stekla uvid u rad posrednika u zapošljavanju ili fabrike, u cilju identificiranja poslodavaca koji krše ljudska prava. Međutim, nezakoniti posrednici u zapošljavanju ili korumpirani vladini agenti mogu koristiti istu tehnologiju i analizu i uvid koji ona omogućava kako bi identificirali i usmjerili se na radnike koji se žale. Prediktivna analitika se može koristiti za otkrivanje žarišta trgovine ljudima, ali i za hapšenje organizatora sindikata. Stoga se poštivanje ljudskih prava treba imati u vidu tokom razvoja i distribuiranja tehnoloških alata.

Neke organizacije su provele istraživanja o razmatranjima u vezi s privatnošću podataka, etikom i informiranim pristankom. U izvještaju o etici i podacima,¹⁵⁹ Institut Issara navodi: „Kako raste broj organizacija koje se bave pitanjima borbe protiv trgovine ljudima i odgovornog porijekla i koriste digitalne informacije i podatke od populacija koje opslužuju, javila se hitna potreba za etičkim standardima i pristupima. Digitalne tehnologije kao što su mobilni, društveni mediji i analitički softver za podatke pružaju brojne mogućnosti za bavljenje pitanjima trgovine i odgovornog porijekla. Ovi alati donose i nova zla, rizike i prijetnje za ugrožene osobe.“

Okvir 2: Etičke smjernice za upotrebu tehnologije

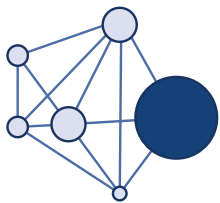
Institut Issara Institute je izradio sedam smjernica za primjenu tehnologije u borbi protiv trgovine:

1. Ne nanosite štetu: Budite saosjećajni, ali neutralni
2. Neka vam lična i opća sigurnost budu prioritet: Identificirajte i svedite rizike na najmanju mjeru
3. Pribavite informirani pristanak, bez prisile
4. Osigurajte maksimalnu moguću anonimnost i povjerljivost
5. Adekvatno odaberite i pripremite prevodioce i terenske timove
6. Pripremite odgovarajuće upute i budite spremni za hitnu intervenciju
7. Ne oklijevajte da pomognete drugima: Dobro iskoristite vaše informacije

Još jedna inicijativa koja snažno zagovara etičko korištenje podataka i informacija je Worker Engagement Supported by Technology (Angažman radnika uz podršku tehnologije) (WEST Principi). Cilj ove inicijative je „maksimalno povećanje uticaja aktivnosti koje pokreće tehnologija na identificiranju i ublažavanju rizika od zloupotrebe i eksploatacije radnika u globalnim lancima snabdijevanja.“¹⁶⁰ WEST Principi preporučuju da organizacije koje planiraju koristiti tehnologiju u borbi protiv trgovine ljudima procijene cyber i rizike u pogledu digitalne sigurnosti kroz lanac upravljanja podacima, izrade odgovarajuće planove ublažavanja rizika koji uključuju inpute od radnika ili njihovih predstavnika i uvedu čvrste protokole za upravljanje podacima kako bi spriječile njihovu zloupotrebu. Osim toga, WEST Principi se zalažu za upotrebu podataka za identificiranje mogućnosti za unapređenje uslova rada u različitim djelatnostima, korištenjem kvantitativnih podataka za podršku promjenama ponašanja, i mjerenje tekućeg angažmana kako bi se pokrenula sistemski promjena. Iako je uzbudljiva ideja o unapređenju odgovora na trgovinu ljudima kroz razvoj i korištenje najnovijih tehnoloških alata, svi koji su uključeni u taj proces moraju se pobrinuti da se ljudska prava, privatnost podataka, etika i informirani pristanak razmatraju na najsveobuhvatniji način, jer se u suprotnom mogu povećati rizici od postizanja negativnog, a ne pozitivnog uticaja upotrebom tehnologije.

¹⁵⁹ Vidi Rende Taylor, Lisa Maria i Mark Latonero, *Updated Guide to Ethics and Human Rights in Anti-Trafficking: Ethical Standards for Working with Migrant Workers and Trafficked Persons in the Digital Age* (Bangkok: Institut Issara, 2018.), s. 46.

¹⁶⁰ Vidi WEST Principles, „WEST PRINCIPLES. Worker Engagement Supported by Technology“ [web stranica] (WEST Principles, 2017.). Dostupno na: www.westprinciples.org (posjećeno 8. maja 2020.).

Zaključci

Istraživanje i analiza iz prethodnih poglavlja doveli su do nekoliko zaključaka. Zaključci o kojima se govori u ovom poglavlju ne predstavljaju iscrpnu listu, nego pokušaj da se istaknu najvažnije poente koje bi mogle pomoći akterima u borbi protiv trgovine da utvrde prioritete u svom radu u ovoj oblasti. Istovremeno, važno je imati na umu da će se zaključci navedeni u nastavku morati ažurirati u budućnosti, zbog neprestanih novih dešavanja u sektoru tehnologija i oblasti borbe protiv trgovine ljudima.

a. Tehnologija za „dobro“ i „loše“

Kao što je istaknuto u prethodnim poglavljima, različite tehnološke aplikacije bi mogle koristiti u borbi protiv trgovine ljudima. Danas se primjenjuju mnoge inovacije kroz partnerstva više aktera: tehnoloških stručnjaka, organizacija civilnog društva, multinacionalnih kompanija i vladinih tijela. Osim toga, kako tehnologija nastavlja evoluirati, buduće aplikacije također obećavaju borbu protiv TLJ. S druge strane, trgovci i ostali koji ostvaruju profit od eksploatacije koriste tehnologiju za dodatno unapređenje svojih nezakonitih aktivnosti, npr., kako bi vrbovali žrtve ili ih dodatno kontrolirali, promovirali obmane u zapošljavanju, te prali i prikrivali ostvarenu dobit. Zajednička tema u svim dijelovima dokumenta je mogućnost zloupotrebe tehnologije za olakšavanje rada trgovcima ljudima, ali i za pomaganje u njihovom otkrivanju, hapšenju i procesuiranju.

b. Važnost međuresorne saradnje

U tehnologiji često dolazi do inovacija kada se u istraživanje i razvoj ulože adekvatna sredstva, koja se potom nadoknade kada se razvijeno rješenje komercijalizira. Međutim, borba protiv TLJ nije komercijalna djelatnost sama po sebi, te su stoga resursi često ograničeni za potpuni životni ciklus tehnologije koji uključuje razvoj, testiranje i upotrebu. Mnoge tehnološke inovacije o kojima se govori u ovoj publikaciji su aplikacije koje postoje za druge sektore i primjenjuju se u borbi protiv TLJ, uz podršku privatnih i korporativnih fondacija ili vlada. Skalabilnost stoga predstavlja izazov kad ne postoji jasna komercijalna mapa puta. Ova razmatranja naglašavaju koristi od saradnje. Obećavajući primjer međuresorne saradnje je organizacija Tech Against Trafficking, koja je osnovana početkom 2018. kako bi „radila s civilnim društvom, organima za izvršenje zakona, akademskom zajednicom i preživjelim na identificiranju i stvaranju tehnoloških

rješenja kojima se remeti i suzbija trgovina ljudima i pruža podrška preživjelim kroz inovacije, saradnju, smjernice i dijeljenje resursa.”¹⁶¹

Grupa se prvobitno fokusirala na mapiranje tehnoloških intervencija i razvoja tehnoloških rješenja za borbu protiv trgovine ljudima i razmjenu znanja između tehnoloških eksperata i njihovih kolega koje se bore protiv trgovine ljudima. Savezi kao što je TAT nude potencijal za „otključavanje“ ekspertize i resursa koji postoje u privatnom sektoru i njihovu primjenu za „društveno dobro.“ Na praktičnom nivou, ova publikacija je istaknula zajednički faktor kod obećavajućih intervencija, odnosno učešće više različitih aktera u njihovom osmišljavanju, razvoju i primjeni. Na primjer, u slučaju identifikacije žrtava, svaki akter ima svoju ulogu: NVO pružaju policijskim agencijama vrijedne informacije o trgovini ljudima, koje pribavljaju kroz česte kontakte sa žrtvama i svoja istraživanja; tehnološke kompanije nude ekspertizu i tehnološke resurse; a vladine agencije pružaju podatke, resurse, podršku u domenu politike i načine za primjenu. U različitim poglavljima ove publikacije navode se konkretni primjeri tehnoloških alata koji su uspješno razvijeni kroz međuresornu saradnju. Oslanjanje na više različitih izvora ekspertize može dovesti do korisnih provjera da bi se osiguralo da alati, tehnologija i protokoli ne nanose nenamjernu štetu žrtvama. Iako takve saradnje mogu zahtijevati obimne resurse, odnosi koje stvaraju su naročito važni za žrtve i preživjele. Žrtve mogu osjećati strah od saradnje sa policijskim organima na izradi tehnoloških alata za borbu protiv TLJ, ali kada znaju da je uključena i NVO koja ih podržava, to može pomoći u izgradnji njihovog povjerenja.

Na sličan način, uz razvoj i provedbu terenskih istraživanja, ne postoji zamjena za partnerstva sa onima na terenu koji mogu pomoći u osmišljavanju programa i korištenju podataka u njihovoj provedbi. Bez takvog angažmana, mogu se javiti problemi poput upotrebe neodgovarajuće tehnologije ili rada na manje važnim pitanjima.

c. Uloga vlade

Vlade trebaju odigrati višestruke uloge u promoviranju tehnoloških rješenja za trgovinu, od poticanja firmi na uključivanje i funkcionalne saradnje do finansiranja ili sufinansiranja inicijativa.

¹⁶¹ Vidi: Tech Against Trafficking, „Companies Collaborating with Global Experts to Help Eradicate Human Trafficking Using Technology“ [web stranica] (Tech Against Trafficking). Dostupno na: www.techagainstrafficking.org/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Na primjer, zakonodavstvo u Kaliforniji i Ujedinjenom Kraljevstvu kojim se od velikih kompanija zahtjeva da prijave svoje aktivnosti na identificiranje i rješavanje problema radne eksploatacije u svojim lancima snabdijevanja predstavljalo je ključni poticaj za ulaganja firmi u takva rješenja. Vlade mogu unaprijediti takve korake tako što će (1) povećati zahtjeve od kompanija da posvete dužnu pažnju svojim lancima snabdijevanja, i (2) postaviti primjer kroz vlastite prakse nabavke.

Vladine agencije sklapaju rutinska partnerstva i ugovore s privatnim tehnološkim kompanijama o primjeni aplikacija u sektoru izvršenja zakona, odbrane i sigurnosti. Iako su ova partnerstva povremeno pokretala pitanja o građanskim pravima, zaštiti podataka i privatnosti, u ovoj publikaciji su istaknuti instruktivni primjeri saradnje policijskih organa i tehnološke industrije za borbu protiv TLJ, gdje saradnja u nekim slučajevima uključuje i NVO.

Istovremeno, analiza tehnoloških alata iz drugog poglavlja ove publikacije pokazala je da vlade nisu pretjerano proaktivne u razvoju inovativnih tehnoloških alata za borbu protiv trgovine ljudima. Samo 9% od ukupno 305 alata koji su analizirani u ovoj publikaciji razvile su vladine institucije. Stoga se javila potreba za dodatnim istraživanjima kako bi se identificirali faktori koji sprječavaju vlade da preuzmu aktivniju ulogu u tom prostoru.

U publikaciji je naglašeno i da vlade mogu uz minimalna ulaganja ostvariti korist od podrške privatnom sektoru i NVO u inovativnoj upotrebi tehnologije u borbi protiv trgovine ljudima. NVO i tehnološke firme sarađuju s policijskim organima, kako bi navedeni organi koristili njihovu najnoviju tehnologiju u istragama slučajeva trgovine ljudima. Ovakva partnerstva koriste svim uključenim stranama i mogu značajno povećati razmjere odgovora na trgovinu ljudima.

d. Iskorak iz faze pilot projekata

Tržište tehnologija za borbu protiv TLJ donekle je ograničeno. Vladina ulaganja u alate koji policijskim agencijama daju sredstvo za vođenje istraga o radnoj ili seksualnoj eksploataciji također su ograničena, posebno u poređenju s obimom eksploatacije koju omogućava internet.

Jedna implikacija navedenog je potreba da privatni sektor i vlade identificiraju i odrede prioritete među tehnološkim aplikacijama koje su dokazale svoju djelotvornost. Došlo je do naglog porasta broja aplikacija koje se koriste u različitoj mjeri i rade veoma slične stvari.

Naglasak se sada mora prebaciti iz kruga osmišljavanja i testiranja novih inicijativa kroz pilot projekte na širenje obuhvata postojećih inicijativa koje pokazuju rezultate.

e. Znanje ili prisustvo na terenu nemaju zamjenu

Iako je tehnologija koja se koristi za borbu protiv TLJ često u glavnom fokusu, to često nije najteži izazov u borbi protiv trgovine ljudima. Rješenja zasnovana na tehnologiji moraju biti ukorijenjena u razumijevanju realnosti na terenu, od tehnologije koju koristi većina ciljanih korisnika u svakodnevnom životu i vrsta pitanja koja su im možda važna, do vjerovatnoće da će oni navesti tačne podatke bez kojih odgovori mogu načiniti više štete nego koristi. Istinsko stručno poznavanje konteksta je ključno za djelotvorne odgovore: znati koja pitanja postaviti, kako i kada ih postaviti i putem kojih mehanizama.

Posebno je važno razumjeti na koje sve preporuke žrtve trgovine nailaze kada žele istupiti ili dati tačne odgovore. Pored pristupa tehnologiji, postoji mnoštvo drugih prepreka, a većina je dobro dokumentovana. Neke od njih su: (1) strah od odmazde prema žrtvi ili njenoj porodici; (2) nepovjerenje u one koji žele pomoći; (3) stvarni ili pretpostavljeni dugovi; (4) stigmatizacija; (5) nedostatak potencijala za traženje pravnog lijeka ili pretpostavljeni nedostatak alternativa; i (6) usluge podrške žrtvama koje se kreću od potpuno nedjelotvornih do suprotnih željama žrtve, poput smještaja u skloništimama za borbu protiv TLJ ili obaveznog povratka u zemlju porijekla.

Iz tog razloga, komunikacija između agencija koje se bave informacionim tehnologijama i onih koji rade na terenu je ključna, jer su ovi drugi često uslužne organizacije u lokalnoj zajednici ili neformalne grupe migranata. Npr., Institut Issara naglašava vrijednost kombiniranja *low-tech* rješenja na terenu (poput ambasadora zajednice za migracije) sa *high-tech* pristupima koji uključuju pružanje informacija na zahtjev i platforme namijenjene radnicima.

f. Razumijevanje efekta izmještanja

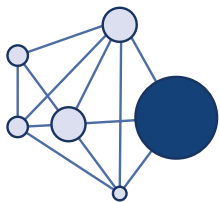
Poput svih drugih oblika organiziranog kriminala, i trgovina ljudima je podložna izmještanju ili efektu nestajanja na jednom mjestu i pojavljivanja na drugom. Oni koji se bave iskorištavanjem reaguju na pokušaje suzbijanja njihovog djelovanja tako što promijene lokaciju i/ili način rada. Drugim riječima, čim policija pronađe načine da se bori protiv trgovine ljudima, trgovci potraže novi način da joj izmaknu. Na primjer, ubrzo nakon što je Craigslist zatvorio dio sa „privatnim oglasima“, novi oglasi su počeli „iskakati“ u drugim dijelovima kao što je onaj posvećen putovanjima, nudeći seksualne usluge turistima koji posjećuju određena mjesta.

Također, kad je Ministarstvo pravde SAD-a 2018. godine zaplijenilo web stranicu Backpage.com zbog omogućavanja prostitucije i trgovine u svrhe seksualnog iskorištavanja,¹⁶² moglo je doći do kratkog skoka u broju transakcija za oglašavanje na web stranicama koje su posvećene hobijima i upoznavanju tzv. sponzora („sugar daddy“),¹⁶³ što pokazuje da se trgovci prilagođavaju novim okolnostima. Sličan trend u budućnosti mogao bi dovesti do očigledne reakcije na žrtve koje prijavljuju nasilje putem smartphonea: trgovci će se pobrinuti da žrtve nemaju pristup telefonima.

U situacijama koje se razvijaju, izuzetno je važno da oni koji su uključeni predvide i vjerovatne protuodgovore i ugrade ova razmatranja u svoje projekte. Time se još jednom naglašava važnost partnerstava između subjekata koji pružaju usluge, policijskih agencija, preživjelih i tehnoloških kompanija. Borba protiv trgovine ljudima upotrebom tehnoloških alata nije jednokratna aktivnost, nego stalan proces ažuriranja, prilagođavanja i inovativnosti. Iz tog razloga, eksperti moraju biti uključeni u svaki korak kako bi efektivno reagovali na promjene u tehnologiji, metodama trgovine, zakonodavstvu i protokolima agencija za provedbu zakona.

¹⁶² Vidi U.S. DOJ, „Justice Department Leads Effort to Seize Backpage.Com, the Internet’s Leading Forum for Prostitution Ads, and Obtains 93-Count Federal Indictment“ [web stranica] (U.S. DOJ, 9. april 2018.). Dostupno na: www.justice.gov/opa/pr/justice-department-leads-effort-seize-backpagecom-inter-net-s-leading-forum-prostitution-ads (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁶³ Vidi: Rob Spectre, *Beyond Backpage, Buying And Selling Sex In The United States One Year Later* (New York: childsafe.ai, 2019.), s. 43.

Preporuke

Da bi se maksimalno povećala vrijednost tehnoloških rješenja i istovremeno u potpunosti uzela u obzir etička razmatranja, u ovom odjeljku su date preporuke koje su podijeljene u dvije grupe — skup općih preporuka za se aktere koji su uključeni u upotrebu tehnologije u borbi protiv trgovine, i konkretniji skup preporuka za vlade, u kojima je uzeta u obzir uloga OSCE-a kao međuvladine organizacije. Preporuke nisu navedene prioritarnim redoslijedom.

Važno je napomenuti da postoje ograničenja u onome što tehnologija može uraditi. Praktičari trebaju obuzdati svoja očekivanja od tehnologije u „rješavanju“ problema. Upotreba tehnologije za određene primjene pokreće i seriju etičkih pitanja vezanih za bojazni oko privatnosti i sigurnosti, kao i korištenja podataka prikupljenih od ranjivih populacija. Osim toga, glas žrtava i drugih ranjivih osoba se realno ne može čuti ako su u formuliranju pitanja ignorirani problemi koji su im izuzetno važni. Stoga je imperativ da developeri odvoje malo vremena kako bi shvatili potencijalne implikacije svojih inovacija.

Opće preporuke

1. Oni koji finansiraju, razvijaju i implementiraju tehnološka rješenja trebaju jasno naznačiti koja je svrha tih rješenja i zašto su ona poželjnija od alternativa.

Inicijative zasnovane na tehnologiji ne trebaju biti rješenja koja traže probleme. Kao što je naglašeno u ovoj publikaciji, postoje brojne moguće upotrebe tehnologije u aktivnostima borbe protiv TLJ, uključujući: (1) povećanje pristupa informacijama za žrtve trgovine, ranjive grupe, građane i potrošače, i pojedince i kompanije; (2) korištenje moći masovne obrade i vještačke inteligencije kao pomoć u identificiranju i vođenju istraga u slučajevima TLJ i hapšenju počinitelaca, i širem isticanju obrazaca i tipologija TLJ, kao i područja rizika; (3) korištenje nepromjenjivosti blockchain zapisa za stvaranje traga za monitoring i reviziju; (4) omogućavanje kontakata među različitim grupama da bi se pomoglo u identifikaciji žrtava i pomoglo žrtvama da izađu iz kruga trgovine; i (5) pružanje alata i podrške koja je osobama potrebna da izbjegnu puteve koji vode do eksploatacije. Važno je jasno utvrditi konkretan problem koji se planira riješiti svakom inicijativom koja se zasniva na tehnologiji.

2. Oni koji finansiraju, razvijaju i implementiraju tehnološka rješenja trebaju se pobrinuti da ta rješenja odgovaraju planiranoj svrsi, uzimajući u obzir pitanja pristupa, obuhvata i tehnološke pismenosti.

Posjedovanje ažurne tehnologije i protokola vrlo malo znači ljudima u stanju potrebe, ako nemaju pristup ili ne mogu koristiti tu tehnologiju. Na primjer, žrtve u udaljenim područjima možda nemaju pristup internetu, ne posjeduju mobitele ili imaju ograničeno razumijevanje kako se oni koriste, nemaju povjerenja ili, naprotiv, imaju previše povjerenja u određene izvore informacija, ili možda jednostavno ne mogu platiti pretplatu za mobitel.

Efektivna tehnologija mora biti prilagođena korisnicima. Developeri i tehnološke kompanije možda razumiju svoje resurse na dubokom i složenom nivou, ali nerealno je od žrtava, subjekata koji pružaju usluge, organa za izvršenje zakona ili građana očekivati da postanu eksperti za tehnologiju svaki put kad žele koristiti neki alat. Alati koji su razvijeni za žrtve ili potencijalne žrtve moraju koristiti jednostavne pojmove i jezik, kako bi njihova upotreba bila što intuitivnija. Također, moraju imati jednostavan dizajn i nekoliko opcija u izborniku da ne bi zbunjivale korisnike složenim značajkama i komandama. Iz tog razloga, nova tehnologija mora pronaći balans između najnovijih napredaka i formata koji je prilagođen korisniku. Pri izradi novih alata, tehnološke kompanije trebaju razmotriti koliko resursa se mora upotrijebiti za obuke kako bi se omogućila uspješna implementacija.

3. Oni koji finansiraju, razvijaju i implementiraju tehnološka rješenja trebaju se pozabaviti pitanjima privatnosti, sigurnosti, povjerenja i rizika od odmazde.

Ciljana publika mora biti sigurna da se informacije koje daju neće samo koristiti, nego da će se iskoristiti sigurno i mudro za popravljavanje njihove situacije, i da negativne ili neplanirane posljedice nisu moguće, poput neovlaštenog pristupa informacijama od strane trećih lica ili neovlaštenog dijeljenja osjetljivih ili povjerljivih podataka.

Rizik od odmazde protiv žrtava trgovine ili drugih osoba koje pokreću pitanja u njihovo ime je stvaran. Relevantni akteri se moraju pobrinuti da procijene i ublaže rizik, između ostalog korištenjem tehnoloških alata na osnovu anonimiziranih odgovora, analize i upravljanja podacima od strane trećih lica, sporazumima o uzdržavanju od odmazde s poslodavcima, posrednicima u zapošljavanju itd.

4. Oni koji finansiraju, razvijaju i implementiraju tehnološka rješenja trebaju prikupljati isključivo iskoristive podatke.

Za održavanje povjerenja i osiguravanje efektivne upotrebe ograničenih resursa, ključno je znati kako će se podaci koristiti za pomaganje ciljanoj grupi. Prikupljanje podataka koji se ne mogu koristiti i po kojima se ne može djelovati nema veliku vrijednost. To ne samo da je nepristojno, nego može dovesti do isključivanja i čak može biti opasno. Na primjer, dešavalo se da su se resursi trošili na razvoj i oglašavanje telefonskih linija koje potom nisu mogle pomoći onima koji pozovu.

5. Oni koji finansiraju, razvijaju i implementiraju tehnološka rješenja trebaju uskladiti svoj rad sa drugim inicijativama koje su u toku.

Uz ograničene resurse, potrebno je uložiti napore na uspostavljanju saradnje u razmjeni postojeće tehnologije i podataka. Na primjer, mogu se koristiti ankete za radnike kao dopuna revizijskim podacima ili za otkrivanje osjetljivih podataka ili informacija do kojih je teško doći, a koje je revizija previdjela. Isto tako, inicijative za identificiranje djece žrtava trgovine ljudima u svrhe seksualnog zlostavljanja online primjenom tehnologije za prepoznavanje lica trebaju koristiti informacije i baze podataka iz postojećih tehnoloških inicijativa u ovoj oblasti, kako bi se izbjeglo dupliranje.

6. Oni koji finansiraju, razvijaju i implementiraju tehnološka rješenja trebaju razmotriti da li je odgovarajuća aplikacija već dostupna prije nego što počni razvijati novu.

Nadovezujući se na prethodnu tačku 5, autori ove publikacije su identificirali preko 300 inicijativa baziranih na tehnologiji, a to su samo one koje su trenutno javne. Resurse ne treba trošiti na dupliranje posla tamo gdje rješenja već postoje. Umjesto toga, firme trebaju nastojati dijeliti relevantne podatke i tehnologije, a inovativnim radom rješavati probleme za koje nedostaju efikasni alati. Raspoložive resurse je najbolje usmjeriti na efektivnu primjenu već postojećih inicijativa i alata.

7. Oni koji finansiraju, razvijaju i implementiraju tehnološka rješenja trebaju pratiti promjene i u tehnologiji i u oblasti trgovine ljudima.

Rješenja bazirana na tehnologiji moraju pratiti najnovije trendove, a posebno: (1) promjene u primjenjivim pravnim okvirima; (2) novonastale oblike eksploatacije; i (3) potencijalne protuodgovore počinitelaca na mjere koje utiču na njihovo poslovanje i prihode.

8. Oni koji finansiraju, razvijaju i implementiraju tehnološka rješenja trebaju osigurati aktivan angažman i učešće ciljane grupe u procesu razvoja.

Nastojanja različitih aktera, ma koliko dobronamjerna, mogu nenamjerno otežati život žrtava trgovine i ranjivih osoba, umjesto da ga olakšaju. Na primjer, mnogi radnici migranti intenzivno se oslanjaju na prekovremeni rad da bi uštedili novac i što prije se mogli vratiti kući. Razvijanje tehnoloških alata koji pomažu u uvođenju niskih pragova za prekovremeni rad bez konsultiranja s radnicima može značajno produžiti njihov boravak u stranoj zemlji, što nije nužno u najboljem interesu radnika. Još jedan primjer je upotreba tehnoloških alata za promoviranje formalnijeg procesa zapošljavanja kako bi se povećala zaštita radnika. Mnogi takvi procesi uključuju značajna odlaganja i troškove, navodeći radnike da se duboko zadužuju i zapravo povećavaju svoju podložnost eksploataciji i zlostavljanju, umjesto da je smanjuju. Izuzetno je važno imati na umu da preživjeli, žrtve ili potencijalne žrtve možda imaju drugačiju percepciju o vlastitoj dobrobiti od onih koji im nastoje pomoći.

Još jedan razlog zbog kojeg žrtve i osobe koje su preživjele trgovinu ljudima trebaju biti direktno uključene u razvijanje tehnoloških alata za borbu protiv TLJ je u tome što one poznaju *modus operandi* kriminalaca i vidjele su kako trgovci ljudima zloupotrebljavaju tehnologiju u svoju korist. Te informacije su izuzetno važne za uspješan odgovor na trgovinu ljudima, a glasovi žrtava/preživjelih trebaju poslužiti kao primarni resurs u razvijanju tehnoloških alata. Žrtve su krajnji korisnici svih intervencija u ovoj oblasti i one trebaju igrati važnu ulogu u razvijanju alata čija je svrha zaustavljanje trgovine ljudima.

9. Oni koji finansiraju, razvijaju i implementiraju tehnološka rješenja trebaju testirati pretpostavke i mjeriti ishode.

Iako ne postoje univerzalno usaglašene procjene o razmjerama problema trgovine ljudima, općeprihvaćeno je da su dosadašnje aktivnosti dovele do: (1) identifikacije tek malog procenta žrtava trgovine; i (2) istrage i uspješnog procesuiranja još manjeg broja trgovaca ljudima. Osim toga, postoji malo dokaza o tome da su tradicionalni programi za prevenciju trgovine ljudima zasnovani na podizanju svijesti i alternativnim izvorima zarade efektivno smanjili broj osoba koje su uvučene u trgovinu.¹⁶⁴ S obzirom na navedeno, pažnja se mora proširiti sa pitanja da li je tehnologija razvijena i primijenjena na procjenu njenog uticaj ili efekata.

¹⁶⁴ Vidi: ICAT, *Issue Paper br. 4: Pivoting toward the Evidence: Using accumulated knowledge and a shared approach to monitoring, evaluation and learning to build effective counter-trafficking responses* (Beč: ICAT, decembar 2016.). Dostupno na: www.icat.network/sites/default/files/publications/documents/16-10259_Ebook.pdf (posjećeno 8. maja 2020.).

Odnosno, da li je tehnološka aplikacija koja bi trebala „činiti dobro“ doista i učinila „dobro“? Tehnologija može pomoći u pronalaženju i boljem razumijevanju problema ili prikupljanju tačnih podataka, ali problem i dalje zahtijeva akciju.¹⁶⁵

Važno je naglasiti da proces procjene ishoda počinje u fazi osmišljavanja rješenja (dizajna). U ocjenama rada na borbi protiv TLJ često se ističe da se prvobitni dizajn oslanjao na seriju pretpostavki koje nisu potkrijepljene raspoloživim dokazima, te je stoga od početka postojala vjerovatnoća da se planirani ishodi nikad neće ostvariti.¹⁶⁶

Preporuke za vlade

Tehnološki alati koji su predstavljeni i analizirani u ovoj publikaciji pokazuju kako tehnologija može beskrajno unaprijediti našu sposobnost borbe protiv TLJ. U ovom odjeljku su date preporuke o tome kako vlade posebno mogu proširiti svoju ključnu ulogu u promoviranju i usmjeravanju upotrebe tehnologije.

Preporuke vezane za regulatornu ulogu vlada

1. Vlade se pozivaju da razmotre primjenu politika i zakona kojima bi se suzbila zloupotreba tehnologije i stimuliralo pozitivno korištenje tehnoloških alata u borbi protiv trgovine ljudima.

Kao što je već spomenuto u ovoj publikaciji, tehnologija je kriminalcima omogućila da povećaju tržište za trgovinu ljudima. Oni mogu koristiti online platforme, uključujući i one zakonite, za vrbovanje, kontrolu, oglašavanje i iskorištavanje još većeg broja žrtava. Ovaj trend je zabilježen u slučajevima trgovine ljudima u svrhe seksualnog iskorištavanja, kao i u slučajevima prisilnog rada. Istovremeno, pristup borbi protiv trgovine ljudima zasnovan na pojedinačnim slučajevima pokazao je ograničenja jer je broj identificiranih žrtava izuzetno mali u poređenju s globalnim procjenama stope trgovine ljudima. Stoga su potrebne politike kojima će se tehnološke kompanije ovlastiti ili stimulirati da ulože napore u osiguravanje da se njihove platforme i resursi ne koriste za omogućavanje trgovine ljudima. Neke inicijative i politike su usvojene u regiji OSCE-a, poput Zakona o zaustavljanju omogućavanja rada trgovcima ljudima i Zakona kojim se državama i žrtvama dozvoljava da se bore protiv trgovine radi seksualnog

iskorištavanja online u SAD-u,¹⁶⁷ ali se ta aktivnost treba replicirati u cijeloj regiji OSCE-a.

Osim toga, politike i politički pritisak su neophodni kako bi se kompanije primorale da aktivno prate svoje lance snabdijevanja da bi otkrile eventualna kršenja ljudskih prava, uz povećanu zakonsku odgovornost za one koje to ne čine. Države članice OSCE-a i druge države mogu koristiti tehnologiju da provjere kako se postupa sa radnicima u javnim i privatnim lancima snabdijevanja. Vlade mogu djelovati na osnovu takvih spoznaja koje omogućava tehnologija, tako što će zahtijevati od kompanija da unaprijede lance snabdijevanja, policijskim organima omogućiti da pozovu na odgovornost one koji krše ljudska prava, i ohrabriti druge vlade da naprave slične korake.¹⁶⁸

2. Vlade se pozivaju da razmisle o tome da podrže efektivnost tehnoloških rješenja usvajanjem prateće politike zasnovane na dokazima.

Značajni primjeri su: (1) odobravanje i podržavanje brzih službenih procesa zapošljavanja, kako bi radnici bili manje podložni prisilnom zaduživanju u okviru procesa zapošljavanja; (2) promoviranje etičkog online zapošljavanja kako bi se smanjilo oslanjanje na posrednike u ruralnim područjima koji vrše eksploataciju; i (3) unaprijeđeni zakoni i politike kojima se regulira rad privremenih online agencija za zapošljavanje, uključujući prekogranične.

3. Vlade se pozivaju da izrade minimalne međunarodne i/ili nacionalne standarde povjerljivosti u odnosu na pružanje pomoći i podrške žrtvama putem tehnologije

Postoje značajni rizici povezani s pogrešnim upravljanjem, neovlaštenom upotrebom i dijeljenjem ličnih podataka žrtava i drugih osoba uključenih u slučaj trgovine, koji su pohranjeni u online resursima. Budući da ovu vrstu podataka mogu prikupljati i obrađivati različiti državni i nedržavni subjekti, vlade moraju izraditi minimalne međunarodne i/ili nacionalne standarde povjerljivosti u odnosu na pružanje pomoći i podrške žrtvama putem tehnologije, kako bi stvorile usklađen okvir koji bi svi uključeni akteri koristili na sličan način.

¹⁶⁵ Vidi: Samir Goswami, „Testimony to the Tom Lantos Human Rights Commission in the U.S. Congress“, *Hearings on Artificial Intelligence: The Consequences for Human Rights* (juli 2018.). Dostupno na: www.humanrightscommission.house.gov/events/hearings/artificial-intelligence-consequences-human-rights (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁶⁶ Vidi ICAT, *Issue Paper: Pivoting toward the Evidence: Using accumulated knowledge and a shared approach to monitoring, evaluation and to build effective counter-trafficking responses* (Beč: ICAT, decembar 2016.). Dostupno na: www.icat.network/sites/default/files/publications/documents/16-10259_Ebook.pdf (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁶⁷ Vidi U.S. Congress, „H.R.1865 — Allow States and Victims to Fight Online Sex Trafficking Act of 2017“ (115. Kongres (2017–2018.)). Dostupno na: www.congress.gov/bills/115/1865/text (posjećeno 8. maja 2020.).

¹⁶⁸ Vidi: Samir Goswami, „Testimony to the Tom Lantos Human Rights Commission in the U.S. Congress“, *Hearings on Artificial Intelligence: The Consequences for Human Rights* (juli 2018.). Dostupno na: www.humanrightscommission.house.gov/events/hearings/artificial-intelligence-consequences-human-rights (posjećeno 8. maja 2020.).

4. Vlade se pozivaju da razmisle o osiguravanju većeg broja tehnoloških rješenja za vladina tijela koja su zadužena za identificiranje slučajeva trgovine.

To uključuje pružanje podrške: (1) inspektorima rada u korištenju tehnoloških aplikacija kako bi provjerili ponašanje i da li se poštuju nacionalni zakoni o radu; i (2) policijskim organima da značajno povećaju svoje sposobnosti za borbu protiv seksualne eksploatacije online i vrbovanja žrtava nuđenjem lažnih poslova putem interneta.

5. Vlade se pozivaju da razmisle o povećanju resursa i broja obuka za nacionalne i lokalne policijske organe i subjekte koji pružaju usluge, kako bi podržale efektivnije korištenje rješenja baziranih na tehnologiji.

Policijski organi moraju biti u stanju da drže korak sa zloupotrebama tehnologije od strane trgovaca ljudima, ali i mogućnostima koje nude nove tehnologije za borbu protiv TLJ. Subjekti koji pružaju usluge moraju koristiti tehnološke alate da bi mogli pružati najbrže, najsigurnije i najpouzdanije usluge žrtvama trgovine ljudima. Stoga vlade trebaju izdvojiti dovoljno resursa za policijske organe i subjekte koji se bave pružanjem usluga da bi mogli koristiti prednosti specijalnih tehnoloških alata koji mogu unaprijediti borbu protiv trgovine ljudima, uključujući potreban softver, hardver i obuku.

Obuka se mora osigurati ne samo na temu direktnog korištenja alata, nego i njihove etičke upotrebe iz perspektive ljudskih prava i zaštite podataka.

6. Vlade se pozivaju da razmisle o povećavanju resursa i broja obuka za kreatora politika, policijske organe, subjekte koji pružaju usluge, NVO i akademsku zajednicu, kako bi razumjeli mnoštvo načina na koje trgovci ljudima zloupotrebljavaju tehnologiju.

Modus operandi trgovine ljudima putem tehnologije ima specifične karakteristike. Tehnologije omogućava trgovcima da prikriju svoj pravi identitet, povećaju anonimnost i iskorištavaju žrtve na nove načine. Ovi novi trendovi imaju značajne posljedice po odgovor na trgovinu ljudima i mogu otežati identificiranje trgovaca i njihovo privođenje pred lice pravde.

Kao rezultat, svi koji su uključeni u borbu protiv trgovine ljudima – kreatori politika, policijski organi, subjekti koji se bave pružanjem usluga, NVO i akademska zajednica – trebaju proći obuku da bi bolje razumjeli kako trgovci ljudima zloupotrebljavaju tehnologiju. Efikasni odgovori

na trgovinu ljudima putem tehnologije ne mogu se razviti ako relevantni akteri ne razumiju u potpunosti kako trgovci ljudima koriste tehnologiju u svoju korist. Privatni sektor također treba imati koristi od izgradnje kapaciteta u ovoj oblasti zato što, kao što potvrđuju nalazi ove publikacije, tehnološke kompanije igraju aktivnu ulogu u razvijanju tehnoloških alata.

Preporuke vezane za ulogu vlada kao investitora

7. Vlade se pozivaju da razmisle o proširivanju podrške partnerstvima sa kompanijama i firmama koje se bave tehnologijom, kako bi ulagale u istraživanje i razvoj i stimulirale unapređenja.

Vladine institucije se oslanjaju na znanje i ekspertizu tehnološkog sektora u mnogim oblastima. Postoje brojni primjeri kada su tehnološke firme više godina podržavale vladine projekte i aktivnosti u oblastima kao što su odbrana i vojska, imigracije i azil, svemirski programi, obrazovanje ili poljoprivreda. Istovremeno, postoji nekoliko primjera, uglavnom iz Sjeverne Amerike, gdje je podrška privatnim tehnološkim kompanijama integrirana u aktivnosti borbe protiv trgovine ljudima, te je taj privatni sektor postao jedan od temeljnih stubova u borbi protiv ove pojave. Stoga vlade širom regije OSCE-a trebaju uspostaviti strateška partnerstva s tehnološkim sektorom kako bi razvile nova inovativna rješenja za borbu protiv trgovine ljudima i izmjerile i unaprijedile odgovor. Kako ističe Međuagencijska grupa za koordinaciju borbe protiv trgovine osobama (ICAT) u kratkom izvještaju o trgovini ljudima i tehnologiji,¹⁶⁹ „*budući uspjeh u iskorjenjivanju brojnih oblika trgovine ljudima zavisit će od toga koliko su države i društva pripremljeni i opremljeni da iskoriste tehnologiju u svojim odgovorima.*“ Uspjeh u ovoj oblasti ne može se postići bez ekspertize, znanja i kapaciteta za inovacije u privatnom sektoru koji se bavi tehnologijama.

8. Vlade se pozivaju da razmisle o povećanju nivoa ulaganja u multilateralne institucije i druge koalicije koje okupljaju različite aktere iz raznih disciplina kako bi se kolektivno borili protiv TLJ uz pomoć tehnologije.

Trgovina ljudima koju omogućava tehnologija globalna je po prirodi, a u nekim slučajevima se počinio nalaze u jednoj, žrtva u drugoj, a IKT infrastruktura koja omogućava vrbovanje, kontrolu, oglašavanje i iskorištavanje žrtava u nekoj trećoj zemlji.

¹⁶⁹ Vidi: ICAT, *Human trafficking and technology: trends, challenges and opportunities*. ICAT Issue Brief 07 (Beč: ICAT, 2019), s. 1.

Stoga je potreban multilateralni odgovor i izgradnja koalicija za efikasnu borbu protiv trgovine na globalnom nivou. Vlade se pozivaju da zauzmu proaktivan pristup u tom smislu, jer je prva i glavna odgovornost država da se bore protiv trgovine ljudima.

Već postoje primjeri multilateralnih institucija i koalicija koje su uspostavljene da bi se borile protiv trgovine ljudima koju omogućava tehnologija. Tech Against Trafficking, koautor ovog izvještaja je koalicija tehnoloških kompanija koje saraduju s globalnim ekspertima kako bi pomogle u iskorjenjivanju trgovine ljudima upotrebom tehnologije. Postoji i nekoliko platformi koje se posebno fokusiraju na trgovinu djecom u svrhe seksualne eksploatacije online. WeProtect je globalni savez koji predvodi vlada UK i podržava veliki broj zemalja, tehnoloških kompanija i organizacija civilnog društva, a koji ima za cilj zaustavljanje seksualnog iskorištavanja djece online.¹⁷⁰ Druge slične međunarodne platforme su INTERPOL-ova specijalna grupa za zločine nad djecom i Virtualna globalna udarna grupa za borbu protiv seksualnog iskorištavanja djece online.

9. Vlade se pozivaju da razmisle o stavljanju većeg naglaska na mjerenje rezultata projekata koje podržava tehnologija.

Mnogi postojeći izvještaji o projektima koji koriste tehnološka rješenja fokusiraju se na samu tehnologiju, umjesto na ishod intervencije koja je podržana tom tehnologijom. Time se podstiče fokusiranje na tehnologiju kao da je sama po sebi cilj, a ne sredstvo. U oblasti upravljanja lancem snabdijevanja, već su dostupne brojne vrste tehnologije kojima se može odrediti da li dobavljač pošteno postupa prema svojim radnicima. Međutim, ni vlade ni kompanije to često ne koriste. Iako neke policijske agencije koriste tehnologiju u borbi protiv TLJ, potrebno je povećati resurse kako bi odgovarali globalnim razmjerama ovog problema.

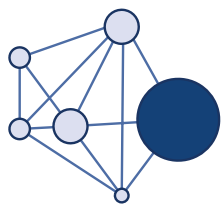
Preporuke vezane za ulogu vlade kao kupca

10. Vlade se pozivaju da razmisle o korištenju tehnoloških alata za procjenu, identificiranje i ublažavanje rizika od trgovine ljudima u vladinim procesima nabavke i uključivanje radnika u svoje lance snabdijevanja kako bi spriječili eksploataciju.

Vlade spadaju u najveće potrošače u nacionalnim ekonomijama i troše finansijska sredstva za pružanje javnih usluga. Mnogi javni resursi se troše na nabavku robe i usluga iz privrednih sektora u kojima su rizici od trgovine ljudima visoki, kao što su građevinarstvo i infrastruktura, telekomunikacije, hrana, poljoprivreda, zdravstvo itd. Pošto vlade imaju veliki broj direktnih dobavljača, hiljade ili desetine hiljada, vrlo je teško

upravljati rizicima od trgovine ljudima bez naprednih analitičkih sposobnosti. Ovaj nedostatak povećava veliki broj zaposlenih u vladinim lancima snabdijevanja, koji mogu obići cijelu Zemljinu kuglu. Stoga se odjelima za nabavke i održivost savjetuje da koriste napredne tehnološke alate kako bi vršili temeljite i dubinske analize i unaprijedili transparentnost vladinih nabavki.

¹⁷⁰ Vidi WePROTECT, „WePROTECT GLOBAL ALLIANCE – End Child Sexual Exploitation Online“ [web stranica] (WePROTECT, 2015.). Dostupno na: www.weprotect.org (posjećeno 8. maja 2020.).

Aneks 1 - Lista tehnoloških alata koje su identificirali Tech Against Trafficking i Ured Specijalnog predstavnika i koordinatora OSCE-a za borbu protiv trgovine ljudima iz decembra 2019.

(Za više pojedinosti o tehnološkim alatima, pogledajte Interaktivnu mapu Tech Against Trafficking-a na www.techagainsttrafficking.org/interactive-map/)

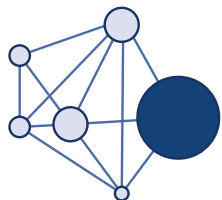
1	Alert Adventure	30	Bluenumber
2	TrataJuego	31	BlueView
3	(Un)trafficked	32	Bong Pheak
4	116 000 Evropska linija za nestalu djecu	33	CameraForensics
5	1343 Actionline	34	CEASE.ai
6	24-satna linija za radnike migrante na Tajlandu	35	ChainPoint
7	Aangan mobile child safety app	36	Checkpoints for Companies – Eliminating and Preventing Child Labour (Kontrolne liste za kompanije - eliminiranje i prevencija dječjeg rada)
8	ACT!	37	Checkpoints for Companies – Eliminating and Preventing Forced Labour (Kontrolne liste za kompanije - eliminiranje i prevencija prisilnog rada)
9	AgriDigital	38	Child Exploitation Image Analytics (Analiza fotografija protiv iskorištavanja djece)
10	Amader Kotha	39	Child Exploitation Tracking System (Sistem praćenja protiv iskorištavanja djece)
11	Amazon Rekognition	40	Child Labor Tracking System (Sistem praćenja protiv dječjeg rada)
12	Ambrosus	41	Child MISS (Informacioni sistem i usluge za upravljanje slučajevima djece)
13	Apprise App	42	Child Rescue Coalition - CPS Tehnologija
14	Artemis' Umbrella	43	Childline 1098 (linija za djecu)
15	Automatic Identification System	44	childsafes.ai
16	Avatar	45	Commodities/Countries Risk Map (Mapa rizika - robe/države)
17	BAN Human Trafficking!	46	Commodity Mapping (Mapiranje robe)
18	BanQu Blockchain App	47	Community Sift
19	Baobei Hui Jia (Baby Come Home)'s PhotoMC	48	Comply Chain App
20	Be Free Textline	49	Content Safety API
21	Be My Protector		
22	Beacon		
23	Behind The Wall		
24	Bext360		
25	Bitnation Refugee Emergency Response		
26	Blippar Augmented Reality App		
27	Blockstack Browser		
28	BlockVerify		
29	Bluemark		

50	Contratados	90	Free2Work Barcode Scanning App 2.0
51	Counter-Trafficking Data Collaborative	91	Freedom Collaborative
52	Crisp Crisis Monitoring	92	Freedom Signal (Decoy Intercept chatbot, Victim reachout, Search ad deterrence tool - alat za odvracanje)
53	Cryptocurrency Forensics	93	Freedom! App
54	CSR Risk Check	94	Gajimu Garmen
55	CUMULUS Forced Labor Screen	95	Ganaz
56	Cyber Trak	96	G-Coin
57	CyberTipline	97	GeoPoll
58	Damon McCoy, softver Univerziteta u New Yorku	98	GeoTraceability (GeoSurvey, GeoTrace)
59	DarkCloud	99	Gfendr
60	Datawake	100	Giant Oak Search Technology (GOST)
61	DDIQ	101	Global Fishing Watch
62	Delta 8.7	102	Global Human Trafficking Hotline Network
63	Descartes Labs Platform	103	Global Kids Online Research Toolkit
64	Diffeeo	104	Global Slavery Index's Maps & Country Data
65	Dig	105	Global Sourcing Map (Primark)
66	Digital Globe	106	Global Survey Index
67	DORÆ	107	Golden Dreams
68	Dubai Police App To Fight THB (Ap. policije u Dubaiju za borbu protiv TLJ)	108	Good Guide
69	Ecert	109	Good On You – Ethical Fashion App
70	Ecodesk	110	GPower
71	EcoVadis	111	Grace City App
72	Elementum	112	Grievance Reporting and Information Dissemination (GRID) (istem za pritužbe i informiranje)
73	Elerts See Say	113	Griffeye Brain CSA Classifier
74	eMigrate	114	Guardian
75	eMin	115	Higg Facility Social & Labor Module
76	End Slavery App	116	HooDat
77	Ending Human Trafficking podcast	117	Hotline - linija za sigurne migracije i borbu protiv TLJ +373 0 800 77777
78	Engage, Enhance, Enable (raniji naziv: Toooday)	118	HourVoice
79	Ethical Time	119	Human Trafficking Ad Classifier
80	Everex Wallet App	120	Human Trafficking Analysis Dashboard
81	eyeWitness to Atrocities	121	Human Trafficking Text Classifier
82	F1	122	IdTraffickers
83	FacetSpace	123	Idur – TP App
84	Fair Hiring Toolkit	124	ILO Infostories
85	Fair Wage Guide	125	ImageCat
86	Fishcoin	126	ImageSpace
87	Forced Labor Commodity Atlas	127	Impulse Case Info Centre Software
88	Forced Labor Risk Determination & Mitigation	128	Incognito App
89	FRAMLx		

129	INHOPE-ov hotline i ICCAM System	163	Mimosi
130	Insight 3PM	164	Minerva Platform – Global Emancipation Network
131	Integra 2.0	165	Minespider
132	Interactive Map for Business of Anti-Human Trafficking Initiatives and Organisations (Interaktivna mapa inicijativa i organizacija u borbi protiv TLJ)	166	Miniila App
133	Intercept	167	MINTRAX
134	International Child Sexual Exploitation database (Međunarodna baza podataka o seksualnom iskorištavanju djece)	168	Missing: Game for cause
135	IOM Belarus Community on Viber App	169	Modern Slavery Registry
136	IOM Indonesia app to identify potential TIP cases onboard fishing vessel	170	Moldova Blockchain Project's Ethereum platform / identity system
137	IOM Transnational Referral Mechanism	171	Monitora 8.7
138	IOM X online Library	172	Most Valuable Network platforma
139	IOM-Mastercard Platforma u Rumuniji	173	mSpy
140	iReport App – Nigeria National Agency for the Prohibition of Trafficking in Persons (Nacionalna agencija Nigerije za zabranu trgovine ljudima)	174	My Labor Matters
141	iRespond's Biometric Private Key	175	National Human Trafficking Hotline: VITA tool (alat za pomoć žrtvama s prijevodom: Poruke podrške žrtvama trgovine ljudima)
142	Iritech	176	New York City's Worker Connect
143	ixo Protocol	177	Nomi Network mobile-based training programme (program obuke preko mobitela)
144	Just Gold Traceability & Due Diligence System	178	North Carolina Farmworker's App
145	Just Good Work	179	OFW Watch App
146	KoboToolbox	180	Online Sex-work Risk Prediction App
147	Labor Safe Screen plug-in	181	Operation Compass App
148	LaborLink	182	Operation Predator App
149	Laborvoices Smartline	183	Operation Red Alert (My Choice Foundation) linija za pomoć 1800 419 8588
150	LegalFling	184	Orbital Insight GO
151	LegisGATE	185	Origins
152	LEXI App	186	Outflank Pay Tracker
153	Lighthouse	187	Oyoty App
154	Línea 145 – Asistencia y denuncias por trata de personas	188	Pantau Pjtki
155	Magnet.AI	189	PENCIL
156	Mapped in Bangladesh	190	Philippine Overseas Employment Administration
157	Martine Jarlgaard - Provenance	191	PhotoDNA
158	Memex Explorer	192	Phylagen
159	MICIC App	193	Planet
160	MicroBenefits CompanyIQ App	194	Poptropica
161	MigApp	195	PredPol Algorithm
162	migratiesigura.md	196	Prowave
		197	ProActive
		198	„Products of Slavery“

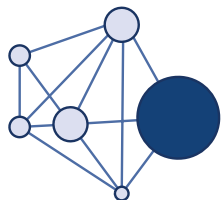
199	Progress Reporting Tool (Alat za izvještavanje o napretku)	239	SoJustShop Mobile App
200	Project Arachnid	240	Solis
201	Provenance	241	Sourcemap
202	Pulse	242	SourceTrace
203	PURE (CR360)	243	South African Counter-Human Trafficking Resources (Južnoafrički resursi za borbu protiv trgovine ljudima)
204	Qumodo Ecosystem	244	South African National Human Trafficking Resource Line (Južnoafrička nacionalna linija za pomoć kod TLJ) (0800 222 777)
205	RADIX Tree	245	South Asia Case Management System
206	Rapoto@ Shpeto	246	Spartacus: A Global Mobile Platform for Empowering Migrant Workers to End Slavery
207	RAVOT-EUR	247	Spotlight
208	Record My Hours App	248	Spotting Trends
209	RecruitmentAdvisor	249	STOP (Sex Trafficking Operations Portal)
210	Redlight Traffic App	250	STOP APP
211	Reroute – AI to Combat Human Trafficking	251	Stop CSE App
212	RESPECT Resource Centre	252	Street Grace „Transaction interception software“
213	Responsible Recruitment Toolkit	253	String3
214	Responsible Sourcing Tool	254	Stylometry classifier, Bitcoin linking tehnika za identifikaciju trgovaca ljudima
215	Riddle & Code	255	Supplier Compliance Manager
216	Risk 360	256	Supply Chain Interactive Map (Marks & Spencer)
217	Roadmap for social responsibility (Mapa puta za društvenu odgovornost)	257	SupplyShift
218	SAFE App	258	Support for Migrants App
219	Safe Car Wash App	259	Sustainabil
220	SafeCity	260	Sweat & Toil: Child Labor, Forced Labor and Human Trafficking Around the World
221	Safenight App	261	Sweetie 2.0
222	Safer	262	Symphony
223	SAFER (bivši Leaf Wearables)	263	TACT Transnational referral mechanism Model (TRM)
224	SaverAsia	264	Telefono Azzuro
225	Seafood Slavery Risk Tool	265	Tellfinder
226	Sedex Advance	266	TexTrace
227	Shocard	267	This is My Backyard (TIMBY)
228	Shop Ethical! App	268	ThreatNix
229	Shuvaytra	269	Tip Line App
230	SigNature DNA	270	TISCreport Modern Slavery Act Compliance Tracker
231	Sigur Online	271	Trace Register
232	SISACTE		
233	Slave Free Trade App		
234	Slavery and Trafficking Risk Template		
235	Slavery Footprint		
236	Slavery from Space		
237	Snorkel		
238	Softver koji je razvio istraživač Eduard Hovy na Univerzitetu Carnegie Mellon u Pittsburghu		

272	Trace The Face
273	Traceology
274	Tracr
275	Traffic Jam
276	TraffickCam
277	Trafficking in Persons Information System
278	Trafficking In Trinbago App
279	Trafficking Risk in Sub-Saharan African Supply Chains
280	Traffik Analysis Data Hub
281	Transit Monitoring & Interception
282	Transparency-One
283	TraSeable Solutions
284	TuanYuan App
285	UglyMugs App
286	UK Modern Slavery Helpline
287	Univerzitet Kalifornija, Berkeley – tehnologija za identificiranje oglasa za odrasle povezanih s krugovima trgovine ljudima
288	Unseen App
289	Unseen Pan-European Victim Case Management System
290	uPort
291	Verifier TD&B (Travel Document and Bearer)
292	Verité Knowledge Portal
293	Victim Case Management System (Liberty Shared)
294	Video Image Classification Standard
295	Washington Trafficking Help
296	Web-IQ Voyager
297	WFP Building Blocks
298	Whatsapp helpline u Biharu
299	Worker Connect App
300	WorkIt App
301	WOVO
302	Yoti
303	You Have A Voice App
304	Zero Abuse AI
305	ΦΟΠ

Aneks 2 - Definicije tehnologije

Tehnologija	Definicija
Deep/Dark Web Tehnologije	Aplikacije ili platforme koje pomažu u povlačenju i učitavanju podataka iz i u domenu deep i/ili dark web-a.
Vještačka inteligencija	Simuliranje procesa ljudske inteligencije koje vrše mašine, a posebno kompjuterski sistemi. Ti procesi uključuju učenje (pribavljanje informacija i pravila za njihovo korištenje), rezonovanje (primjenom pravila da bi se došlo do približnih ili definitivnih zaključaka) i samo-ispravke.
Big Data	Izuzetno veliki skupovi podataka koji se mogu kompjuterski analizirati kako bi se otkrili obrasci, trendovi i asocijacije, posebno u vezi s ljudskim ponašanjem i interakcijama.
Blockchain	Rastuća lista zapisa („blokova“) koji se povezuju korištenjem kriptografije. Kada se koristi za decentralizirano vođenje evidencije, može efikasno evidentirati transakcije između dvije strane, na provjerljiv i trajan način.
IoT	Sistem međusobno povezanih kompjuterskih uređaja, mehaničkih i digitalnih mašina kojima su dodijeljeni jedinstveni identifikatori i mogućnost da vrše prijenos podataka kroz mrežu bez potrebe za interakcijom između dvije osobe ili između čovjeka i kompjutera.
Mašinsko učenje	Kao ogranak vještačke inteligencije, mašinsko učenje je metoda analize podataka koja automatizira izgradnju analitičkog modela.
Mobilna platforma	Aplikacije ili softver osmišljen da se koristi na mobilnim platformama, može se koristiti ili mu se može pristupiti putem mobitela.
Mrežna Platforma/ Pretraživač	Alat ili softver baziran na webu koji korisnicima omogućava da lociraju informacije na World Wide Web-u
Radio frekvencija	Označava elektromagnetno zračenje u rasponu frekvencija nižem od mikrovalova. Radiofrekventna tehnologija je inkorporirana u skoro sve što odašilje ili prima radioval, uključujući između ostalog mobitele, radio, Wi-Fi, i dvosmjerni radio.
RFID	Radiofrekventna identifikacija (RFID) koristi elektromagnetna polja za automatsko identificiranje i praćenje tag-ova vezanih za predmete.
Satelitska tehnologija	Označava softver ili aplikacije koje koriste satelit za komunikaciju, praćenje, navigaciju ili monitoring.
Baziran na Web-u/ Cloud-u	Odnosi se na softver koji je smješten isključivo na serverima i može mu se pristupiti putem interneta.

Bibliografija

1343 Actionline Against Human Trafficking, „1343 Actionline App“ [web stranica] (Komisija za Filipince u inostranstvu). Dostupno na: www.1343actionline.ph/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Accenture, „Using Artificial Intelligence to Fight Human Trafficking.“ [web stranica] (Accenture UK, 16. januar 2018.). Dostupno na: www.accenture.com/gb-en/blogs/blogs-using-ai-fight-human-trafficking (posjećeno 8. maja 2020.).

Ainsaar, Mare and Loof, Lars, *Online behaviour related to child sexual abuse. Literature Report* (Stockholm: Vijeće baltičkih država, 2010.).

Allison, Ian. „European Banks and NGOs Tackle Human Trafficking with Financial Data Toolkit“ [web stranica] (International Business Times, 2. maj 2017.). Dostupno na: www.ibtimes.co.uk/european-banks-ngos-tackle-human-trafficking-financial-data-toolkit-1619627 (posjećeno 8. maja 2020.).

Anthony, Brittany, *On-Ramps, Intersections, and Exit Routes: A roadmap for Systems and Industries to Prevent and Disrupt Human Trafficking* (Washington D.C.: Polaris, juli 2018.).

Apple App Store, „Safe Car Wash“ [web stranica] (Nadbiskupijsko vijeće, 2018.). Dostupno na: www.apps.apple.com/gb/app/safe-car-wash/id1391799915 (posjećeno 8. maja 2020.).

Apprise, „Apprise“ [web stranica] (the United Nations University Institute in Macau and The Mekong Club). Dostupno na: www.apprise.solutions/home (posjećeno 8. maja 2020.).

Australski zakon o modernom ropstvu iz 2018. Dostupno na: www.legislation.gov.au/Details/C2018A00153 (posjećeno 8. maja 2020.).

Avaaz.org, „AVAAZ. The world in action“ [web stranica] (avaaz.org). Dostupno na: www.avaaz.org/page/en/ (posjećeno 8. maja 2020.).

AWS Public Sector Blog Team, „Using Technology to Combat Human Trafficking. Javni sektor [web stranica] (Amazon Web Services, novembar 2017.). Dostupno na: www.aws.amazon.com/blogs/publicsector/using-technology-to-combat-human-trafficking/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Umberto Bacchi, „Embrace AI, technology to beat human traffickers, activists told“ [web stranica] (Thomson Reuters Foundation, 15. novembar 2018.). Dostupno na: www.news.trust.org/item/20181115155802-1iivr/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Balkan Act Now!, „Ban Human Trafficking“ [web stranica] (Balkan Act Now!, 2014.). Dostupno na: www.banhumantrafficking.com/en/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Barney, David. „Trafficking Technology: A Look at Different Approaches to Ending Technology-Facilitated Human Trafficking.“ *Pepperdine Law Review* 45:4 (2018), s. 747-784.

Belser, Patrick, *Forced Labour and Human Trafficking: Estimating the Profits* (Ženeva: ILO, mart 2005.).

Blockchain Trust Accelerator, „Blockchain Trust Accelerator“ [web stranica] (The Bitfury Group i Nacionalni demokratski institut). Dostupno na: www.trustaccelerator.org (posjećeno 8. maja 2020.).

Matt Blomberg, „Global taskforce tackles cybersex child trafficking in the Philippines“ [web stranica] (Reuters, 15. april 2019.). Dostupno na: www.reuters.com/article/us-philippines-trafficking-children/global-taskforce-tackles-cyber-sex-child-trafficking-in-the-philippines-idUSKCN1RR1D1 (posjećeno 8. maja 2020.).

Bluenumbr, „The Bluenumbr App“ [web stranica] (Bluenumbr). Dostupno na: www.bluenumbr.com/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Bos, Michael, *Trafficking in Human Organs* (Opća uprava za vanjske politike, Odjel za politike, Evropski parlament, 18. juni 2015.).

Boyd, Danah, Casteel, Heather, Thakor, Mitali i Johnson, Rane, *Human Trafficking and Technology: A frame-work for understanding the role of technology in the commercial sexual exploitation of children in the U.S.* (Microsoft Research Connections, 2. decembar 2011.). Dostupno na: www.microsoft.com/en-us/research/wp-content/uploads/2016/02/en-us-collaboration-focus-education-htframework-2011.pdf (posjećeno 8. maja 2020.).

Brewster, Thomas, „Memex in Action: Watch DARPA Artificial Intelligence Search for Crime on the ‘Dark Web.’“ [web stranica] (Forbes, 10. april 2015.). Dostupno na: www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2015/04/10/darpa-memex-search-going-open-source-check-it-out/#52ceb8372812 (posjećeno 8. maja 2020.).

Brewster, Thomas, „This Insane Map Shows All the Beauty and Horror of the Dark Web.“ [web stranica] (Forbes, 13. mart 2018.). Dostupno na: www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2018/03/13/dark-web-map-6000-webpages/#59fc4cc518e7 (posjećeno 8. maja 2020.).

Britton, Bianca, „Facebook under fire for posts on auction of child bride“ [web stranica] (CNN, 23. novembar 2018.). Dostupno na: www.cnn.com/2018/11/20/africa/south-sudan-child-bride-facebook-auction-intl/index.html (posjećeno 8. maja 2020.).

Brunner, Jessie, *Getting to Good Human Trafficking Data: Everyday Guidelines for Frontline Practitioners in South-east Asia* (Britanska ambasada, Jakarta). Dostupno na: www.handacenter.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj5951/f/publications/gettingtooodhtdataguidelinesfinallores_0.pdf (posjećeno 8. maja 2020.).

Business for Social Responsibility, „10 Human Rights Priorities for the Information and Communications Technology Sector.“ [web stranica] (Business for Social Responsibility). Dostupno na: www.bsr.org/our-insights/primers/10-human-rights-priorities-for-the-ict-sector (posjećeno 8. maja 2020.).

Caballero-Anthony, Mely, „A Hidden Scourge — Southeast Asia’s refugees and displaced people are victimized by human traffickers, but the crime usually goes unreported“, *IMF Finance and Development Magazine September 2018* (Međunarodni monetarni fond, 2018.).

Kalifornijski zakon o transparentnosti lanaca snabdijevanja. Dostupno na: www.oag.ca.gov/SB657 (posjećeno 8. maja 2020.).

Cambria, Nancy, „A New App Created in St. Louis Aims to Track Down Pimps and Victims of Sex Trafficking.“ [web stranica] (St. Louis Post-Dispatch, 22. juni 2016.). Dostupno na: www.stltoday.com/news/local/crime-and-courts/a-new-app-created-in-st-louis-aims-to-track/article_984efb3b-8ee1-5f98-94d7-96afeefa5af0.html (posjećeno 8. maja 2020.).

Cartwright, Robin i Cleland Bones, Frances, *Transnational Organized Crime and the Impact on the Private Sector: The Hidden Battalions* (Ženeva: Globalna inicijativa protiv prekograničnog organiziranog kriminala, 2017.).

Change, „Start a petition“ [web stranica] (change.org). Dostupno na: www.change.org (posjećeno 8. maja 2020.).

Chavez-Dreyfuss, Gertrude, „Coca-Cola, U.S. State Department to Use blockchain to combat forced labor.“ [web stranica] (Reuters, 16. mart 2018.). Dostupno na: www.reuters.com/article/us-blockchain-coca-cola-labor/coca-cola-u-s-state-dept-to-use-blockchain-to-combat-forced-labor-idUSKCN1GS2PY (posjećeno 8. maja 2020.).

Chohan, Usman W., „The Cryptocurrency Tumblers: Risks, Legality and Oversight“ *Law and Society: Private Law — Financial Law Journal* (Social Science Research Network, 30. novembar 2017.).

Cole, Samantha, „Sex Trafficking Bill Will Take Away Online Spaces Sex Workers Need to Survive.“ [web stranica] (Motherboard, 12. mart 2018.). Dostupno na: www.motherboard.vice.com/en_us/article/neqxaw/sex-trafficking-bill-sesta-fosta-vote (posjećeno 8. maja 2020.).

Contratados, „Contratados. Voy Contratado, Voy Informado“ [web stranica] (Centro de los Derechos del Migrante, Inc.). Dostupno na: www.contratados.org/en (posjećeno 8. maja 2020.).

CTDC, „The Counter Trafficking Data Collaborative. Global Data Hub on Human Trafficking“ [web stranica] (IOM, Polaris i Liberty Shared, 2018.). Dostupno na: www.ctdatacollaborative.org/about-us (posjećeno 8. maja 2020.).

Daly, Emma, „Why Tech is a Double-edged Sword for Human Rights.“ [web stranica] (Human Rights Watch, 6. januar 2014.). Dostupno na: www.hrw.org/news/2014/01/06/why-tech-double-edged-sword-human-rights (posjećeno 8. maja 2020.).

Di Nicola, Andrea, Baratto, Gabriele i Martini, Elisa, *Surf and Sound: The role of the Internet in people smuggling and human trafficking* (Trento, Italija: eCrime, Odjeljenje Pravnog fakulteta, Univerzitet u Trentu, mart 2017.).

Dixon Jr., Herbert B. „Human Trafficking and the Internet* (*and Other Technologies, Too)“, *The Judges' Journal* [web stranica] (Američka advokatska komora, 1. januar 2013.). Dostupno na: www.americanbar.org/publications/judges_journal/2013/winter/human_trafficking_and_internet_and_other_technologies_too/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Donovan, Mary, „Technology in the fight against trafficking: Tracking criminals and helping victims.“ [web stranica] (Nacionalna liga potrošača, januar 2017.). Dostupno na: www.nclnet.org/trafficking_tech (posjećeno 8. maja 2020.).

Dreher, Axel, Neumayer, Eric i Cho, Seo-Young, „Does Legalized Prostitution Increase Human Trafficking?“, *World Development*, 41 (1), 2013., s. 67-82.

Elevate, „Worker Engagement“ [web stranica] (Elevate Limited). Dostupno na: www.elevatelimited.com/services/consult-ing/worker-engagement/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Elsayed-Ali, Sherif, „How Artificial Intelligence Can Help Boost Human Rights: Amnesty International.“ [web stranica] (ITU News, 28. april 2017.). Dostupno na: www.news.itu.int/how-artificial-intelligence-can-help-boost-human-rights-amnesty-international/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Europol, *Criminal networks involved in the trafficking and exploitation of underage victims in the European Union* (Hag: Europol, 18. oktobar 2018.).

Europol, *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment. Crime in the age of technology* (Hag: Europol, 2017.).

Europol, *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2014* (Hag: Europol, 29. septembar 2014.).

Europol, *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2015* (Hag: Europol, 2015.).

Europol, *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2018* (Hag: Europol, 2018.).

Europol, *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2019* (Hag: Europol, 2019.).

Europol, *Situation Report: Trafficking in human beings in the EU* (Hag: Europol, februar 2016.).

Fedotov, Yury, „In Just Two Decades, Technology Has Become a Cornerstone of Criminality“ [web stranica] (Huffpost, Oktobar 2017.). Dostupno na: www.huffingtonpost.co.uk/yury-fedotov/in-just-two-decades-techn_b_18330400.html?ncid=engmodushpimg00000004&guccounter=1, (posjećeno 8. maja 2020.).

Feehs, Kyleigh E. i Richmond, John Cotton, 2017 – *Federal Human Trafficking Report* (Human Trafficking Institute, 2018.).

Radna grupa za finansijske mjere protiv pranja novca (FATF) i Azijsko-pacifička grupa za pitanja pranja novca (APG), *Financial Flows from Human Trafficking* (Paris: FATF - APG, juli 2018.).

Financial Transactions and Reports Analysis Centre of Canada (FINTRAC), „Project PROTECT. Public Service Renewal in Action“ [web stranica] (FINTRAC, 16. avgust 2019.). Dostupno na: www.fintrac-canafe.gc.ca/emplo/psr-eng (posjećeno 8. maja 2020.).

Finckenauer, James O. i Schrock, Jennifer, *Human Trafficking: A Growing Criminal Market in the U.S.* (U.S. (Nacionalni institut za pravosuđe SAD, januar 2001.). Dostupno na: www.nij.ojp.gov/library/publications/human-traffick-ing-growing-criminal-market-us (posjećeno 8. maja 2020.).

Fitzpatrick, Sophie, „5 Ways Technology Helps Protect Human Rights.“ [web stranica] (Edgy Labs, 6. april 2018.). Dostupno na: www.edgylabs.com/5-ways-technology-helps-protect-human-rights (posjećeno 8. maja 2020.).

Fox, Zoe, „Experience Human Trafficking Through MTV’s Digital ‘Backstory.’” [web stranica] (Mashable, 30. januar 2013.). Dostupno na: www.mashable.com/2013/01/30/mtvu-backstory/#So9PLFGspEqM (posjećeno 8. maja 2020.).

French Corporate Duty of Vigilance Law 2017. Dostupno na: www.legifrance.gouv.fr/eli/loi/2017/3/27/2017-399/jo/texte (posjećeno 8. maja 2020.).

GeoPoll, „GeoPoll Solutions“ [web stranica] (GeoPoll). Dostupno na: www.geopoll.com/geopoll-solutions/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Godwin, Mike, „Why Internet Advocates Are Against the Anti-Sex Trafficking Bill.” [web stranica] (Slate, 14. mart 2018.). Dostupno na: www.slate.com/technology/2018/03/the-antisex-trafficking-bill-sesta-fosta-will-hurt-the-internet.html (posjećeno 8. maja 2020.).

Google Play, „Shop Ethical!” [web stranica] (the Ethical Consumer Group and Outware Mobile). Dostupno na: www.play.google.com/store/apps/details?id=com.outware.shopethical&hl=en (posjećeno 8. maja 2020.).

Google Play, „STOP APP” [web stranica] (Stop the Traffik, 10. april 2019.). Dostupno na: www.play.google.com/store/apps/details?id=com.fivestones.fivestones&hl=en (posjećeno 8. maja 2020.).

Google Play, „Trafficking in Trinbago“ [web stranica] (Adrian Alexander, 28. juli 2016.), dostupno na: www.play.google.com/store/apps/details?id=com.ima5.fantastic.fighthumantraffickingintrinidadandtobago&hl=en (posjećeno 8. maja 2020.).

Goswami, Samir, „Testimony to the Tom Lantos Human Rights Commission in the U.S. Congress“, *Hearings on Artificial Intelligence: The Consequences for Human Rights* (juli 2018.). Dostupno na: www.humanrightscommission.house.gov/events/hearings/artificial-intelligence-consequences-human-rights (posjećeno 8. maja 2020.).

Vlada Indije, „eMigrate“ [web stranica] (Odjel Ministarstva vanjskih poslova za zapošljavanje u inostranstvu, Vlada Indije). Dostupno na: www.emigrate.gov.in/ext/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Gregoire, Courtney, „Microsoft shares new technique to address online grooming of children for sexual purposes“ [web stranica] (Microsoft, 9. januar 2020.). Dostupno na: www.blogs.microsoft.com/on-the-issues/2020/01/09/artemis-online-grooming-detection/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Guberek, Tamy i Romesh, Silva, „*Human Rights and Technology*“: *Mapping the Landscape to Support Grant-making* (Prima, avg. 2014.). Dostupno na: www.fordfoundation.org/media/2541/prima-hr-tech-report.pdf (posjećeno 8. maja 2020.).

Halper, Evan, „As Lawmakers Target Online Sex Trafficking, Silicon Valley Braces for Potential Impacts.“ [web stranica] (Government Technology, 5. septembar 2017.). Dostupno na: www.govtech.com/security/As-Lawmakers-Target-On-line-Sex-Trafficking-Silicon-Valley-Braces-for-Potential-Impacts.html (posjećeno 8. maja 2020.).

Harbert, Tam, *Ethics and the Supply Chain* (Sage Business Researcher, 25. april 2016.). Dostupno na: www.business-researcher.sagepub.com/sbr-1775-99621-2728048/20160425/ethics-and-the-supply-chain (posjećeno 8. maja 2020.).

Harkins, Benjamin, Lindgren, Daniel i Suravoranon, Tarinee, *Risks and rewards: Outcomes of labour migration in South-East Asia* (Bangkok: ILO i IOM, 2017.).

Hepburn, Stephanie, *Technology and Human Trafficking* (Alexandria, Virginia, SAD: Nacionalno udruženje direktora državnih programa za mentalno zdravlje, septembar 2016.).

Huffpost, „MtvU Empowers College Students to Fight Human Slavery.“ [web stranica] (Huffpost, 1. februar 2012.). Dostupno na: www.huffingtonpost.com/2012/02/01/mtvu-empowers-college-stu_n_1247479.htm (posjećeno 8. maja 2020.).

Hughes, Donna M., „The Use of New Communications and Information Technologies for Sexual Exploitation of Women and Children“, *Hastings Women’s Law Journal* 13 (Univerzitet Rhode Island, januar 2002.).

Ibanez, Michelle i Gazan, Rich „Detecting sex trafficking circuits in the U.S. through analysis of online escort advertisements“, *ASONAM '16: Proceedings of the 2016 IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining* (avgust 2016.).

Ibanez, Michelle i Suthers, Daniel D., „Detection of Domestic Human Trafficking Indicators and Movement Trends Using Content Available on Open Internet Sources“, *Proceedings of the 2014 47th Hawaii International Conference on System Sciences* (januar 2014.).

ICTI Ethical Toy Program, „Worker Helpline“ [web stranica] (Međunarodno vijeće za industriju igračaka). Dostupno na: www.ethicaltoyprogram.org/en/our-program/worker-engagement/worker-helpline/ (posjećeno 8. maja 2020.).

idTraffickers, „Software for law enforcement that identifies enslaved persons and traffickers“ [web stranica] (Bashpole Software, Inc.). Dostupno na: www.idtraffickers.com/ (posjećeno 8. maja 2020.).

ICAT, *Human trafficking and technology: trends, challenges and opportunities. ICAT Issue Brief 07* (Beč, Austrija: ICAT, 2019.).

ICAT, *Pivoting toward the Evidence: Building effective counter-trafficking responses using accumulated knowledge and a shared approach to monitoring, evaluation and learning* (Beč: ICAT, 2016.). Dostupno na: www.icat.network/sites/default/files/publications/documents/16-10259_Ebook.pdf (posjećeno 8. maja 2020.).

ILO i IOM. *Risks and rewards: Outcomes of labour migration in South-East Asia* (Bangkok, 2017.).

ILO, IOM i Walk Free Foundation, *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage* (Ženeva: ILO, IOM i Walk Free Foundation, 2017.).

ILO, *Profits and Poverty: The Economics of Forced Labour* (Ženeva: ILO, 20. maj 2014.).

IOM, „Miss Migration“ [web stranica] (IOM). Dostupno na: www.facebook.com/MissMigration (posjećeno 8. maja 2020.).

Međunarodni savez sindikata, Churches' Commission for Migrants in Europe and Anti-Slavery International, *The Role of the Internet in Trafficking for Labour Exploitation* (ITUC, Anti-Slavery i CCME, 2011.).

Ioannou, Maria i Oostinga, Miriam S.D., „An empirical framework of control methods of victims of human trafficking for sexual exploitation“, *Global Crime, 2015 Vol. 16, No. 1, 34–49* (Routledge, 2015.).

Issara Institut, „Tech & Innovation empowered worker voice“ [web stranica] (Issara Institut). Dostupno na: www.issara-institute.org/issara-labs (posjećeno 8. maja 2020.).

IST Research Corporation, „IST Research“ [web stranica] (IST Research Corporation, 2018.). Dostupno na: www.weprotect.org (posjećeno 8. maja 2020.).

Ith, Tracy, „Technology Helps the UN Advance the Protection of Human Rights in New Ways.“ [web stranica] (Microsoft Features, 16. maj 2017.). Dostupno na: www.news.microsoft.com/features/technology-helps-un-advance-protection-human-rights-new-ways/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Johnson, Mandy, „The Role of Technology in Human Trafficking and Sexual Exploitation.“ [web stranica] (PoliceOne.com, 25. avgust 2017.). Dostupno na: www.policeone.com/investigations/articles/413888006-The-role-of-technology-in-human-trafficking-and-sexual-exploitation (posjećeno 8. maja 2020.).

Khaleej Times, „What is Emigrate System?“ [web stranica] (pressreader, 14. februar 2018.). Dostupno na: www.press-reader.com/uae/khaleej-times/20180214/281754154786861 (posjećeno 8. maja 2020.).

Kirkpatrick, Keith, „Financing the Dark Web.“, *Communications of the ACM* 60:3 (mart 2017.) s. 21–22.

Kosanovich, Kathryn, „Webinar Series 2016/17: Private Sector Innovations Fighting Human Trafficking.“ [web stranica] (Globalna inicijativa protiv prekograničnog organiziranog kriminala, 7. novembar 2016.). Dostupno na: www.globalinitiative.net/private-sector-innovations-fighting-human-trafficking/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Kunz, Ryan, Baughman, Meredith, Yarnell, Rebecca i Williamson, Celia, *Social Media and Sex Trafficking Process from connection and recruitment, to sales* (Univerzitet u Toledu, 2018.).

Latonero, Mark, *Human Trafficking Online The Role of Social Networking Sites and Online Classifieds* (Los Angeles: Univerzitet Južne Kalifornije, 1. septembar 2011.).

Latonero, Mark, *Technology and Human Trafficking: The Rise of Mobile and the Diffusion of Technology-Facilitated Trafficking* (Los Angeles: USC Univerzitet Južne Kalifornije, 2012.).

Latonero, Mark, Wex, Bronwyn i Dank, Meredith, *Technology and Labor Trafficking in a Network Society. General Overview, Emerging Innovations, and Philippines Case Study* (Los Angeles: Univerzitet Južne Kalifornije, februar 2015.).

Lavorgna, Anita, „Organised Crime goes online: realities and challenges“, *Journal of Money Laundering Control* 18(2) (Emerald, maj 2015.).

Lifeboat Project, „Learn to identify the signs“ [web stranica] (Lifeboat Project, 2016.). Dostupno na: www.lifeboat-act.com/#about (posjećeno 8. maja 2020.).

Livingstone, Sonia, Goerzig, Anke, Haddon, Leslie i Ólafsson, Kjartan, *Risks and Safety on the Internet: The Perspective of European Children. Full Findings* (The London School of Economics, 2011.).

Lockett, Jon, „Rape for rent. Inside Philippines' £1bn 'made to order' child sex abuse industry making sick vids for Brit paedos“ [web stranica] (The Sun, 27. juli 2018.). Dostupno na: www.thesun.co.uk/news/6868807/philippines-child-sex-abuse-vids-brit-paedos/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Melson, Craigs „The Role of Tech in Stopping Human Trafficking & Modern Slavery.“ [web stranica] (Tech UK, 30. juli 2018.). Dostupno na: www.techuk.org/insights/news/item/13574-the-role-of-tech-in-stopping-human-trafficking-modern-slavery (posjećeno 8. maja 2020.).

Microsoft, „Help stop the spread of child exploitation“ [web stranica] (Microsoft). Dostupno na: www.microsoft.com/en-us/photodna (posjećeno 8. maja 2020.).

Ministarstvo za ljudske resurse i društveni razvoj Kraljevine Saudijske Arabije, „Musaned domaći program rada“ [web stranica] (Ministarstvo za ljudske resurse i društveni razvoj Kraljevine Saudijske Arabije, 30. novembar 2016.). Dostupno na: www.youtube.com/watch?v=w24qzpNCx18 (posjećeno 8. maja 2020.).

Missing Girls, „Missing. Game for Cause“ [web stranica] (Missing Link Trust). Dostupno na: www.missinggirls.itch.io/miss-ing-game-for-a-cause (posjećeno 8. maja 2020.).

Molinari, Susan, „Technology's Role in Human Trafficking Cannot Be Ignored.“ [web stranica] (The Hill, 23. maj 2017.). Dostupno na: www.thehill.com/blogs/pundits-blog/lawmaker-news/334732-technologys-role-in-human-traffick-ing-cannot-be-ignored (posjećeno 8. maja 2020.).

Moore, Tony, „4 Questions to Ask About Bitcoin and Other Cryptocurrency.“ [web stranica] (PoliceOne.com, 30. januar 2014.). Dostupno na: www.policeone.com/investigations/articles/6784114-4-questions-to-ask-about-bitcoin-and-other-crypto-currency (posjećeno 8. maja 2020.).

Nacionalni centar za nestalu i iskorištavanu djecu „CyberTipline“ [web stranica] (National Center for Missing and Exploited Children, 2018.). Dostupno na: www.missingkids.com/gethelpnow/cybertipline (posjećeno 8. maja 2020.).

Nacionalni centar za nestalu i iskorištavanu djecu, „Our Work. NECMEC data“ [web stranica] (National Center for Missing and Exploited Children). Dostupno na: www.missingkids.com/ourwork/ncmecdata#bythenumbers (posjećeno 8. maja 2020.).

Nacionalna služba za krivične istrage (NCIS) Norveške, *Human Trafficking in Norway – Criminal Actors: A Situational Picture Based on Police Sources* (Oslo: NCIS, 20. decembar 2017.).

OSR-CTHB (OSCE), UN.GIFT, *Analysing the Business Model of Trafficking in Human Beings to Better Prevent the Crime* (Beč: OSR-CTHB (OSCE) i UN.GIFT, maj 2010.)

OSCE, „19th Alliance against Trafficking in Persons: Using Technology to Combat Trafficking in Human Beings: Turning a Liability into an Asset“ [web stranica] (Beč: OSCE, 2019.). Dostupno na: www.osce.org/secretariat/417629 (posjećeno 8. maja 2020.).

OSCE, *Survey Report 2016 of Efforts to Implement OSCE Commitments and Recommended Actions to Combat Trafficking in Human Beings* (Beč: OSCE, 2016.).

OSCE, *Trafficking in Human Beings for the Purpose of Organ Removal in the OSCE Region: Analysis and Findings, Occasional Paper Series no. 6* (Beč: OSCE, juli 2013.).

Pentchoukov, Ivan, „Shielded by Technology, Child Sex Abuse Epidemic Festers on Darknet“ [web stranica] (web stranica The Epoch Times-a, 6. septembar 2018.). Dostupno na: www.theepochtimes.com/shielded-by-technology-child-sex-abuse-epidemic-festers-on-darknet_2641611.html (posjećeno 8. maja 2020.).

Pinnell, Owen i Kelly, Jess, „Slave markets found on Instagram and other apps“ [web stranica] (BBC, 31. oktobar 2019.). Dostupno na: www.bbc.com/news/technology-50228549 (posjećeno 8. maja 2020.).

Planet, „Using space to help life on earth“ [web stranica] (Planet Labs Inc.). Dostupno na: www.planet.com/company (posjećeno 8. maja 2020.).

Raphelson, Samantha, „Cyntoia Brown Case Highlights How Child Sex Trafficking Victims Are Prosecuted“ [web stranica] (National Public Radio, Inc. 1 decembar 2017.). Dostupno na: www.npr.org/2017/12/01/567789605/cyntoia-brown-case-highlights-how-child-sex-trafficking-victims-are-prosecuted (posjećeno 8. maja 2020.).

Recruitment Advisor, „RECRUITMENT ADVISOR. Find the best recruitment agency for your job abroad“ [web stranica] (Recruitment Advisor). Dostupno na www.recruitmentadvisor.org/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Rende Taylor, Lisa Maria i Latonero, Mark, *Updated Guide to Ethics and Human Rights in Anti-Trafficking: Ethical Standards for Working with Migrant Workers and Trafficked Persons in the Digital Age* (Bangkok: Institut Issara, 2018.).

Revell, Timothy, „AI Uses Bitcoin Trail to Find and Help Sex-Trafficking Victims“ [web stranica] (New Scientist, 24. avgust 2017.). Dostupno na: www.newscientist.com/article/2145355-ai-uses-bitcoin-trail-to-find-and-help-sex-trafficking-victims/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Roberts, Jeff John, „How Facebook Will Fight Sex Trafficking“ [web stranica] (Fortune, 8. oktobar 2015.). Dostupno na: www.fortune.com/2015/10/08/facebook-sex-trafficking/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Ross, Kelli L, „First-Ever Federal Human Trafficking Report Released at National Press Club“ [web stranica] (the Human Trafficking Institute, 23. april 2018.). Dostupno na: www.traffickinginstitute.org/first-ever-federal-human-trafficking-report-released-at-national-press-club/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Sadwick, Rebecca, „Stop Human Trafficking: The Role of Tech & Public-Private Partnerships.“ [web stranica] (Forbes, januar 2017.). Dostupno na: www.forbes.com/sites/rebeccasadwick/2017/01/10/stop-human-trafficking/#1b58b5ec6294 (posjećeno 8. maja 2020.).

Seattle Against Slavery, „Freedom Signal. Technology to Combat Online Sex Trafficking“ [web stranica] (Seattle Against Slavery). Dostupno na: www.seattleagainstsavery.org/technology/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Shared Hope International, *DEMAND. A Comparative Examination of Sex Tourism and Trafficking in Jamaica, Japan, the Netherlands, and the United States* (Shared Hope International, 2007.).

Shen, Wade, „Memex“ [web stranica] (Američka agencija za napredne istraživačke projekte u odbrani, 2014.). Dostupno na: www.darpa.mil/program/memex (posjećeno 8. maja 2020.).

Singh, Aman, „Report: Investors Increasingly Pay Attention to Supply Chain Responsibility in Determining Risk“ [web stranica] (Forbes, 2. maj 2012.). Dostupno na: www.forbes.com/sites/csr/2012/05/02/new-report-investors-increas-ingly-pay-attention-to-supply-chain-responsibility-in-determining-risk/#183407fa1dbd (posjećeno 8. maja 2020.).

Slavefreetrade.org, „slavefreetrade“ [web stranica] (slavefreetrade.org). Dostupno na: www.slavefreetrade.org (posjećeno 8. maja 2020.).

Slavery Footprint, „Slavery Footprint“ [web stranica] (Made in a Free World). Dostupno na: www.slaveryfootprint.org/#where_do_you_live (posjećeno 8. maja 2020.).

Spectre, Rob, *Beyond Backpage, Buying And Selling Sex In The United States One Year Later* (New York: childsafe.ai, 2019).

Spigno, Alessandra, *Worker Voice Initiatives* (Hong Kong: The Mekong Club, 2018.).

Statista, „Global Internet penetration rate as of January 2019, by region“ [web stranica] (Statista website, 2019.). Dostupno na: www.statista.com/statistics/269329/penetration-rate-of-the-internet-by-region/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Sykiotou, Athanassia P., „Cyber trafficking: recruiting victims of human trafficking through the net“, *Europe in Crisis: Crime, Criminal Justice, and the Way Forward Essays in Honour of Nestor Courakis* (Atina, Grčka: Ant. N. Sakkoulas Publications L.P. 2017.).

Target Brands Inc., „Crafting a Better Tomorrow: Target Joins Forces with GoodWeave“ [web stranica] (Target Brands Inc., Septembar 2015.). Dostupno na: www.corporate.target.com/article/2015/09/good-weave-partnership (posjećeno 8. maja 2020.).

Tech Against Trafficking, „Companies Collaborating with Global Experts to Help Eradicate Human Trafficking Using Technology“ [web stranica] (Tech Against Trafficking). Dostupno na: www.techagainsttrafficking.org/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Terry Fitzpatrick, „FTS & MTVU Launch College Campaign“ [web stranica] (Free the Slaves, 21. juni 2017.). Dostupno na: www.againstourwill.org/about (posjećeno 8. maja 2020.).

The Abolish Foundation, „A mobile app to demand transparency from your favorite brands: BuyFair.“ [web stranica] (The Abolish Foundation). Dostupno na: www.abolishfoundation.com/buyfair/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Thomson Reuters Foundation, „Thomson Reuters Foundation launches toolkit to tackle human trafficking with financial data“ [web stranica] (Fondacija Thomson Reuters, 2. maj 2017.). Dostupno na: www.trust.org/contentAsset/raw-data/4a50dde4-0a6c-49f9-9ba4-92a8b10d3243/document (posjećeno 8. maja 2020.).

Thomson Reuters, „Thomson Reuters World-Check and Liberty Asia exceed 5,000 names in anti-human trafficking initiative“ [web stranica] (Thomson Reuters, 18. juni 2017.). Dostupno na: www.thomsonreuters.com/en/press-releases/2017/june/thomson-reuters-world-check-and-liberty-asia-clear-5000-names-in-anti-human-trafficking-initiative.html (posjećeno 8. maja 2020.).

Thorn i Bouché, Vanessa, *A Report on the use of technology to recruit, groom and sell domestic minor sex trafficking victims* (Los Angeles: Thorn, januar 2015.).

Thorn i Bouché, Vanessa, *Survivor Insights: The Role of Technology in Domestic Minor Sex Trafficking* (Los Angeles: Thorn, januar 2018.).

Thorn, „Spotlight helps find kids faster“ [web stranica] (Thorn). Dostupno na: www.thorn.org/spotlight/ (posjećeno 8. maja 2020.).

„Technology has made it easier to harm kids.“ [web stranica] (Thorn). Dostupno na: www.thorn.org/child-sexual-exploitation-and-technology/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Tifa Foundation and the Migrant Workers Resource Center, „Pantau PJTKI“ [web stranica] (Tifa Fondacija i Resursni centar za radnike migrante). Dostupno na: www.pantaupjtki.buruhmigran.or.id/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Truckers Against Trafficking, „Did you know TAT has an App available for all mobile phones?“ [web stranica] (Truckers Against Trafficking). Dostupno na: www.truckersagainsttrafficking.org/app/ (posjećeno 8. maja 2020.).

U.S. Congress, „H.R.1865 — Allow States and Victims to Fight Online Sex Trafficking Act of 2017“ [web stranica] (115. Kongres (2017–2018.)). Dostupno na: www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/1865/text (posjećeno 8. maja 2020.).

Ministarstvo pravde SAD, Ured za žrtve kriminala, „Victim-Centered Approach“ [web stranica] (Ured za programe u pravosuđu, Ministarstvo pravde SAD). Dostupno na: www.ovcttac.gov/taskforceguide/eguide/1-understanding-human-trafficking/13-victim-centered-approach/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Ministarstvo pravde SAD, „Justice Department Leads Effort to Seize Backpage.Com, the Internet’s Leading Forum for Prostitution Ads, and Obtains 93-Count Federal Indictment“ [web stranica] (Ministarstvo pravde SAD, 9. april 2018.). Dostupno na: www.justice.gov/opa/pr/justice-department-leads-effort-seize-backpagecom-inter-net-s-leading-forum-prostitution-ads (posjećeno 8. maja 2020.).

Ministarstvo rada SAD, „Sweat & Toil: Child Labor, Forced Labor, and Human Trafficking Around the World“ [web stranica] (Ministarstvo rada SAD, 2018.). Dostupno na: www.dol.gov/general/apps/ilab (posjećeno 8. maja 2020.).

Savezni biro za istrage SAD (FBI), „Human Trafficking“. Dostupno na: www.fbi.gov/investigate/civil-rights/human-trafficking, (posjećeno 8. maja 2020.).

Zakon o modernom ropstvu UK iz 2015. Dostupno na: www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/30/contents/enacted (posjećeno 8. maja 2020.).

Ulula, „Stakeholder Engagement for Responsible Supply Chains“ [web stranica] (Ulula LLC). Dostupno na: www.ulula.com/product/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Uncharted, „tellfinder. Expose Hidden Connections“ [web stranica] (Uncharted Software Inc, 2018.). Dostupno na: www.uncharted.software/product/tellfinder/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Globalna inicijativa Ujedinjenih nacija za borbu protiv trgovine ljudima, *Background Paper, 017 Workshop: Technology and Human Trafficking. The Vienna Forum to Fight Human Trafficking* (Beč: Globalna inicijativa Ujedinjenih nacija za borbu protiv trgovine ljudima, 13-15. februar 2008.).

Vijeće sigurnosti UN-a, Odbor za borbu protiv terorizma, Izvršna uprava, *Identifying and Exploiting the Nexus Between Human Trafficking, Terrorism, and Terrorism Financing* (CTED, 2019.).

UNODC, *Global Report on Trafficking in Persons 2018* (Beč: UNODC, decembar 2018.).

UNODC, *Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System* (Beč: UNODC, 2017.).

UNODC, *Human Trafficking: An overview* (Beč: UNODC, 2008.).

UNODC, *Issue Paper Abuse of a position of vulnerability and other “means” within the definition of trafficking in persons* (Beč: UNODC, april 2013.).

UNODC, *Study on the Effects of New Information Technologies on the Abuse and Exploitation of Children* (Beč: UNODC, maj 2015.).

Američka agencija za međunarodni razvoj, „Supply Unchained Initiative“ [web stranica] (USAID). Dostupno na: www.partnerships.usaid.gov/partnership/supply-unchained-initiative (posjećeno 8. maja 2020.).

Univerzitet Chicago, „Sex Trafficking Operations Portal (STOP)“ [web stranica] (NORC na Univerzitetu Chicago). Dostupno na: www.norc.org/Research/Projects/Pages/sex-trafficking-operations-portal-stop.aspx (posjećeno 8. maja 2020.).

Univerzitet Južna Kalifornija, „Guiding Principles for Technological Interventions in Human Trafficking“, *Technology and Human Trafficking Initiative: A Project of the USC Annenberg Center on Communication Leadership & Policy* [web stranica] (Univerzitet Južne Kalifornije, 2011.). Dostupno na: www.technologyandtrafficking.usc.edu/report/guiding-principles-for-technological-interventions-in-human-trafficking/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Unseen, „Unseen launches app to report modern slavery“ [web stranica] (Unseen, 30. juli 2018.). Dostupno na: www.unseenuk.org/news/55 (posjećeno 8. maja 2020.).

Valentino-DeVries, Jennifer. „Hundreds of Apps Can Empower Stalkers to Track Their Victims.“ [web stranica] (The New York Times, 19. maj 2018.). Dostupno na: www.nytimes.com/2018/05/19/technology/phone-apps-stalking.html (posjećeno 8. maja 2020.).

Van Reisen, Mirjam, Rijken, Conny i Van Stam, Gertjan, „Tracing the Emergence of ICT-enabled Human Trafficking for Ransom“, *Handbook of Human Trafficking* (Routledge, januar 2018.)

Verité, „My Labor Matters“ [web stranica] (Verité Jugoistočna Azija). Dostupno na: www.mylabormatters.com/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Volodko, Ada, Cockbain, Ella i Kleinberg, Bennett, „Spotting the signs of trafficking recruitment online: exploring the characteristics of advertisements targeted at migrant job-seekers“, *Trends in Organized Crime* (2019).

Wang, Hao, Cai, Congxing, Philpot, Andrew, Latonero, Mark, Hovy, Eduard H. i Metzler, Donald, „Data integration from open internet sources to combat sex trafficking of minors“, *Proceedings of the 13th Annual International Conference on Digital Government Research* (juni 2012.).

WePROTECT, „WePROTECT GLOBAL ALLIANCE – End Child Sexual Exploitation Online“ [web stranica] (WePROTECT, 2015.). Dostupno na: www.weprotect.org (posjećeno 8. maja 2020.).

WEST Principles, „WEST PRINCIPLES. Worker Engagement Supported by Technology“ [web stranica] (WEST Principles, 2017.). Dostupno na: www.westprinciples.org (posjećeno 8. maja 2020.).

Whitney, Jessica, Elkins, Aaron, Jennex, Murray i Frost, Eric, „Don't Want to Get Caught? Don't Say It: The Use of EMOJIS in Online Human Sex Trafficking Ads“, 51st *Hawaii International Conference on System Sciences* (januar 2018.).

Wongsamuth, Nanchanok, „Thai child trafficker sentenced to record 374 years in jail“ [web stranica] (Reuters, 17. oktobar 2019.). Dostupno na: www.reuters.com/article/us-thailand-trafficking-crime/thai-child-trafficker-sentenced-to-re-cord-374-years-in-jail-idUSKBN1WW1KH (posjećeno 8. maja 2020.).

World Vision, „New Hotline Number and Smartphone App Make Reporting Trafficking Possible for more Albanians“ [web stranica] (World Vision, 15. juni 2014.). Dostupno na: www.worldvision.org/about-us/media-center/new-hotline-num-ber-and-smartphone-app-make-reporting-trafficking-possible-more (posjećeno 8. maja 2020.).

Worldwild Fund for Nature New Zealand, „New Blockchain Project has potential to revolutionise seafood industry“ [web stranica] (WWF-Novi Zeland). Dostupno na: www.wwf.org.nz/what_we_do/marine/blockchain_tuna_project/ (posjećeno 8. maja 2020.).

Wulfhorst, Ellen, „Banks get tools to spot human traffickers moving illicit profits“ [web stranica] (Reuters, 19. jula 2018.). Dostupno na: www.reuters.com/article/usa-trafficking-banking/rpt-banks-get-tools-to-spot-human-traffickers-mov-ing-illicit-profits-idUSL8N1UF4LU (posjećeno 8. maja 2020.).

Wulfhorst, Ellen, „Latest Technology Helps Sex Traffickers Recruit, Sell Victims.“ [web stranica] (Reuters, 24. april 2017.). Dostupno na: www.reuters.com/article/trafficking-conference-technology-idUSL1N1HT1EL (posjećeno 8. maja 2020.).

Sekretarijat OSCE-a
Ured specijalnog predstavnika i koordinatora za borbu protiv
trgovine ljudima
Wallnerstrasse 6
A-1010 Vienna, Austria

E-mail: info-cthb@osce.org